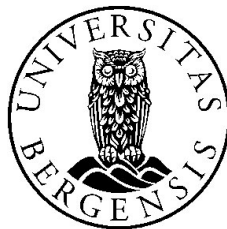

Unges muligheter til boligetablering i
Norge over tid
En dokumentanalyse i tidsperioden 1964-2013

Julie Dammerud

Masteroppgave

Våren 2022

Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen

Innholdsfortegnelse

Sammendrag.....	3
Forord.....	5
1. Innledning.....	6
1.1 Sosiologisk relevans.....	11
2. Det norske boligmarkedet i historisk kontekst.....	18
3. Teori.....	22
3.1 Ungdomsforskning.....	23
3.1.1. Ungdom som en sosial konstruksjon.....	28
3.2 Livsløpsforskning.....	36
3.3 Kapitalismens utvikling over tid sett i sammenheng med velferdsstaten.....	40
3.4 Dokumenter sett fra teoretiske perspektiver.....	41
4. Metode.....	49
4.1 Utvalgsstrategi.....	51
4.2 Gjennomføringen av dokumentanalysen.....	54
4.3 Gjennomføringen av koding, kategorisering og memo-skriving.....	59
5. Funn.....	63
5.1 Oppfatninger av unges boligetablering i det norske samfunnet over tid.....	64
5.2 Hvordan Stortingsmeldinger former unges muligheter til boligetablering.....	70
6. Diskusjon om funn.....	73
7. Avslutning.....	79
8. Litteraturliste.....	80

Sammendrag

I denne masteroppgaven har jeg undersøkt unges muligheter til boligetablering i Norge over tid, gjennom å gjennomføre en dokumentanalyse av 5 Stortingsmeldinger og 2 NOU-rapporter i tidsperioden 1964-2013. Masteroppgaven belyser svar på to problemstillinger. Den første problemstillingen handler om å undersøke forståelsen av unge voksnes muligheter til boligetablering slik det blir vist gjennom Stortingsmeldinger og NOU-rapporter i perioden 1964-2013. Den andre problemstillingen handler om hva Stortingsmeldinger og NOU-rapporter gjør for å forme unge voksnes boligetableringsmuligheter i tidsperioden 1964-2013.

Disse to problemstillingene blir her belyst ved å gjennomføre en dokumentanalyse av 7 offentlig tilgjengelige dokumenter bestående av 5 Stortingsmeldinger og 2 NOU-rapporter i tidsperioden 1964-2013. To dokumentanalysetilnærminger har her blitt brukt: den praksisorienterte dokumentanalysen utviklet av Kristin Asdal og Hilde Reinertsen (2020), og dokumentanalyse av politiske dokumenter utviklet av Carol Cardno (2018). Gjennom disse to dokumentanalysetilnærmingene blir masteroppgaven både en kvalitativ longitudinell studie som bruker dokumenter som diakrone data, og en forstående studie (Grønmo, 2004; Blaikie og Priest, 2019).

Masteroppgaven kan ses i sammenheng med tidligere forskning som livsløpsforskning, ungdomsforskning og forskningsfeltet *Science, Technology and Society* forkortet som STS. Tidligere forskning innenfor livsløpsforskning og ungdomsforskning har bl.a. vist at unge voksnes overganger i boligetablering kan ses i sammenheng med andre livsløpsoverganger innenfor utdanning, arbeid og familie (Nilsen, 2019; Hurrelmann og Quenzel, 2015; Roberts, 2012, 2018; Øia og Fauske, 2010). Forskningsfeltet STS har sett på hvordan dokumenter selv spiller en rolle for å forme sakene de omhandler og at dokumenter skriver inn aktører og ting inn i dokumenter og gjør dem bevegelige i tid og rom (Asdal og Reinertsen, 2020; Asdal, 2015; Asdal og Hobæk, 2016).

Hovedfunnene i masteroppgaven er at forståelsen av unge voksnes overgang til boligetablering slik det blir vist i Stortingsmeldinger og NOU-rapporter kan ses i sammenheng med norske myndigheters og samfunnets oppfatninger av unges boligetablering i tidsperioden 1964-2013. Oppfatningene som her ble fremhevet gjennom dokumentanalysen er verdiene om eierlinjen, den gode bolig, ungdom og boligetablering. Disse oppfatningene ser ut til å gå igjen i alle de 7 utvalgte dokumentene i tidsperioden 1964-2013. Det viser seg at verdiene om eierlinjen, den gode bolig, ungdom og boligetablering utvikler seg med tiden slik det fremheves i dokumentene, ved at oppfatningene om verdiene følger med det som skjer i det norske samfunnets historiske kontekst. Dette kan ses i sammenheng med det andre

hovedfunnet om at Stortingsmeldinger og NOU-rapporter er med på å forme unge voksnes boligetableringsmuligheter gjennom å etablere hva som er saken gjennom konteksting dvs. ved aktivt å beskrive samfunnet. Dokumenter bygger også på tidligere dokumenter i lange historiske dokumentkjeder der verdiene som eierlinjen, den gode bolig, ungdom og boligetablering fra tidligere dokumenter viser seg å gå igjen også her (Asdal og Reinertsen, 2020; Cardno, 2018). I tillegg fungerer dokumenter som inskripsjonsteknologi og styringsteknologi ved at aktører som ungdom blir skrevet inn i dokumenter og gjør samfunnsfenomenet om unges boligetablering bevegelige til å bli lest i tid og rom. Dokumenter er også styringsteknologi ved at Stortingsmeldinger og NOU-rapporter er med på å muliggjøre styring over lange avstander fra hovedstaten til resten av landet gjennom boligpolitiske tiltak over tid i tidsperioden 1964-2013. På denne måten bidrar Stortingsmeldinger og NOU-rapporter til å forme unge voksnes muligheter til boligetablering i tidsperioden 1964-2013.

Antall ord i masteroppgaven: 32301 ord.

Forord

Det å skrive en masteroppgave har for meg vært en interessant og lærerik reise der jeg har lært så mye om masteroppgavens tema, dens tilhørende teori og metode, og hvordan å analysere datamaterialet gjennom dokumentanalysen. Dette har ført til at jeg har lært mye om hvordan å forstå unges boligetablering i sammenheng med å undersøke offentlige tilgjengelige dokumenter som Stortingsmeldinger og NOU-rapporter om boligetablering.

Jeg vil gjerne si tusen takk til alle som har hjulpet meg underveis i skrivingen av masteroppgaven.

Jeg vil si tusen takk til alle professorene på Sosiologisk Institutt som har hjulpet meg underveis i oppgaveskrivingen. Jeg vil takke professorene Hans-Tore Hansen og Ole-Johnny Olsen for gode og inspirerende samtaler som ga inspirasjon i begynnelsen av oppgaveskrivingen, i tillegg til relevante litteraturtips. Jeg vil også si tusen takk til professorene Atle Møen, Kristoffer Chelsom Vogt, Ann Nilsen, Karen Christensen og førstebetjent Rebecca Dyer Ånensen for noen gode litteraturtips underveis i skrivingen av masteroppgaven.

Jeg vil spesielt si tusen takk til mine veiledere postdoktor Anja Maria Steinsland Ariansen og professor Jan Skrobanek, for deres gode veiledninger, gode litteraturtips og råd underveis i skrivingen av masteroppgaven.

Til slutt vil jeg gjerne si tusen takk til mamma for all støtten og de mange gode samtale vi har hatt sammen om alt i disse årene gjennom hele studietiden.

1 Innledning

Unge voksne ønsker ofte å skaffe seg en egen bolig. Unges muligheter for boligetablering er viktig for samfunnet fordi førstegangskjøperes etablering i egen bolig markerer de unges uavhengighet fra foreldrene og at de unge har blitt en selvstendig voksen (Øia og Fauske, 2010). Det som ser ut til å være et problem i moderne tid er at det tar lengre tid for ungdom å gjøre overgangen å bli fullstendig voksen i samfunnets oppfatning. Biologisk sett tar det 20 år før et barn blir til voksen (Fauske og Øia, 2003, s. 15). Den tradisjonelle oppfatningen av overgangen til å bli voksen handler generelt om å være selvstendig ved å være økonomisk uavhengig av foreldrene ved å ha jobb med inntekt, stifte familie og eie sin egen selvstendige bolig (Fauske og Øia, 2003). På 50-tallet var det i Europa generelt sett en normativ forventning om at dette skulle være oppnådd før den unge fylte 30 år (Havighurst, 1953, referert i Hurrelmann og Quenzel, 2015). Disse normative forventningene reflekterer hva som ble oppfattet som et forventet livsløp i 50-tallets samfunn historisk sett. I dagens samfunn fremheves det at individer opplever en forlenget ungdomstid (Øia og Fauske, 2010; Roberts, 2008, 2012; Hurrelmann og Quenzel, 2015). Ungdom i Norden og Europa bruker generelt sett lengre tid til utdanning enn før pga. økte krav og etterspørsel til utdannet kvalifisert arbeidskraft (Nordli-Hansen, 1999; Frønes og Brusdal, 2000; Nilsen et. al., 2012, s. 41-2; Plantin et. al., 2012). Overgangen til selvstendig boligetablering tar dermed lengre tid, der det er de unge i 30-årene som jakter på en permanent bolig etter å ha fått seg jobb (Ruud, 2009). I tillegg er det ikke alle unge velger å inngå pakt, og unge par utsetter ofte overgangen til foreldreskap til 30-årene (Nilsen et. al., 2012; Plantin et. al., 2012; Hurrelmann og Quenzel, 2015). Likevel er det slik at i Norge og de nordiske landene har det vært vanlig med et tidlig utflyttingsmønster, der unge flytter tidlig ut fra foreldrehjemmet (Nilsen et. al. 2012; Mattioli og De Luigi, 2018). Gulbrandsen (2002), Dommermuth (2009) og Nilsen et. al. (2012) ser en tendens til at ungdom i Norge flytter ut fra foreldrehjemmet ved 19-årsalderen. Grunnen til utflyttingen fra foreldrehjemmet har endret seg over tid for menn og kvinner. Mens det før i tiden var inngåelse av ekteskap som var en viktig grunn, er det i dag utdanning og arbeid som er hovedgrunnen til utflyttingen fra foreldrehjemmet (Texmon, 1996, referert i Dommermuth, 2009, s. 9). De unge flytter ut for å leie et bosted for utdanning og arbeid, og de tilbringer ofte denne tiden alene som enslig husholdning (Gulbrandsen, 2002). I tillegg flytter de unge ofte ut og inn fra foreldrehjemmet flere ganger etter første utflytting (Texmon, 1994, referert i Dommermuth, 2009). Det å flytte ut fra foreldrehjemmet og senere etablere seg i en egen bolig er som nevnt noen av de første stegene inn til en selvstendig voksentilværelse (Nilsen, 2019, s. 1; Dommermuth, 2009, s. 9). Samtidig er det slik at

halvparten av alle unge boligkjøpere i aldersgruppen 20-29 år får økonomisk støtte fra foreldrene til å kjøpe egen bolig i Norge (Revolv, Sandvik og With, 2018, s. 40-1). I dagens norske boligmarked er det i tillegg forskjeller i boligpriser mellom by og bygd. Boligprisene i hovedstaten og storbyene har økt og i hovedstaden kan inngangsbilletten inn til boligmarkedet være for høy for ungdom, studenter, nyutdannede og nygifte, mens på bygda er det rimeligere å kjøpe bolig (Hegnar, 2019, s. 2). For å få boliglån i dag må man oppfylle kravene til inntekt og en egenkapital på 15 prosent. Ifølge boliglånsforskriften kan bankene ikke gi lån over 5 ganger brutto årsinntekt (Lund, 2018, s. 68). Det kan være vanskelig for de unge å samle opp nok midler til egenkapital hvis de aldri har eid en egen bolig fra før. Fauske og Øia (2003) argumenterer for at folk kan gjennom samfunnets normer vurdere om en ungdom har blitt voksen ut fra formelle kriterier som oppnådd myndighetsalder og ved reelle kriterier som biologisk modning og sosial posisjon dvs. at individet klarer å forsørge seg selv. Det som kan være problematisk i vurderingen om en person har oppnådd voksenstatus er at det er mangel på samsvar mellom de formelle og reelle kriteriene. Mange som er unge voksne biologisk sett, blir ikke oppfattet som fullstendig voksne sosialt sett hvis de f.eks. har ikke fått seg fast jobb og har ikke etablert seg i egen bolig som et uavhengig, selvstendig og selvforsørgende individ (Fauske og Øia, 2003, s. 39-40). Å bli voksen innebærer en overgang fra å være forsørget av familien til å kunne forsørge seg selv med et eget hushold gjennom arbeidsmarkedet. Når myndige individer klarer å forsørge seg selv og egen husholdning, er det samsvar mellom formelle og reelle kriterier på voksenstatus. Det som ser ut til å kjennetegne dagens situasjon for mange unge mennesker er at det ikke er samsvar mellom formelle og reelle kriterier for voksenstatus ved at det kan ta lengre tid for dagens unge til å bli selvforsørgende individer med eget hushold nå enn for 70 år siden (Fauske og Øia, 2003; Roberts, 2012; Hurrelmann og Quenzel, 2015). På denne måten ville det være interessant å undersøke nærmere hvordan samfunnets og norske myndighetenes oppfatninger av boligetablering og unge voksnes muligheter til boligetablering har vært over tid. Masteroppgaven vil undersøke dette ved å se unge voksnes muligheter til boligetablering i sammenheng med Stortingsmeldinger og NOU-rapporter om boligetablering i Norge og hvordan dokumentene er med på å forme mulighetene over tid (Asdal og Reinertsen, 2020). Hensikten med masteroppgaven er å bidra til en dypere forståelse av den sosiale gruppen unge voksnes situasjon i overgangen til boligetablering over en historisk tidsperiode gjennom dokumenter. Dette er en kvalitativ longitudinell studie som bruker dokumenter som diakrone data i analysen av unge voksnes boligetablering over tid (Grønmo, 2004, s. 377-8; Asdal og Reinertsen, 2020; Cardno, 2018).

Dette fører til masteroppgavens to problemstillinger:

1. Hva slags forståelse av unge voksnes overgang til boligetablering har Stortingsmeldinger og NOU-rapporter vist i tidsperioden 1964-2013?
2. Hva gjør Stortingsmeldinger og NOU-rapporter for å forme unge voksnes muligheter til boligetablering i tidsperioden 1964-2013?

Masteroppgaven skal belyse svar på begge problemstillingene gjennom å gjøre en dokumentanalyse av Stortingsmeldinger og NOU-rapporter som er offentlige tilgjengelige dokumenter fra norske myndigheter. Ved å ha to problemstillinger blir det tydeliggjort hvilke teoretiske innsikter og metoder som blir brukt for å belyse svar på hver problemstilling (White, 2017, s. 45-6). Dokumentanalysen som gjennomføres her for å belyse svar på problemstillingene, baserer seg på to tilnæringer. Den første tilnærmingen er den praksisorienterte dokumentanalysen utviklet av Kristin Asdal og Hilde Reinertsen (2020) i boken *Hvordan gjøre dokumentanalyse*. Den andre tilnærmingen er utviklet av Carol Cardno (2018) i tidsskriftartikkelen *Policy Document Analysis: A Practical Educational Leadership Tool and a Qualitative Research Method* som ser på hvordan å analysere politiske dokumenter. Det som skiller disse to tilnærmingene fra hverandre er at Asdal og Reinertsen (2020) dokumentanalyse undersøker hva som står i og utenfor teksten fordi dokumenter er både tekst og ting og dokumentanalysen må gripe tak i begge deler i det som de kaller for en dobbel materiell semiotikk, mens Cardno (2018) fokuserer på hvordan å tolke dokumentenes innhold ved å undersøke politikkens kontekst, tekstens innhold og politikkens konsekvenser. Dokumentanalysetilnærmingene som metode knyttes i denne sammenhengen til den metodologiske modellen sosialkonstruksjonismen som fokuserer på hvordan den sosiale virkeligheten har blitt produsert, bygget opp og opprettholdt (Holstein og Gubrium, referert i Silverman, 2014, s. 24). Den konstruksjonistiske modellen kan ses i sammenheng med dokumentsaker og dokumentbevegelser ved at konstruksjonister vektlegger dokumentenes sirkulasjon og hva dokumenter gjør for å forme saken som deretter utgjør en representasjon av samfunnsfenomenets sosiale virkelighet slik folk oppfatter det i samfunnet (Prior, 2008, 2016; Silverman, 2014, s. 285, s. 440; Asdal og Reinertsen, 2020). I Asdal og Reinertsen (2020, s. 17) dokumentanalysetilnærming fremhever de seks metodiske grep og analytiske begreper om dokumenter: sted, verktøy, arbeid, tekst, sak og bevegelser. Jeg velger å fokusere mest på to metodiske grep, dokumentsak og dokumentbevegelser ut fra vurderinger om hvilke av grepene som oppfattes som mest relevante for å belyse svar på problemstillingene innenfor tiden som jeg har til rådighet (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 20). Likevel kommer jeg også til

å fremheve elementer fra analytiske begreper som dokumentverktøy og dokumenttekst fordi de seks metodiske og analytiske grepene snakker til hverandre (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 143). Dokumentsaker kan ses i sammenheng med dokumentbevegelser ved at dokumentsaker fokuserer på hvordan dokumenter etablerer og omformer saker over tid gjennom modifieringsarbeid, mens dokumentbevegelser fremhever hvordan tidligere og nyere dokumenter er knyttet sammen i lange historiske dokumentkjeder. De andre analytiske begrepene verktøy og tekst er nyttige selv om fokuset er på dokumentsaker og dokumentbevegelser fordi at dokumenter som politiske verktøy kan knyttes til hvordan en sak blir til, hvordan noe endrer seg over tid og hvordan det nye blir til, mens dokumenttekst fokuserer på sjanger som kan ses i sammenheng med dokumentsaker (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 50, s. 96). I Cardno (2018, s. 623, s. 628) sin dokumentanalysetilnærming kan fokuset på å undersøke politikken kontekst, tekstens innhold og politikken konsekvenser ses i sammenheng både med Asdal og Reinertsens (2020) dokumentanalysetilnærming og den konstruksjonistiske modellen (Silverman, 2014). Politikken kontekst ser på hvilke krefter og verdier som frembrakte politikken gjennom å fremheve hvordan tidligere dokumenters sak fører til nyere dokumenters politikk om saken, og kan på denne måten knyttes til fokuset på dokumentsaker og dokumentbevegelser i form av hvordan dokumentkjeder former saken (Cardno, 2018, s. 628; Asdal og Reinertsen, 2020). Tekstens innhold fokuserer på å tolke det som står bak teksten for å fremheve hvorfor teksten er strukturert på en bestemt måte og fremhever dermed hvordan saken om politikken historie har blitt konstruert. Politikken konsekvenser fokuserer på måten politikken blir implementert på gjennom å undersøke hvordan dokumentenes tekster selv evaluerer måten de skal få til sine skrevne mål (Cardno, 2018, s. 623, s. 628). I tillegg fremhever Cardno (2018, s. 630-1) verktøy for hvordan å analysere innholdet i teksten gjennom en rekke spørsmål som kan stilles til teksten underveis. Her fremhever Cardno (2018, s. 632-5) at dokumentanalysen kan bruke kvalitativ innholdsanalyse eller diskursanalyse for å undersøke dokumentenes innhold. I denne sammenheng velger jeg å gjennomføre konstruktivistisk Grounded Theory koding når jeg anvender dokumentanalysetilnærmingen til Cardno (2018) fordi konstruktivistisk Grounded Theory koding passer mer inn til den konstruksjonistiske modellen (Charmaz, 2014, s. 14). Man kan som forsker gjøre mer med dokumenter enn kun å gjøre innholdsanalyse av dokumentenes innhold. Prior (referert i Charmaz, 2014, s. 46) anbefaler at synet på dokumenter må endres til å fokusere på hva dokumenter gjør heller enn kun å konsentrere om hva de inneholder. En studie av hva dokumenter gjør kan inneholde følgende: 1) Hva forfatterne eller avsenderne forsøkte å oppnå, 2) prosessen for å produsere dokumentet, 3) på

hva og for hvem dokumentet påvirker, 4) hvordan forskjellige typer publikum tolker det, og 5) hvordan, når og i hvilken grad forskjellige typer publikum bruker dette dokumentet (Prior, referert i Charmaz, 2014, s. 46). Her fokuseres det mest på punkt 1, 3 og 5, som kan ses i sammenheng med det som dokumentanalysen vil undersøke. Disse to tilnærmingene komplementerer hverandre ved at den førstnevnte tilnærmingen til Asdal og Reinertsen (2020) undersøker hva dokumentene kan gjøre for å forme saken om unge voksnes boligetablering i tidsperioden 1964-2013 gjennom lange historiske dokumentkjeder, mens tilnærmingen til Cardno (2018, s. 623, s. 628) undersøker politikken kontekst, tekstens innhold og politikken konsekvenser for å fremheve historiske dokumentkjeder, konstruksjoner av dokumenters politikk gjennom tekst og hvordan dokumentene selv evaluerer måten de skal få til sine skrevne mål.

Den første problemstillingen vil undersøke de utvalgte Stortingsmeldingenes og NOU-rapportenes forståelse av unge voksnes boligetablering i tidsperioden 1964-2013, mens den andre problemstillingen vil undersøke om hva offentlige dokumenter gjør for å forme unges muligheter til å etablere seg på det norske boligmarkedet over tid. Her brukes dokumentanalysen som baserer seg på Asdal og Reinertsens (2020) praksisorienterte dokumentanalyse, og på dokumentanalysetilnærmingen til Cardno (2018) for å belyse svar på begge problemstillingene. Jeg skal analysere 7 utvalgte offentlig tilgjengelige dokumenter fra nettsidene til Regjeringen og Stortinget til dokumentanalysen, der utvalget består av 5 Stortingsmeldinger og 2 NOU-rapporter. Dette blir gjort for det første fordi masteroppgaven er en forstående studie som vil undersøke hva slags normative forståelser eller oppfatninger av unge voksnes overgang til boligetablering som norske myndigheter og samfunnet har hatt siden 60-tallet frem til i dag gjennom offentlige dokumenter som Stortingsmeldinger og NOU-rapporter, samt om det har skjedd noen endringer i oppfatningene over tid og dermed øke forståelsen om unge voksnes boligetableringsmuligheter over tid (Hurrelmann og Quenzel, 2015; Roberts, 2012, 2018). For det andre blir dette gjort for å se hvordan dokumenter gjør innflytelse for å forme unge voksnes muligheter til boligetablering over tid gjennom fokus på dokumentsaker og dokumentbevegelser i form av lange historiske dokumentkjeder (Asdal og Reinertsen, 2020; Prior, 2008, 2016). Masteroppgaven er på denne måten en studie med et kvalitativt longitudinelt forskningsdesign som bruker dokumenter for å se på sammenlignbare forhold om unges muligheter til boligetablering på ulike tidspunkter langt tilbake i tid (Grønmo, 2004, s. 377-8; White, 2017, s. 78-9). Fokuset på og avgrensningen av tidsspennet fra 1964 frem til 2013 kommer av at den moderne norske boligpolitikken begynte etter 2. verdenskrig som en del av gjenreisningen av Norge etter

krigen, og boligpolitikken har utviklet og tilpasset seg til moderne tider. Det første utvalgte dokumentet i masteroppgavens datainnsamling er Stortingsmelding nr. 14 (1964-1965) *Om boligbyggingen m. v.* som er det første offentlige dokumentet i etterkrigstiden med boligpolitikk som hovedsak. Det siste dokumentet i datainnsamlingen er Melding til Stortinget nr. 17 (2012-2013) *Byggje-bu-leve*, som er i skrivende stund den nyeste samt siste Stortingsmelding med boligpolitikk og boligetablering som hovedsak. Dermed virker det logisk å avgrense tidsspennet som undersøkes i studien til 1964-2013 (White, 2017, s. 48-9). Dokumentanalysen ser nærmere på hvordan boligpolitikken kan ses i sammenheng med unges muligheter til å etablere seg på boligmarkedet. I de kildekritiske og kontekstuelle vurderinger i datainnsamlingen ble dokumentene sett i sammenheng med andre tekster om det norske samfunnets historiske kontekst. Dette danner grunnlaget for masteroppgavens kontekstkapittel som handler om det norske boligmarkedet, boligpolitikken historiske utvikling og den norske samfunnskontekst. Kontekstkapittelet i kapittel 2 fremhever deler av det norske boligmarkedets historie slik at dokumentene kan ses i sammenheng med den sosiale verden som dokumentene er en del av (Grønmo, 2004, s. 190). Samtidig er det å skrive et kontekstkapittel en aktiv handling i form av konteksting ved at jeg aktivt skriver inn en samfunnskontekst som fremhever de delene som er relevante for problemstillingene (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 116-20). Her skal innledningen først se nærmere på hvordan masteroppgavens to problemstillinger knyttes til tidligere sosiologisk forskning.

1.1 Sosiologisk relevans

Unge muligheter til selvstendig boligetablering og dokumenters innflytelse er sosiologisk relevant ved at temaet kan knyttes til ungdomsforskning, livsløpsforskning og innenfor det tverrfaglige forskningsfeltet Science, Technology and Society, forkortet som STS, det vil si studier av vitenskap, teknologi og samfunn på norsk (Roberts, 2012, 2018; Nilsen, 2019; Asdal og Reinertsen, 2020, s. 222-3). Hensikten med masteroppgavens to problemstillinger er at masteroppgaven kan bidra med en dypere forståelse av både den sosiale gruppen unge voksnes situasjon i overgangen til boligetablering over en historisk tidsperiode, og se hva dokumenter gjør for å forme mulighetene til unges boligetablering (Grønmo, 2004; Asdal og Reinertsen, 2020). Dokumentanalysen prøver fra et sosialkonstruksjonistisk perspektiv å fremheve at dokumenter som Stortingsmeldinger og NOU-rapporter former boligpolitikk og unge voksnes muligheter til boligetablering gjennom deres saksetablering med bestemte sosiale representasjoner av sakens virkelighet (Silverman, 2014). Ved hjelp av sosiologiske

teorier vil masteroppgaven prøve å oppnå en dypere forståelse av unge voksnes overgang til boligetablering og hvordan dokumenter former muligheter til boligetablering over tid, sett i sammenheng med tidligere teorier.

Når det gjelder unge voksnes boligetablering har tidligere forskning sett at utflytting fra foreldrehjemmet til selvstendig bolig oppfattes som en av de viktigste overgangene i livsløpet (Settersten og Hagestad, 1996, referert i Nilsen, 2019, s. 1). Unge voksnes utflytting og etablering i egen bolig ses i sammenheng med de unges markering av voksentilværelsen i form av økende selvstendighet og uavhengighet fra familien (Fauske og Øia, 2003; Johnson, 2015; Nilsen, 2019). I livsløpsforskningen og ungdomsforskningen fokuseres det på menneskers utvikling og tildeling av sosiale roller i livsløpet, sånn som ungdommers overgang til voksenlivet innenfor livsbaner som utdanning, arbeid, familie og boligetablering (Elder, Johnson og Crosnoe, 2003, s. 4; Hurrelmann og Quenzel, 2015; Roberts, 2018; Nilsen, 2019). I denne sammenheng vil det være relevant å definere noen av begrepene som blir brukt mye i livsløpsforskningen og ungdomsforskningen. Siden masteroppgavens første problemstilling fokuserer på unge voksnes boligetablering er det viktig å se nærmere på begrepene ungdom og unge voksne (White, 2017, s. 100-1). Deretter defineres begreper som livsløp for å fremheve hvordan boligetablering kan ses i en faglig sosiologisk kontekst.

Selve begrepet ungdom ble skapt av psykologen Stanley G. Hall da han oppdaget fenomenet ungdom på begynnelsen på 1900-tallet (Øia og Fauske, 2010, s. 95; Johnson, 2015, s. 115; Roberts, 2018, s. 19). I tidligere tider var det en vanlig oppfatning at individer som har gjennomført fasen barn kommer direkte til fasen voksen, men med Halls oppdagelse av ungdomsfenomenet ble det klart at det eksisterer en ungdomsfase mellom fasene barn og voksen der ungdom utvikler gradvis selvstendig autonomi og uavhengighet fra foreldre (Johnson, 2015, s. 115). Denne ungdomstiden ble av Hall (referert i Øia og Fauske, 2010, s. 95) oppfattet som en stormfull tid preget av ulike psykiske belastninger i overgangen fra barn til voksen. Det har opp gjennom etterkrigstiden blitt satt ulike aldersgrenser for når tid er man ungdom eller voksen. Havighurst (1953, referert i Hurrelmann og Quenzel, 2015) setter grensen på ungdomstiden fra 18-30 år. Øia og Fauske (2010, s. 310) refererer til at SSB i 2007 definerte alle i aldersgruppen 16-30 år som ungdom i Norge, mens en aldersgrense på ungdomstiden mellom 15 og 25 år er vanlig i offentlig statistikk og i EU sin ungdomspolitik i Europa. I den norske konteksten av unges boligetablering kan man se to grupper av ungdom (Ruud, 2009, s. 9). Den første gruppen er ungdom i 20-årsalderen, der overgangen til boligetablering foregår over lang tid. Ungdom i denne gruppen flytter ut fra foreldrehjemmet for første gang i sammenheng med begynnelsen på utdanning eller arbeid, og kan etter dette

flytte jevnlig inn og ut av foreldrehjemmet. Den andre gruppen er ungdom i 30-årsalderen som etter hvert blir ferdigutdannet og får seg jobb, og er i den delen av boligetableringsfasen der de etablerer seg på permanent basis ved første boligkjøp (Ruud, 2009, s. 9). Boligetablering er på denne måten knyttet til andre overganger i livsløpet i form av utdanning, arbeid og familie. Frønes (1997, s. 59) definerer livsløp som «...en strukturorientert beskrivelse av livets forløp, dets begivenheter og dets retning, og preges av både historiske begivenheter, personers sosiale bakgrunn, og ikke minst av hvilken kohort du tilhører». Kohort er personer med samme historiske startpunkt ved at de enten har samme fødselsår, inngikk ekteskap eller startet utdanning det samme år, der personene innenfor en kohort følger hverandre gjennom livet (Ryder, 1965, Ryder et. al., 1972, referert i Frønes, Heggen og Myklebust, 1997, s. 10; Frønes, 1997, s. 59). Frønes (1997, s. 67) mener at livsløpet kan i moderne tid forstås som livsløpskarrierer der individer tenker at deres livsløp består av sekvenser som må planlegges. Unge planlegger livsløpet sitt gjennom å reflektere over hvilket fag og hvor lenge de har tenkt til å ta utdanning, ha en periode med arbeid for å få erfaring og på hvilket tidspunkt passer det å stifte familie med partner og barn (Frønes, 1997; Frønes og Brusdal, 2000). Dette kan ses i sammenheng med Elder og Shanahans (1997, s. 21) oppfatning av livsløp som «...totaliteten av individenes sosiale livsbaner, slik som arbeids- og familiekarrierer». Begrepet livsbaner refererer til retninger som individer har innenfor ulike baner som utdanningsbaner, yrkesbanen, familiebanen og boligbanen (Roberts, 2012, 2018). Livsløpet oppfattes som helheten av alle livsbaner, siden individer vil gjennom livet gjøre overganger i ulike retninger innenfor hver av livsbanene. I tillegg har livsløpet en annen definisjon der livsløpet ses som sosialt konstruert. Skrede (1999, referert i Øia og Fauske, 2010, s. 39) definerer livsløpet som: «...en serie hendelser og aktiviteter som inntreffer på ulike tidspunkt. Aldersplasseringen og rekkefølgen av slike livsløpsoverganger og aktiviteter gir oss «knagger» som vi kan bruke til å beskrive likheter og ulikheter i livsløpsutviklingen». Her knyttes livsløpet til hvordan overganger i posisjoner innenfor livsbanene er forbundet med alderstildelingen av sosiale roller i samfunnet. Livsløpet er sosialt konstruert ved at bestemte sosiale roller knyttes til samfunnets kultur, tradisjon og uformelle sosiale normer. Samfunnet setter grenser for voksenhet, som når tid individer kan få lov til å arbeide eller inngå ekteskap. Individers livsløp ses i sammenheng med deres livsbaner, handlingsvalg og strukturelle betingelser i samfunnets historiske kontekst, og kan knyttes til kjønn og klasses tilhørighet i tid og rom (Frønes, Heggen og Myklebust, 1997, s. 11; Elder, Johnson og Crosnoe, 2003; Nilsen, 2019). På denne måten kan livsløpsforskning og ungdomsforskning også knyttes til forskning om sosial ulikhet og velferdsforskning, siden ulikheter i sosial bakgrunn og økonomiske

ulikheter gjør at menn og kvinner erfarer de samme historiske betingelsene forskjellig i sine livsløp (Frønes, 1997, s. 59-61). Velferdsstatene med sine respektive velferdsordninger i ulike land utgjør en viktig del av den nasjonale samfunnskonteksten som individer forholder seg til i sammenheng med landenes sosiale normer, kultur og normative forventninger til livsløpet (Esping-Andersen, 1999; Fauske og Øia, 2003).

I tidligere forskning har både Hurrelmann og Quenzel (2015), Roberts (2012, 2018) og Nilsen (2019) funnet ut at den historiske konteksten, samfunnets normative forventninger og de unge voksnes familier har sin påvirkning på når tid de unge voksne etablerer seg i sin egen bolig. En forskjell mellom dem er at Nilsen (2019) gjør en biografisk studie av tre-generasjoners familier i Norge og England der hun gjennomfører et kvalitativt forskningsintervju og analyserer livshistoriene til intervjupersonene om boligetablering (Grønmo, 2004, s. 378), mens Hurrelmann og Quenzel (2015) og Roberts (2012, 2018) undersøker hvordan mulighetene og forventningene til ungdoms livsbaner inkludert boligbanen har endret seg over tid i Europa. Når det gjelder unge voksnes boligetablering over tid fant Nilsen (2019) ut gjennom sine intervjuer at de tre generasjonene har forskjellige erfaringer knyttet til boligetablering, og at disse erfaringene var forbundet til hver generasjons historiske kontekst. Timingen til boligetableringen for den eldste generasjonen i Norge og England er tilknyttet gjenreisningen av samfunnet i etterkrigstiden på 1950-tallet med et regulert boligmarked som fokuserte på at det var muligheter for unge par å skaffe seg hus for å stifte familie med ektefelle og barn. For generasjonen i midten ble tidspunktet for boligetablering knyttet til de-regulering av boligmarkedet på 80-tallet. Timing til boligetablering for den yngste generasjonen ses i sammenheng med de høye boligprisene på 2000-tallet. Den yngste generasjonen ser ifølge Nilsen (2019) ut til å ha en annen situasjon enn de tidligere generasjonene i livsbanen boligetablering fordi mens den eldste og foreldregenerasjonen gjennomførte boligetableringen relativt tidlig, mener de unge norske og engelske intervjupersonene at de på intervjutidspunktet ikke har råd til å kjøpe bolig på egenhånd. Samtidig uttrykker den yngste generasjonen at de klarer å takle dette ved å bo hjemme hos foreldrene, og at de har nok privatliv til å holde på med utdanning, arbeid og fritidsaktiviteter. Dette sistnevnte poenget blir også reflektert i funnene til Hurrelmann og Quenzel (2015) og Roberts (2012, 2018). Hurrelmann og Quenzel (2015) argumenterer for at dagens ungdom takler deres livssituasjon ved å se på omgivelsene i dagens historiske kontekst og reflektere over om de noen gang kommer til å gjennomføre utviklingsoppgaver som utdanning med mål om fast arbeid, å stifte familie med ektefelle og barn, bli konsumenter og å bli politisk engasjerte. Dagens ungdom er flinke til å takle uventede endringer i deres

omgivelser i samfunnet når det gjelder samfunnets økonomiske tilstand, krav om kvalifisert utdannet arbeidskraft og endrede etterspørsler på arbeidskraft i arbeidsmarkedet. Arnett (2010, referert i Hurrelmann og Quenzel, 2015, s. 266) ser på fenomenet ungdom som mener at de har blitt voksne men blir ikke oppfattet som voksne av andre, og at disse ungdommene tilhører fasen gryende voksenhet (emerging adulthood), der ungdom i denne fasen er opptatt av å finne arbeid, partner, sosiale omgivelser de kan tilpasse seg til og finne et passende sted å bo og en boform som passer for unge voksne. Livsfasen ungdom viser seg å være veldig nyttig i sammenheng med raske endringer i dagens samfunn, og at ungdom kan ses på som sosiale rollemodeller for voksne mennesker fordi at utviklingsoppgaver som arbeid og ekteskap er ikke så stabilt som før og dermed er det nyttig for voksne å adoptere ungdommers evne til å takle raske endringer. Hurrelmann og Quenzel (2015) mener med dette at ungdom har blitt mer voksne og at de voksne har blitt mer ungdommelig. I sammenheng med ungdommers evne til tilpasning av situasjonen mener Roberts (2012, s. 481, s. 487; 2018, s. 25-6) at ungdomstiden har blitt forlenget siden unge generelt sett har en forlenget karriere i utdanningsbanen, i tillegg til at det tar lengre tid å skaffe seg fast jobb, gjennomsnittsalderen for første ekteskap og barnefødsler øker og det tar lengre tid til første boligetablering. Roberts (2012, s. 287) ser at det å bli huseier er ofte et mål for unge voksne, men høyere boligpriser og krav om inntekt til å få boliglån gjør at det har blitt vanskelig for unge voksne å etablere seg tidlig i egen bolig, og mener at dette fører til en økende bevissthet blant ungdom der unge erfarer at de må bruke lengre tid på å oppnå målene enn det foreldrene gjorde. Mens Nilsen (2019), Hurrelmann og Quenzel (2015) og Roberts (2012, 2018) ser på unge voksnes boligetablering i sammenheng med historisk kontekst, ser Galster og Wessel (2019, s. 119) på familiens betydning på unge voksnes boligetablering med fokus på reproduksjonen av sosial ulikhet mellom tre-generasjonsfamilier der de undersøkte om besteforeldrenes sosioøkonomiske status ble overført til barnebarna gjennom boligvelstand. Galster og Wessel (2019) undersøkte dette ved å se på norsk registerdata fra perioden 1960-2015, og så på besteforeldrenes materielle ressurser, type utleiebolig og boligstørrelse og hvordan dette kan relateres til at deres barnebarn får samme sosioøkonomiske status og boligsituasjon. De fant ut at barnebarn som har besteforeldre som eier et stort hus på 60-tallet har selv en større sjanse for å eie en bolig i 2014 (Galster og Wessel, 2014). Besteforeldrenes og foreldrenes ressurser i form av økonomisk investering på avkom, boligens størrelse og boligens beliggenhet fører til en større sannsynlighet for at barnebarna eier en egen bolig og ha samme sosioøkonomiske status som besteforeldrene fordi deres bolig er verdsatt mer i boligstørrelse samt beliggenhet. Galster og Wessel (2019) argumenterer med dette for at de-reguleringen i

boligmarkedet i Oslo har synliggjort at det er overføring av ressurser som er hovedmekanismen bak reproduksjonsprosessen av sosial ulikhet, og ikke sosialiseringen av hus-relaterte normer.

Når det gjelder den andre problemstillingen om hva dokumenter gjør for å forme mulighetene til unge voksne muligheter til boligetablering, kan denne problemstillingens fokus på dokumenter knyttes til andre studier om hvordan dokumenter fungerer bl.a. som verktøy til å skrive natur og ting inn i dokumenter som former dem til saker og setter i gang bevegelser (Asdal og Reinertsen, 2020). I sammenheng med dette finnes det flere definisjoner av dokumenter. Grønmo (2004, s. 120) definerer dokumenter som «...ulike typer dokumentarisk materiale som kan analyseres med sikte på å få fram relevant informasjon om de samfunnsmessige forholdene vi vil studere». Dokumenter kan komme i form av en tekstlig fremstilling eller i visuell fremstilling, og kan i generell forstand være alt fra offentlige dokumenter, artikler i tidsskrift eller aviser, lydklipp, videoklipp, en dokumentarfilm på TV, arkitekt- og ingeniørtegninger og røntgenbilder, ettersom hvordan materialet brukes i spesifikke situasjoner (Grønmo, 2004, s. 120-1; Prior, 2016, s. 173). Ifølge Asdal og Reinertsen (2020, s. 15) som følger bibliotekaren Suzanne Briet (1894-1989) som gjorde dokumenthåndtering til et eget fagfelt, og var en viktig person for grunnleggingen av bibliotekvitenskapen, arkivvitenskapen og informasjonsvitenskapen, defineres dokumenter som: «ethvert konkret eller symbolsk tegn som har blitt bevart eller nedtegnet for det formål å representere, gjenskape eller påvise et fysisk eller intellektuelt fenomen». Denne definisjonen fremhever to poenger: at dokumenter gjør aktive handlinger ved at dokumentet dokumenterer et nedskrevet fenomen gjennom å representere, gjenskape, påvise fenomenet, og at dokumentet er relasjonelt ved at den knytter seg til noe annet utenfor seg selv (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 15). Det å se på dokumenter som gjenstander som selv muliggjør handling, knyttes til Aktør-nettverk-teorien som ble formet av Bruno Latour, Michel Callon og John Law siden 1980-tallet ses i sammenheng med det tverrfaglige forskningsfeltet STS (Asdal, Brenna og Moser, 2007, s. 14; Blok, 2013, s. 542). Aktør-nettverk-teorien har karakteristikk av å være et sosiologisk forskningsprogram med et eget alternativ til generelle samfunnsteoriens modernistiske dualisme mellom aktør og struktur, subjektivisme og objektivisme og mikro- og makrostudier (Latour, 2005, referert i Blok, 2013, s. 542). Både aktør-nettverk-teorien og det tverrfaglige forskningsfeltet STS kan knyttes til sosiologien fordi aktør-nettverk-teorien oppfattes som et sosiologisk forskningsprogram, og STS gjennomførte på 80-tallet etnografiske studier av laboratorienes kunnskapsproduksjon som ses i sammenheng med den sosiologiske teorien etnometodologi (Asdal, Brenna & Moser,

2007, s. 14; Prior, 2008; Blok, 2013, s. 542). I tillegg knyttes Bruno Latours aktør-nettverksteori til fransk pragmatisk sosiologi som er inspirert av f.eks. amerikansk pragmatisk sosiologi, symbolsk interaksjonisme og etnometodologi (Blok, 2013, s. 530, s. 548).

I tidligere studier om dokumenter fremhever både Asdal (2015) og Asdal og Hobæk (2016) hvordan offentlige dokumenter former en sak over tid gjennom modifiseringsarbeid der dokumenter ikke bare beskriver virkeligheten, men de er med på å forme virkeligheten ved å skrive mennesker, forskere, dyrearter som blåhvalen, natur, teknologi, og nye aktører inn i dokumentene for videre behandling av lovforslagene i sakene på Stortinget. Asdal og Hobæk (2016, 2020) ser på Stortinget som et dokumentskapt sted. Dette fremhever at arbeidet i Stortinget ofte har grunnlag i dokumenter som Stortingsmeldinger, Stortingsproposisjoner og NOU-rapporter, som kan føre til diskusjoner i plenum, komitéarbeid og innstillinger til Stortinget (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 45, s. 226-7; Tellmann, 2018). Asdal og Hobæk (2016, s. 96) undersøker hvordan Stortinget gjør naturpolitikk i praksis gjennom dokumenter, og ser på saken om hvalfangst som Stortinget jobbet med sent på 1800-tallet. Ved å skrive hvalen inn i dokumenter samt trekke inn nye arter, spørsmål og individer, klarte Stortinget å sette sammen hvalsaken over tid gjennom oppbyggingsarbeid (assembly work). I tillegg gjorde dokumentenes papirarbeid at det ble mulig å arbeide med hvalsaken på flere steder. Oppbyggingsarbeidet av hvalsaken gjorde at Stortinget muliggjorde hvalsaken der denne saken ble modifisert over tid (Asdal og Hobæk, 2016, s. 96). I tillegg fremhever Asdal (2015) hvordan dokumenter former en sak gjennom saksetablering, saksomforming og konteksting, sett i sammenheng med materiellsemiotikken og teoriene til Michel Foucault. I masteroppgavens tilfelle kan denne oppfatningen av offentlige dokumenter være viktige for å forstå hvordan Stortinget gjør boligpolitikk i praksis i saken boligetablering gjennom Stortingsmeldinger og NOU-rapporter.

Ingen av disse studiene nevnt ovenfor har sett nærmere på hvordan det å undersøke offentlige dokumenter om boligpolitikk kan fremheve samfunnets og myndighetenes normative oppfatninger om unges boligetablering, der dokumentene er med på å forme unge voksnes historiske kontekst og deres muligheter til boligetablering. Siden mine to problemstillinger handler om å se på hvordan Stortingsmeldinger og NOU-rapporter normativt oppfatter overgangen til de unge voksnes boligetablering og hva disse dokumentene gjør for å forme unges muligheter til boligetablering gjennom boligpolitikken over tid, har masteroppgaven valgt å gjennomføre en dokumentanalyse med tilnærmingene til Asdal og Reinertsen (2020) og Cardno (2018) for å belyse problemstillingene. På denne måten er masteroppgaven en original studie som bygger på tidligere forskning ved at masteroppgaven

vil undersøke myndighetens og samfunnets normative oppfatninger av unges boligetablering gjennom Stortingsmeldinger og NOU-rapporter, og hvordan dokumentene former unges muligheter til boligetablering i boligpolitikken (White, 2017, s. 13-5). Dokumenter som datakilde har den fordel at den kan undersøke bestemte sosiale fenomener i lange avstander mellom tid og rom (Grønmo, 2004, s. 377-8). Det som skiller min studie fra noen av de tidligere studiene nevnt ovenfor om ungdomsforskning og livsløpsforskning, er at dokumenter er en datakilde som er naturlig oppstående data (Silverman, 2014, s. 317-8). Silverman (2014, s. 317) mener at studier som gjennomfører kvalitative semi-strukturerte intervjuer får frem intervjudatamaterialet ved at forskerne stiller spørsmål til intervjupersoner som er bevisste på at de blir undersøkt og at det de svarer blir en del av et forskningsprosjekt, dvs. intervjudata er fremprovosert av forskerne, og ville ikke ha oppstått som tilgjengelige data utenom intervjusituasjonen. Dokumentene er naturlige oppstående data ved at innholdet ikke er fremprovosert av forskere fordi innholdet i dokumentene har blitt til og eksisterer uavhengig av forskeren som undersøker dokumentene. Dermed unngår dokumentanalysen problemer som reaktivitet og kontrolleffekt i dette tilfellet siden offentlig tilgjengelige dokumenter er naturlig oppstående data (Grønmo, 2004, s. 192; Silverman, 2014, s. 317-8). Studier av intervjupersoners erfaringer og vurderinger om f.eks. boligetablering er viktig for å fremheve hvordan individer som aktører tenker om boligetablering i sammenheng med andre livsbaner (Nilsen, 2019). Samtidig kunne det være interessant å undersøke unges boligetablering fra andre datakilder slik som dokumenter for å fremheve dokumenters perspektiver på dette fenomenet (Asdal og Reinertsen, 2020). Å undersøke dokumenter bidrar til å fremheve hvordan dokumenter selv ofte spiller en rolle for å forme saken og samfunnsfenomenet de omhandler i samfunnets sosiale kontekst (Silverman, 2014; Asdal og Reinertsen, 2020). Dermed vil det være interessant å undersøke hva dokumenter gjør for å forme unges voksnes boligetableringsmuligheter og hvordan dette kan ses i sammenheng med de normative oppfatningene av unges boligetableringsmuligheter slik dette blir vist i dokumentene.

2 Det norske boligmarkedet i en historisk kontekst

For å undersøke Stortingsmeldingenes og NOU-rapportenes forståelse av unge voksnes boligetableringsmuligheter i Norge over tid og hvordan dokumentene bidrar til å forme dette, er det viktig å sette dette temaet inn i den historiske konteksten av utviklingen av det norske boligmarkedet. Samtidig ser jeg at det å skrive en historisk kontekst om det norske boligmarkedet er en aktiv handling i form av konteksting (Asdal og Reinertsen, 2020).

Konteksten om boligmarkedet som blir skrevet frem her i dette kapittelet er konstruert av og bygger på tidligere bøker og artikler som fremhever hvordan boligmarkedet var fra 50-tallet frem til årtusenskiftet (Silverman, 2014; Holt-Jensen, 2013; Frønes, 1997; Blom, 2014; Nilsen, 2019).

I dagens norske boligmarked er eierlinjen dominerende i boligpolitikken, og har vært det siden etterkrigstidens sosiale boligpolitikk fra 1945 (Holt-Jensen, 2013, s. 24). Eierlinjen i den norske boligpolitikken henger sammen med gjenreisningen av Norge etter krigen, der utviklingen av idealet om det egalitære norske samfunnet bidro til konstruksjonen av det moderne Norge og begynnelsen på den moderne norske boligpolitikken (Frønes, 1997, s. 61; Holt-Jensen, 2013, s. 24). Etter 2. verdenskrig var det mangel på boliger, og mange bodde i brakker til langt ut på 1960-tallet. Boliger som hadde overlevd krigsødeleggelsene ble tatt vare på pga. bolignøden. I Bergen ble viktige boligområder ødelagt under krigen, og det førte til at bykommunen etter krigen satset en del på å bygge kommunale utleieboliger til vanlige folk i tillegg til boligbyggelag og blokkbebyggelse (Holt-Jensen, 2013, s. 17, s. 20-22). Den norske boligpolitikken i etterkrigstiden fokuserte på universelle ordninger som høy grad av regulering ved husleie og en offentlig finansiering av boligeie. Et viktig formål med boligpolitikken var å skaffe gode, moderne boliger til befolkningen, slik at unge fikk mulighet til familiedannelse og stifte egne hjem. Dette ble gjort ved etableringen av Husbanken som statsbank i 1946 (Holt-Jensen, 2013, s. 20, s. 24). Gjennom Husbanken som politisk virkemiddel fikk unge mennesker hjelp til å stifte et eget hjem og mulighet til familiedannelse (Frønes, 1997, s. 61). Husbanken ga subsidierte lån i form av 1. prioritetslån for å bygge boliger med rimelig standard, der husbanklånet dekket 2/3 av boligens byggekostnader, mens den siste 1/3 måtte utbyggeren selv betale. Holt-Jensen (2013, s. 20-1) argumenterer for at dette førte til utviklingen av andelsleiligheter i borettslag og boligbyggelagene OBOS og BOB som ofte ble prioritert i kommunenes tomtetildeling til prosjekter innenfor boligbygging. Folk meldte seg inn i boligbyggelag og ventet på at det skulle bli utlyst andelssalg ved boligprosjekter, og måtte så betale en andel som tilsvarer 1/3 av byggekostnadene. Deretter ble folk andelseiere med ansvar for bl.a. dekning av husbanklånet, kommunale avgifter og fellesutgifter, samt deres plikter til dugnadsinnsats. I storbyene finansierte Husbankslånene byggingen av blokkleiligheter og boligbyggelag, mens i distriktene og småbyene finansierte Husbankslånene byggingen av tomanns- og firemannsboliger. Fokuset på byggingen av blokk og småhus i etterkrigstidens boligpolitikk reflekterer prinsippet om eierlinjen, fordi boliglagsystemet gjorde beboerne til eiere, og de som bor i tomanns- og firemannsboliger eier boligene (Holt-Jensen, 2013). På det norske

private utleiemarkedet etter krigen var det to hovedgrupper av utleiere. Den første gruppen er sokkelmarkedet, som består av personer som leier ut deler av boligen de selv bor i. Den andre gruppen er personer med ekstraboliger, f.eks. gårdseiere, som leier ut boliger som de selv ikke bor i (Holt-Jensen, 2013, s. 22-3). Det private leiemarkedet hadde en streng husleieregulering som skulle sikre rimelig leie til leieboere pga. den store boligmangelen. Leiegårder fra førkrigstiden ble ofte pusset opp og deretter omgjort til borettslag eller boligsameier. Utbyggingen av offentlige utleieboliger etter krigen var lite omfattende, med unntak fra noen få bykommuner. I Bergen ble viktige boligområder ødelagt under krigen, og den store boligmangelen førte til at bykommunen satset på å bygge kommunale utleieboliger til vanlige folk i perioden 1945-55 (Holt-Jensen, 2013, s. 20, s. 22). Etter hvert ble mange offentlige utleieboliger omgjort til frittstående borettslag (NOU 2002: 2, referert i Holt-Jensen, 2013, s. 23). Utleiesektoren har ikke dominert boligtilbudet i Norge, og allerede i 1920 var selveie det vanligste på landsbasis med unntak av de største byene, der 47 prosent bodde i leid bolig mens i Oslo var 90 prosent leieboere sammenlignet sett (Holt-Jensen, 2013, s. 22). Husbanken prioriterte lån til mange former for boligbygging med fokus på eierlinjen i boligpolitikken. Husbanklån ble f.eks. gitt til bygging av mindre eneboliger med krav om utbygging av sokkelleilighet til utleie, slik at flere fikk mulighet til å få et sted å bo som leieboere. Disse små private utleierne fikk høy skattesubsidiering ved at leieinntektene fra sokkelleilighetene ikke ble skattlagt. Samtidig har dette i storbyer og mindre tettsteder ført til en sosial blanding av eiere og leiere som har vært gunstig for både den sosialgeografiske strukturen og for barns oppvekstmiljø (Holt-Jensen, 2013, s. 23). I de store byene prioriterte Husbanken også selvbyggerlag i rekkehusprosjekter der byggingen ble gjennomført ved at de kommende huseierne bidro med egeninnsats for å dekke mest mulig av de siste 1/3 av byggekostnadene (Holt-Jensen, 2013, s. 21). I de første tiår etter krigen var boligfinansieringen lik for alle, mens det i dag gis støtteordninger til spesielle boligsøkere samt aldersboliger og studentboliger. Utbyggingen av studentboliger i etterkrigstiden skjedde i sammenheng med at Studentsamskipnaden ble stiftet, fordi en av deres målsetninger var å bygge studentboliger. Studenter som ikke fikk studentboliger måtte på den tiden inn på det private utleiemarkedet, slik som studenter gjør det i dag. Etableringen av Husbanken og utbyggingen av boligbyggelag bidro til at mange ble huseiere, og var i tråd med eierlinjens mål om at alle kunne eie sin egen bolig. Den allmenne boligpolitikken fra etterkrigstiden virket sosialt utjevne frem til 1980-tallet. Dette må ses i sammenheng med reguleringen av det norske boligmarkedet på 50-tallet, de-reguleringen av boligmarkedet på 80-tallet og den generelle norske samfunnskonteksten fra 50-tallet frem til årtusenskiftet (Blom, 2014; Nilsen, 2019). På

50-tallet var det vanlig for unge mennesker å planlegge boligetableringen mens de i mellomtid bodde hos sine foreldre fordi de måtte spare opp til å få råd til boliglånet, og familien kunne hjelpe til med økonomiske ressurser (Nilsen, 2019). Kvinnens utflytting og boligetablering sammenfalt med inngåelse av ekteskap.

I 1982 startet dereguleringen av det norske boligmarkedet (Holt-Jensen, 2013, s. 22-3). Boligpolitikken gikk over fra å være universell til å bli selektiv, og dette var en trend som flere land i Europa fulgte. På 80-tallet skjedde det en endring i synet på det norske boligmarkedet, slik som at den akutte boligmangelen var løst og at et markedsfrislepp ikke ville gi en altfor stor prisøkning. Holt-Jensen (2013, s. 24) argumenterer for at dereguleringen av det norske boligmarkedet kom med liberaliseringen av boligpolitikken og eiendomsutviklingen generelt i 1981. Liberaliseringen av boligpolitikken gjorde endringer for både andelseiere i borettslag, boligbyggelag, og for Husbankens støtteordninger. I de første tiårene i etterkrigstiden var det slik at når en person gjennom et boligbyggelag ble andelseier på et borettslag, så kan denne andelen senere bli solgt hvis personen velger å flytte fra borettslaget. Andelen måtte selges til indeksregulert pris til andre medlemmer i boligbyggelaget. I 1982 ble det mulig for frittstående borettslag å selge andelen til markedspris, og dette ble mulig for alle borettslag i 1988. I tillegg opplevde godt vedlikeholdte borettslag i attraktive beliggenheter en kraftig prisoppgang. Dette førte til at andelseiere som solgte andelen til markedspris kunne klatre oppover i boligmarkedet, og flytte fra borettslag til rekkehus eller eneboliger (Holt-Jensen, 2013, s. 24). Dette skjedde i sammenheng med at den kooperative boligsektoren ble deregulert og borettslag fikk lov til å oppløse seg selv og andelseiere kunne selge andelen til markedspris, slik at den kooperative boligsektoren lignet mer på selveiersektoren. Dermed gikk den kooperative boligsektoren over fra å være et virkemiddel som skaffet folk rimelige boliger til å bli en sektor for folk som allerede er inne i eiermarkedet. I tillegg ble det fra 80-tallet og utover 2000-tallet mer attraktivt å bygge boligsameier, og både private aktører og boligbyggelag fokuserte på å bygge flere boligsameier. På slutten av 80-tallet kom en finanskrisen som førte til prisfall og boligkrisen, og det ble dyrere å få lån i det norske boligmarkedet (Holt-Jensen, 2013, s. 25; Nilsen, 2019). Deretter ble det vanskeligere å etablere seg i boligmarkedet i 1990-tallet, og dyrere å være inne i boligmarkedet for familier med vanlige inntekter. Husbankens generelle boligsubsidiering av Husbankrenten fra de første tiår i etterkrigstiden og alle generelle støtteordninger i boligmarkedet ble fjernet. Bostøtten ble en selektiv velferdsordning, og ble på denne måten et tiltak for de vanskeligstilte (Johansson, 2008, s. 106-7). I 2009 ble bostøtten endret og forsterket, ved at den åpnet for alle typer husstander. I prinsippet kan

bostøtten søkes av alle som har en inntekt under fattigdomsgrensen. Holt-Jensen (2013, s. 25) mener at bostøtten fungerer som et sikkerhetsnett for de unge som har fått hjelp fra foreldrene til å komme inn i boligmarkedet, og at andre typer støtte som startlån og boligtilskudd til etablering har blitt innført og utvidet for å gi flere med lave inntekter mulighet til å etablere seg i boligmarkedet. I dagens norske boligmarked er boligprisene høye og det er vanskelig for unge voksne å etablere seg i boligmarkedet på egenhånd (Lund, 2018, s. 46; Nilsen, 2019). Sykepleierindeksen måler hvor stor andel av boliger en sykepleier har råd til å kjøpe i noen utvalgte byer (Lund, 2018, s. 46). Ifølge sykepleierindeksen er det slik at hvis sykepleieren har råd til å kjøpe en stor andel av boligene i en by, er boligprisene lave, og hvis sykepleieren ikke har råd til å kjøpe en stor andel av boligene er boligprisene høye. Sykepleieryrket ble valgt til indeksen fordi sykepleierens inntekt representerer en typisk norsk inntekt som er lite konjunkturavhengig. Sykepleierindeksen viser at i Oslo falt indeksen fra at sykepleieren kan kjøpe 10 av 100 boliger i 2013, til 5 av 100 boliger i 2018. Mens boligprisene er høye i hovedstaten, ser det ut til å være lettere å etablere seg i egen bolig i de andre byene ifølge sykepleierindeksen. I Bergen kunne sykepleieren i 2013 kjøpe 14 av 100 boliger, og i 2018 kunne sykepleieren kjøpe 35 av 100 boliger. En sykepleier kunne i Stavanger kjøpe én av 100 boliger i 2013, mens sykepleieren kunne kjøpe 30 av 100 boliger i 2018. I Trondheim kunne en sykepleier i 2018 kjøpe 29 av 100 boliger, mens sykepleieren kunne kjøpe 22 av 100 boliger i Tromsø (Lund, 2018, s. 71-2). Revold, Sandvik og With (2018, s. 41-2) argumenterer for at nordmenn som eier boliger får en fordel når boligprisene øker fordi boligene stiger i verdi, mens de som leier eller ikke eier en egen bolig vil merke at det er vanskeligere som førstegangskjøper å komme inn i boligmarkedet på egenhånd uten økonomisk støtte fra foreldrene. Professor Olav Grytten (referert i Drægne, 2020, s. 21) mener at i 2020 har boligmarkedet vært et kjøpers marked, og at eventuelle kjøpere må tenke seg om før de kjøper bolig gitt at det er en økt risiko til å bli arbeidsledig, og de som er interessert i å kjøpe bolig må kunne ha nok til å betjene banklånet til banken. Boligmarkedet i stabile og ustabile tider knytter seg til den historiske samfunnskonteksten som de unge må forholde seg til i tid og rom (Frønes, 1997; Elder, Johnson og Crosnoe, 2003; Nilsen, 2019).

3 Teori

Teori er viktig for å fremheve omfattende bilder og perspektiver av hvordan den sosiale virkeligheten er (Joas og Knöbl, 2009). I tillegg setter teorier sammen begreper for å definere og forklare fenomener (Silverman, 2014, s. 54). Teoriene gir ifølge dette både et rammeverk

for hvordan å se på et bestemt fenomen, og måter å vurdere hvordan noe ukjent dvs. det man ikke vet kan bli organisert og forstått. I undersøkelsen av unges boligetablering i det norske boligmarkedet samt samfunnets oppfatning av dette og undersøkelsen av hva dokumenter gjør for å forme unges muligheter til boligetablering vil flere teorier kunne fremheve ulike perspektiver på om unge voksnes boligetablering over tid og hvordan å se på dokumenter fra teoretiske perspektiver. Problemstillingene kan knyttes til teorier i ungdomsforskning, livsløpsforskning, forskning innenfor det tverrfaglige fagfeltet STS og litt til forskning om sosial ulikhet. Mens den sosiologiske relevansen har sett på funn fra tidligere forskning, ser teorikapittelet nærmere på mulige teorier som kan forklare mønstre som fremheves både i funnene fra tidligere forskning, og mine funn fra gjennomføringen av dokumentanalysen.

3.1 Ungdomsforskning

I sammenheng med min første problemstilling om unge voksnes boligetablering og dokumentenes oppfatning av dette, kan ungdomsforskningen hjelpe oss å forstå fasene i livet fra barn til voksen, og hvordan hver fødselskohort eller generasjons oppvekst og muligheter er preget av den historiske konteksten som former individets mål og holdninger (Frønes, 1997; Øia og Fauske, 2010; Hurrelmann og Quenzel, 2015; Roberts, 2012, 2018). Innenfor dagens sosiologiske ungdomsforskning er det et stort fokus på å undersøke overgangene i de unges livsstadier, og hvilke sosiale faktorer som former ungdommens atferd og orienteringer i handling (Roberts, 2018, s. 17; Johnson, 2015, s. 115). Sosiologi er i dag den ledende disiplinen i ungdomsforskningen (Roberts, 2018, s. 18).

Muligheter for boligetablering for ungdom og unge voksne over tid må ses i sammenheng med samfunnets historiske kontekst, og ungdomsforskningen undersøker dette gjennom paradigmen om overganger og generasjoner (Roberts, 2012, 2018; Frønes, 1997). Paradigmen om overganger ser ungdom i sammenheng med det lengre livsløpet med fokus på livsbanene utdanning, arbeid, familie og bosituasjon, og knytter denne delen av ungdomsforskningen med livsløpsforskningen. I paradigmen om overganger oppfattes livsstadierne barn, ungdom, voksne som sosiale konstruksjoner fordi individers forventninger til egen og andres livsløp er basert på samfunnets strukturelle institusjoner og kultur (Roberts, 2018, s. 18, Øia og Fauske, 2010). Overganger fra ungdom til voksen er sosialt konstruert ut fra kriterier om aldersgrenser og sosiale posisjoner, f.eks. utdanning, jobb, hus og familie må oppnås før et individ kan oppfattes som voksen. Allerede på 50- og 70-tallet fokuserte ungdomsforskningen på at moderne ungdommers forming av identitet er en konstruksjonsprosess der de unges sosiale identitet blir kontinuerlig skapt og formet (Frønes,

2008, s. 321). Ungdomstiden blir oppfattet som de sosiale, kulturelle og økonomiske betingelsene i samfunnet som ungdommer lever under, og dette kan knyttes til sosial ulikhet siden unge fra forskjellige sosiale bakgrunner opplever samfunnets strukturelle betingelser forskjellig. Unges overgang er i denne sammenhengen en dynamisk prosess ved at individers liv er i endring underveis i overgangen, der livsstadiene barn, ungdom og voksen er knyttet til hverandre. Ungdomsforskning argumenterer for at ungdom er det kritiske og viktigste livsstadiet for det er ofte som ungdom at mye av individets fremtidige livsløp blir formet gjennom veivalgene som blir gjort underveis i de forskjellige livsbanene. Roberts (2018, s. 22) fremhever at det er overgangen fra utdanning til arbeid som har blitt mest undersøkt, og at overganger i andre livsbaner som i boligbanen bør undersøkes nærmere.

Mens paradigmen om overganger undersøker unges overganger i livsbaner, ser paradigmen om generasjoner på dagens ungdom i sammenheng med de godt voksne og sammenligner likheter og forskjeller i de unges muligheter i utdanning, familiestifting og boligetablering. Generasjonsparadigmen i ungdomsforskningen identifiserer endringer i livsstadiet ungdom over historisk tid (Roberts, 2018, s. 23). Begrepet generasjon har en lang forhistorie i samfunnsvitenskapen, og frem til i dag finnes det flere forskjellige definisjoner av generasjon og hvordan å tolke begrepet. På slutten av 1920-tallet lanserte sosiologen Karl Mannheim sin generasjonsteori (referert i Frønes, Heggen og Myklebust, 1997, s. 10). Historiske generasjoner er grupper med individer som er i den samme livsfasen, og som har til felles at de møter de samme historiske betingelser i de grunnleggende opplevelser fra tiden de var ungdom. Generasjonsteorien til Mannheim ble knyttet sammen med utviklingen av politiske generasjoner, idéer om generasjonsveksling og generasjonskonflikt. Mannheim (1952, referert i Roberts, 2012, s. 480-1) skrev om formeringen av politiske generasjoner etter 1. verdenskrig i Europa, og at unge ble politisk bevisste i sin ungdomstid i mellomkrigstiden. Ungdom viste seg å være det livsstadiet hvor varende politiske orienteringer med bestemte syn på verden blir formet, uten at dette betyr at de vil fortsette å støtte de bevegelsene, partiene og politikken som de først gjorde da de politisk bevisste.

Roberts (2012, s. 480) ser på generasjonsbegrepet fra en neo-Mannheim perspektiv ved at ikke alle fødselskohorter blir nye generasjoner, og nye generasjoner trenger ikke å være eksplisitt politiske. Generasjoner kan i dennes sammenheng bli identifisert gjennom deres økonomiske, sosio-kulturelle og politiske orienteringer og praksiser samt ved å skille nye generasjoner fra nye kohorter. På denne måten er begrepet fødselskohorter mer konkrete enn generasjoner siden mange har ulike oppfatninger av hva generasjoner er. Frønes (1997, s. 59) fremhever at man kan forstå generasjoner som biologiske generasjoner som generasjoner

internt i familien der barn, foreldre, besteforeldre og oldeforeldre er fire ulike generasjoner, eller som historiske generasjoner der individer i spesifikke fødselskohorter føler tilhørighet til bestemte generasjoner pga. de har opplevd bestemte historiske hendelser i sin formingsperiode som ungdom. Moderne industrielle og post-industrielle samfunn endrer seg stadig og hver fødselskohort erfarer en annerledes barndom og ungdomstid enn deres forgjengere før dem. Det å være ungdom på et bestemt tiår blir aldri det samme som ungdomstiden var før, fordi samfunnet forandrer seg med tiden (Roberts, 2018). Roberts (2012, s. 480) ser på kohort som forandringer som er evolusjonære eller utviklingsmessige som bygger på tidligere trender, mens generasjoner defineres som forandringer som er transformative og representerer en brytning. Når forandringene kun er utviklingsmessige, ligner ungdommens problemer i livsstadiet på tidligere fødselskohorters problemer i sin ungdomstid, og kan løses på lignende måte slik som foreldre gjorde det, og myndighetene trenger kun å oppdatere politiske ordninger omkring ungdom. Generasjoner som transformative endringer krever nytenkning fra både de som er ledende medlemmer i den nye generasjonen, og fra myndighetene. Roberts (2012, s. 480) fremhever at en ny generasjon kan bli til gjennom nytenkning og kanskje ved dannelse av nye politiske bevegelser og partier. Det som ser ut til å være enighet om i ungdomsforskningen er at de mange som ble født i etterkrigstiden ble en ny generasjon, baby-boom generasjonen (Roberts, 2012, s. 480; Frønes, 1997, s. 61-2). Dette blir fremhevet ved at fødselskohortene fra etterkrigstiden vokste opp i et samfunn med fokus på gjenreisning og konstruksjon av det moderne samfunn gjennom utviklingen av en velferdsstat, økt satsning på utdanning og gjennom familiepolitikken. Da disse fødselskohortene selv ble voksne etter å ha hatt sin formingsperiode på 60- og 70-tallet, gikk de inn til politikken på 80-tallet med ny-liberalistisk nytenkning og nye politiske tiltak f.eks. på boligmarkedet (Roberts, 2012; Frønes, 1997). Roberts (2012) har sett mønstre fra nye sosiale endringer om at den lange baby-boom generasjonen som har vart i over 30 år, begynner å gå mot slutten og at det er mulig at en ny generasjon holder på å komme. I senere tid har Roberts (2018) konkludert med at det er for tidlig å si at en ny generasjon har kommet. Frønes (1997, s. 59-61) ser på historiske generasjoner på en annen måte enn Roberts (2012, 2018), og ser på generasjon i sammenheng med livsløp i en norsk kontekst. Historiske generasjoner kan tolkes som fødselskohorter som har opplevd de samme historiske begivenheter i en bestemt tid og innenfor en avgrenset sosial kontekst. De unge fødselskohortene vil i deres ungdomstid ha en felles opplevelse av de samme historiske begivenheter som de lever under, og blir formet av dette i deres orienteringsfase, dvs. deres sentrale formingsperiode (Mannheim, 1952, referert i Frønes, 1997, s. 59). Frønes (1997, s.

59) argumenterer på denne måten for at generasjoner som sekstiåttene og generasjon x eller z består av fødselskohorter som har visse felles opplevelser som er løst avgrenset til deres ungdomstid. Fødselskohorter som føler tilhørighet til generasjonen sekstiåttene gjør det fordi de var unge og hadde sin formingsperiode i 1968. Hvordan de erfarer disse begivenhetene er avhengig av alder, kjønn og deres sosiale posisjoner i livsbanene i sammenheng med strukturene i samfunnets historiske kontekst. I denne sammenheng knyttes generasjon til livsløp. Forskjellige fødselskohorters livsløp blir formet ulikt ved at de møter de samme historiske begivenheter i ulike aldre. De formende historiske betingelsene som individer har opplevd i sin formingsperiode tar individene med videre som voksen, og gjør innflytelse på individenes fortolkninger av situasjoner og tilhørende handlingsvalg i voksenlivet (Frønes, 1997, s. 59). Det er et vekselspill mellom historiens innflytelse over samfunnets strukturer og individers evne til å forme historiens videre utvikling. Frønes (1997, s. 60) mener at historien formes ikke kun av krefter som ligger utenfor individene, den formes også av individenes forestillinger, verdier og evne til handling. I Frønes (1997, s. 60-1) sin analyse av 50-tallets fødselskohorter vektlegger han betydningen av de dominerende generasjonene som formet det moderne Norge i de første viktige fasene i gjenreisningen av landet etter 2. verdenskrig. De dominerende generasjonene på 50-tallet tilhørte fødselskullene som ble født rundt 1910-20, og som hadde sin formingsperiode i mellomkrigstiden, som var preget av fattigdom, høy arbeidsløshet og et sterkt klassesdelt samfunn, men de ble også formet av nordmenns samhold under krigen slik at det var en mer samlet nasjon som utviklet landet i etterkrigstiden. Under gjenreisningen av Norge i etterkrigstiden fokuserte de dominerende generasjonene på muligheten for familiedannelse hos unge par. Dette gjorde de med utgangspunkt i deres erindring over deres egne ungdomstid under mellomkrigstiden der fattigdom og arbeidsledighet gjorde det vanskelig for dem å stifte familie, og dermed utsatte mange fra fødselskohortene 1910-20 barnefødsle til etter krigen fordi det kom bedre tider (Frønes, 1997, s. 61). Sammen med de unge parene fra fødselskullet på 30-tallet, valgte de fleste fra de dominerende generasjonene å stifte familie og føde barn når det ble mulig etter krigen. Barna som ble født i de første årene i etterkrigstiden ble baby-boom generasjonen, som vokste opp i en tid der de i barndommen ikke hadde så mye materielt sett og som hadde en fremtidstro om uendelig materiell fremvekst og teknologisk utvikling. Husmorfamilien var som nevnt innledningsvis den dominerende familieformen fra 50-tallet frem til 70-tallet, der mannen var hovedforsørger i lønnet arbeid og kvinnen hjemmeværende husmor med ansvar for opprettholdelse av familiens velferd gjennom husarbeid og barneoppdragelse. Fødselskullene fra 50-tallet skulle representere den første utdanningsrevolusjonen der det kom et stort antall

unge mennesker som tok videregående og høyere utdanning, og antallet studenter begynte å øke betraktelig. Likevel var det mange på 50- og 60-tallet som bare hadde grunnskole. Det var på 70-tallet at flertallet av unge mennesker fullførte videregående. Siden 50- og 60-tallet begynte foreldre å vektlegge og formidle utdanningens betydning for voksenlivet til sine barn pga. deres barn har fått mulighet til å ta en høyere utdannelse enn det som var mulig for foreldrene. Historisk sett må dette ses i sammenheng med de to utdanningsrevolusjonene som kom i etterkrigstiden (Skrede, 1999, referert i Fauske og Øia, 2003, s. 137). Den første kom på 1960-tallet, når den store etterkrigsgenerasjonen kom inn på arenaen, mens den andre begynte på midten av 80-tallet når fødselskohortene fra 60-tallet var ferdig med obligatorisk skolegang. Disse to utdanningsrevolusjonene førte til kraftig økning av antallet studenter ved universiteter og høyskoler, der antallet var rundt 50 000, og i 1995 økte antallet studenter til over 170 000 (Fauske og Øia, 2003, s. 138). Utbyggingen av det norske utdanningssystemet over tid har skjedd i sammenheng med endringer i yrkesstrukturer på arbeidsmarkedet, der behovet for kvalifisert utdannet arbeidskraft har vært viktig for innredningen og dimensjoneringen av utdanning i Norge (Fauske og Øia, 2003, s. 146). I tillegg har betydningen av utdanning endret seg over tid. Dette knyttes til tankegangen om en inflasjonsfase i utdanning ved at når utdanningsnivået i befolkningen øker fordi mange tar like lang utdanning, kan det i teorien medføre inflasjon i utdanningens verdi og det oppstår usikkerhet om utdanningens avkastning, slik at et individ må ta høyere utdanning for å få jobbene som før ikke stilte så like høye krav i rekrutteringen av kvalifisert arbeidskraft (Archer, 1982; Bourdieu, 1972; Buchmann, 1989, referert i Fauske og Øia, 2003, s. 147; Nordli-Hansen, s. 173). Fødselskullene fra 60- og 70-tallet ble overflodssamfunnets barn der de vokste opp med masse materielle produkter. De skulle utgjøre den andre utdanningsrevolusjonen på 80-tallet, der jentene ble dominerende i antall studenter og to-forsørgerfamilien vokste frem. To-forsørgerfamilien førte også til endringer i familiepolitikken som innførte nye velferdsordninger tilpasset denne nye dominerende familieformen, som morspermisjon, farspermisjon, osv. Dette skjedde i sammenheng med den sakte fremveksten av utdanningssamfunnet som virkelig gjorde sitt inntog på 80-tallet pga. den økonomiske nedturen på 80-tallet og oppgangen på 90-tallet. På begynnelsen av 90-tallet økte myndighetene antallet studentplasser, slik at flere unge får mulighet til å ta høyere utdanning istedenfor å gå arbeidsløs (Nordli-Hansen, 1999, s. 172). Utdanningssamfunnet fokuserer på at det er utdanning som er hovedinngangen inn til arbeidslivet, og at det dermed er viktig å ta utdanning. Det er også på 80- og 90-tallet at mange av førstegangsfødende kvinner svarer at de har videregående og høyere utdanning.

Mannheims generasjonsteori og nytolkningen av denne teorien av Frønes (1997) om fødselskohorter og av Roberts (2012, 2018) om generasjonspadigmen kan ses i sammenheng med den første problemstillingen fordi de reflekterer over hvordan mulighetene til unge voksnes boligetablering i flere fødselskohorter og generasjoner er knyttet til den historiske konteksten og samfunnets institusjonelle konstruksjon i livsstadiene ungdom og voksen. Samfunnets historiske kontekst vil ifølge disse teoriene ha innflytelse på forventninger til de unges livsbaner som ungdom og voksen. Mulighetene til boligetablering vil på samme måte være knyttet til samfunnets forventninger til de unge voksnes livsbaner og til boligpolitikkenes velferdsordninger i samfunnets historiske kontekst i tid og rom (Frønes, 1997; Roberts, 2012, 2018; Hurrelmann & Quenzel, 2015; Nilsen, 2019).

3.1.1 Ungdom som en sosial konstruksjon

Slik som det ble nevnt ovenfor mener flere forskere at ungdomstiden har blitt forlenget i de siste 50 år (Hurrelmann og Quenzel, 2015; Roberts, 2012, 2018). Ungdomssosiologi ser på ungdom som en av livsstadiene i livsløpet sett i sammenheng med samfunnets sosiale normer og kulturelle idéer om hva som kjennetegner barn, ungdom og voksen (Johnson, 2015; Fauske og Øia, 2003). Overgangen fra ungdom til voksen skjer ikke kun ved biologisk og psykologisk modning gjennom puberteten, men overgangen er også sosialt konstruert ut fra individets samfunnskontekst i tid og rom, slik som det ble nevnt i paradigmen om overganger (Roberts, 2018). Samfunnets institusjonelle strukturer og tilhørende sosiale normer fra de signifikante og generaliserte andre former de unges livsløp og overganger til de ulike livsstadiene og livsfasene. Samtidig er de unge individene aktører som gjør egne handlingsvalg og som aktivt former egne liv. Hurrelmann og Quenzel (2015) og Fauske og Øia (2003) undersøker overgangen fra barn til voksen i dagens samfunn i vestlige høyutviklede land der det ser ut til at ungdomstiden har blitt forlenget. Mens Hurrelmann og Quenzel (2015) undersøker samfunnets sosiale normer og kulturelle ideers betydning for samfunnets forventninger til livsløpet i form av utviklingsoppgaver, ser Fauske og Øia (2003) på individers livsløp som sosialt konstruert gjennom aldersfaser. Det de begge kommer frem til er at unge generelt sett bruker lengre tid i utdanning og at de sosiale rollene som tradisjonelt markerer voksenstatus skjer ofte senere i livsløpet enn før eller det skjer ikke i det hele tatt, f.eks. det selvforsørgende individet som både har fast jobb, familiestifting med barnefødsler og selvstendig boligetablering (Hurrelmann og Quenzel, 2015, s. 264-6; Fauske og Øia, 2003). En forskjell mellom disse to studiene er at Hurrelmann og Quenzel (2015) anvender og moderniserer teorien til R. Havighurst (1953) om utviklingsoppgaver, mens

Fauske og Øia (2003) lager en modell av unges livsløp fordelt på fire aldersfaser, småbarnet, skolebarnet, ungdom og unge voksne, hvor det her skal fokuseres på de to sistnevnte livsfasene. Ungdom som fenomen kan ses på fra forskjellige perspektiver. Det første perspektivet Fauske og Øia (2003, s. 48-49) fremhever er å se ungdom som biologisk og psykologisk modning der det ofte brukes alderskriterier. Det andre perspektivet som Fauske og Øia (2003) setter frem, er å se på ungdommen som en sosial prosess i form av transformasjon fra barndom til voksenhet. Dette kan forbindes med at ungdom er en av flere livsfaser, og at det er i denne livsfasen at individet møter store utviklingsoppgaver og omstillingskrav i overgangen fra barn til voksen. Ungdom vokser dermed gradvis til å bli voksen. Aldersfasen unge voksne handler om at dagens ungdommer i 20-årene er voksne formelt sett ved at de er myndige, men bruker lengre tid enn før til å bli selvstendig voksen (Øia og Fauske, 2010, s. 309). Det å bli voksen inntreffer i dagens samfunn senere enn før hvis man følger det tradisjonelle kriteriet om å være et selvforsørgende individ som er økonomisk uavhengig av foreldrene. Fauske og Øia (2003) sin innvending mot det tradisjonelle kriteriet er at hvis to 20-åringer slutter tidlig på skolen, flytter sammen og starter en yrkeskarriere, blir de oppfattet som voksne, mens en 27-åring som fortsatt studerer vil dermed betraktes som ungdom ut fra dette kriteriet. Fauske og Øia (2003, s. 50-52) fremhever at den forlengede ungdomstiden gjør at en del unge voksne tar lengre og høyere utdanning for å få seg fast jobb, og at utdanningen i seg selv er et arbeid som de gjør for sin egen og samfunnets fremtid. Det er typisk sett ved 19 års-alderen at de unge voksne må ta veivalg i livsløpet når det gjelder utdanning, arbeid og når tid man har tenkt å flytte ut og bo for seg selv. Tenåringer på 50-tallet etablerte seg relativt tidlig med fast arbeid og eget hushold. På 70-tallet endret dette seg da den økonomiske veksten tok slutt, og tenåringer begynte å få problemer med å skaffe seg arbeid som så påvirket deres muligheter for selvforsørging og boligetablering (Øia og Fauske, 2010, s. 308). Ungdom ble dermed avhengig av å bli økonomisk forsørget av foreldrene i en lengre periode enn før. I tillegg skjedde det endringer med hva det innebærer å være barn og voksne. Mens 50-tallet hadde sett på barn og voksne som to stabile posisjoner der voksne f.eks. skal ha fast arbeid og eget hushold med ektefelle, barn og hus, følger ikke dagens voksenrolle et slikt fast mønster. Fra 70-tallet og fremover har økt arbeidsløshet og mangfoldig familieliv endret stabiliteten ved posisjonen voksen, og dagens unge må forvente seg å leve deler av voksenlivet i ulike overgangsfaser (Roberts, 1984, referert i Øia og Fauske, 2010, s. 308). Samtidig har det skjedd større variasjoner i arbeidsliv og familieformer. Overgangen fra barn til voksen har dermed blitt mer usikker, samt at posisjonene barn og voksne har blitt varierte og omskiftelige (Buchmann, 1989,

referert i Øia og Fauske, 2010, s. 309). På denne måten er ungdommer unge voksne, men siden de mangler vesentlige kjennetegn ved å være voksen bruker Øia og Fauske (2010, s. 309) J. J. Arnetts begrep «emerging adulthood» eller gryende voksenhet på norsk. Dette er en periode hvor ungdommene utvikler og former sitt voksne liv ved å finne ut hvem de er og hva de har lyst til å drive med som voksen. Arnett (2007, referert i Øia og Fauske, 2010, s. 309) mener at ungdoms utvikling mot voksenstatus krever at de etablerer seg en sosial identitet som ungdommen vil ha som voksen, og at det å bli voksen er noe som vokser frem ved at ungdom etter hvert erverver seg kjennetegn som definerer moderne voksenstatus i dagens samfunn (Øia og Fauske, 2010, s. 309). Dette sistnevnte poenget kan knyttes til Hurrelmann og Quenzels (2015) teori om utviklingsoppgaver, ved at dagens voksne gjør noen men ikke alle de tradisjonelle overgangene f.eks. at en voksen skaffer seg fast arbeid og etablerer seg i egen bolig men velger å være enslig og ikke inngå parforhold. Hurrelmann og Quenzel (2015, s. 261) mener at teorien om utviklingsoppgaver karakteriserer konfliktene mellom fysiske, mentale, sosiale og økologiske krav som individer kan møte i de ulike stadiene i livsløpet. Utviklingsoppgaver handler om de sosiale forventningene som samfunnet har til sine medlemmer i ulike livsstadier, og gjennom internalisering og fysiske, kognitive eller seksuelle behov gjør individene disse samfunnsmessige forventningene til en del av individets personlige måloppnåelser. Havighurst (1953, s. 2, referert i Hurrelmann og Quenzel, 2015, s. 261) ser på utviklingsoppgaver som oppgaver som dukker opp i en bestemt periode i individets livsløp, der suksessfulle oppnåelser av oppgavene fører til at individet blir lykkelig, mens mislykkede forsøk kan føre til at individet blir ulykkelig samt får kritikk fra andre og at senere utviklingsoppgaver kan bli vanskeligere å gjennomføre. Individets utviklingsoppgaver knyttes til samfunnets aldersbaserte forventninger som blir delt av flertallet av samfunnsmedlemmene i en bestemt historisk samfunnskontekst, og blir knyttet til samfunnets uformelle sosiale normer. Utviklingsoppgavene blir overført fra sosialiseringssaktører som familie, venner og utdanningsinstitusjoner, og inkluderer de kollektive oppfatningene om hva som er passende atferd for individet i bestemte livsstadier i livsløpet. Individene lærer seg de aldersmessige sosiale forventningene som strukturerer individets livsløp og disse kan bestemme retningen i individets utvikling, forutsatt at individet gjør disse aldersspesifikke normene til personlige mål. Hurrelmann og Quenzel (2015, s. 262) mener at ungdom ikke kun må forstå hvor viktig det er å tjene sitt eget livsopphold gjennom fast arbeid, individet må gjøre denne forståelsen om til personlige mål slik at individet blir motivert til å fullføre utdanning og lete etter en fast jobb og kjøpe eget hus. Hurrelmann og Quenzel (2015, s. 262-3) ser at Havighursts oppfatning om hva som er de relevante utviklingsoppgaver gjenspeiler

hans samtid på 50-tallet, og de argumenterer for at utviklingsoppgavenes form har forandret seg over tid og redefinerer utviklingsoppgavene til å tilpasse det moderne samfunnets tradisjonelle krav til voksenstatus. Havighurst (1953, referert i Hurrelmann og Quenzel, 2015, s. 262) mener at ungdom starter fra 12-årsalderen og slutter ved fylte 18 år, og tidlig voksentilværelse varer frem til 30-årsalderen. Et av områdene ved utviklingsoppgaver som Havighurst vektlegger, er individers utvikling mot en emosjonell, intellektuell og økonomisk uavhengighet som han mener karakteriserer den voksne livsfasen. Ungdom blir sett på som en periode der fremveksten mot autonomi og personlig uavhengighet fortsetter frem til individet blir følelsesmessig, økonomisk og intellektuelt uavhengig, og oppnår voksenstatus. Innenfor denne perioden fra fylte 18-30 år, skal individet ta på seg en maskulin/feminin sosial rolle, finne en partner og gifte seg, finne fast jobb, starte familie med barnefødsler, kjøpe eller bygge et hus og møblere huset, utvikle intellektuell kompetanse og delta i sivilsamfunnet, og finne en passende sosial gruppe. Mestringen av ungdom som livsfase er avhengig av om utviklingsoppgavene har blitt godt adressert. Hurrelmann og Quenzel (2015) mener at ungdomstiden har blitt forlenget både biologisk og sosialt, og at mange av dagens ungdommer ikke kan eller vil gjennomføre alle utviklingsoppgavene før fylte 30 år. Siden 1800 og frem til 2000 starter puberteten 5 år tidligere, så ungdomstiden begynner tidligere og varer lengre enn før. Samfunnet har endret seg siden 50-tallet, og har vært gjennom økonomiske konjunkturer i oppgangstider og nedgangstider og arbeidsplassen har gått over fra kun faste stillinger til flere midlertidige ansettelse, og to-forsørgerfamilien har blitt den dominerende familieformen (Hurrelmann og Quenzel, 2015; Frønes, 1997). I tillegg mener de det samme som Roberts (2018), at det er gammeldags med å kategorisere ungdom som aldersgruppe selv om dette må gjøres metodisk pga. operasjonalisering, man bør se på ungdoms overgang til voksentilværelsen som dynamisk prosess som ikke følger bestemte aldersgrenser, siden unge generelt bruker lengre tid i dag til å oppnå flere av de sosiale rollene som kreves for å bli oppfattet som voksen. (Fauske og Øia, 2003).

Hurrelmann og Quenzel (2015, s. 263) redefinerer utviklingsoppgavene slik at den funksjonelle kjernen i Havighursts teori blir overført til og integrert inn i et passende historisk og kulturelt rammeverk. De moderne utviklingsoppgavene ses i sammenheng med moderne sosialiseringsteori som definerer personlighetsutviklingen som produktive prosesseringer av interne og eksterne realiteter. Kroppslige og mentale kvaliteter og personlighetstrekk utgjør den indre realiteten, mens betingelsene ved de sosiale og fysiske omgivelsene utgjør den eksterne realiteten. Prosessering av virkeligheten knyttes til utviklingsoppgaver ved at individer aktivt former sitt liv og prøver å håndtere utviklingsoppgavene de står overfor.

Innenfor Hurrelmann og Quenzels (2015, s. 263) teoretiske rammeverk, fremhever de fire klynger av utviklingsoppgaver som forbindes med sentrale dimensjoner i sosiale medlemskapsroller. De fire utviklingsoppgavene er kvalifisering, inngåelse, konsument og deltakelse. Den første utviklingsoppgaven om kvalifisering handler om utviklingen av de intellektuelle og sosiale kompetansene gjennom utdanning for å oppnå den sosiale medlemskapsrollen som lønnsarbeider, dvs. kvalifisert arbeidskraft som er etterspurt av arbeidsmarkedet og samfunnet. Inngåelse handler om utviklingen av en fysisk og kjønnsmessig identitet, slik at pardannelser oppstår og barn blir født, og individet oppnår den sosiale medlemskapsrollen som familiegrunnlegger. Konsum innebærer utviklingen av rekreasjoner og avlastende støttestrategier, som bl.a. er ment for å oppnå evner i å håndtere økonomiske muligheter, fritidsaktiviteter og media-service, slik at den sosiale medlemskapsrollen konsument blir oppnådd. Utviklingsoppgaven deltakelse innebærer utvikling av individuelle systemer av normer og verdier, og lære seg evnen til å delta politisk for å oppnå den sosiale medlemskapsrollen som medborger. Gjennom å oppnå disse fire sosiale medlemskapsrollene, vil man ifølge denne teorien bli voksen og være i stand til å forme og reproducere det eksisterende samfunnet både økonomisk og biologisk. Hurrelmann og Quenzel (2015, s. 264) mener at i dagens høyutviklede land er det ikke mulig å fullføre overgangen fra barn til voksen hvis unge skal følge disse fire veiene til voksenstatus. Når det gjelder den sosiale medlemskapsrollen som lønnsarbeider med fast inntekt, tar det i dag lengre tid før unge kommer inn i fast jobb, og noen kommer antakeligvis ikke til å få fast jobb. Siden finanskrisene fra 1990-tallet i Europa, har høye arbeidsledighetstall blitt vanlig og det er få trenings- og arbeidsmuligheter som er tilgjengelig. Det eksisterer ikke lenger en klar og strukturert overgang til å bli lønnsarbeider med fast jobb. Noen ungdommer klarer å få seg fast jobb etter endt utdanning, mens andre får ikke det til og blir ekskludert fra en sentral posisjon i sosiale medlemskapsroller. Unge mennesker takler dette problemet ved å se på sin fremtidige yrkeskarriere fra et valgbiografisk perspektiv, der flertallet betrakter yrkeskarrieren mest som et middel til selvrealisering av eget potensial, og deretter som en måte til å opprettholde deres livsopphold (Bangerter, Grob og Krings, 2001, referert i Hurrelmann og Quenzel, 2015, s. 264). De unge voksne har ofte planlagt deler av sitt livsløp på forhånd, der elever ved yrkesfag allerede har valgt mulige yrkeskarrierer, mens noen av elevene ved studiespesialiserende tar et friår etter fullført videregående for å tenke hva slags utdanning og yrkeskarrierer de skal ha, samt få arbeidserfaringer i friåret (Vogt, 2018). I dagens moderne samfunn har overgangen til den sosiale medlemskapsrollen som familiegrunnlegger blitt skjær. Det å inngå parforhold med en partner er ikke lenger direkte forbundet med å få barn,

ved at det kan ta mange år mellom disse to begivenhetene og noen par velger å forbli barnfri for å satse mer på å utvikle sine individuelle selv i livsstil og frigjørelse fra tradisjonelle sosiale bånd. Dette kan ses i sammenheng med Giddens sine teorier om selvet som et refleksivt prosjekt, og om intimitetens forvandling i form av det rene parforholdet, der parforhold inngås pga. kjærlighet og hvor begge må respektere partnerens ønske om å utvikle sin biografiske selv gjennom selvrealisering i arbeidslivet (Kaspersen, 2013, s. 464-5; Chambers, 2012). I tillegg er det noen som velger ikke å inngå parforhold med noen, og de gjør dette for å oppnå sine egne mål om selvrealisering i yrkeskarrieren, og dermed kan overgangen til rollen som familiegrunnlegger komme sent i livet eller ikke i det hele tatt (Hurrelmann og Quenzel, 2015). Når det gjelder de sosiale medlemskapsrollene som konsument og deltaker, skjer dette nå ofte tidligere i de unges livsløp. De unge kommer ofte i dag tidlig inn i rollen som konsument i ungdomstiden uten å ha en fast jobb, fordi de unge kan håndtere penger i en tidlig alder gjennom foreldrene eller deltidsjobb og har tilgang til konsum av varer. I tillegg har de unge mer kompetanse i bruken av media. De blir i tillegg tidlig deltakere selv om de ikke har stemmerett før fylte 18 år. De unge utvikler tidlig politisk bevissthet gjennom familie, venner, medier og gjennom ulike organisasjoner som er tilgjengelig for dem å være deltakere i. Hurrelmann og Quenzel (2015, s. 265) mener at dagens ungdomstid er preget av statususikkerhet ved at det er ikke alle ungdom som gjennomfører overgangene til sosial medlemskapsroller. I tillegg mener de at livsfasen som ungdom er preget av statusinkonsistens ved at overgangen fra ungdom til voksen skjer på ulike tidspunkter i livsløpet, og hvilke overganger som kommer først varierer individuelt. Ungdommer innehar sosiale posisjoner innenfor de fire utviklingsoppgavene, der de har stor rom for ulike handlingsvalg. De er nødt til å takle de senere spenningene som kommer av at det eksisterer et skille mellom muligheter og ungdommers bruk av disse mulighetene i virkeligheten. Dette blir fremhevet av Hurrelmann og Quenzel (2015, s. 265) som ser at mange unge innehar rollen som konsument mye tidligere i ungdomstiden mens rollen som fast ansatt skjer senere enn før, og noen blir kjærester tidlig i ungdomsårene mens det tar mye lengre tid før inngåelse av samboerskap eller ekteskap. I sammenheng med de moderne utviklingsoppgavene utvikler ungdom en personlighetsstruktur som gjør det mulig for dem å håndtere raskt de sosiale, kulturelle, økonomiske og økologiske betingelsene. Ungdom har evnen til å adressere motsetninger i sosiale forventninger og utvikle selv-definisjoner av sin egen situasjon i omgivelsene rundt dem. For å mestre livsfasen som ungdom må de unge reflektere over usikkerheten om de noen gang kommer til å gjennomføre alle overgangene til de fire sosiale medlemskapsrollene for å oppnå voksenstatus, eller om de går vill i overgangen

og forblir i livsfasen som ungdom selv om de i kronologisk alder har blitt voksen biologisk sett. Hurrelmann og Quenzel (2015) mener at ungdommers håndtering av disse endringene, og deres refleksjon overfor muligheter og begrensninger i deres handlingsrom i de fire utviklingsoppgavene, gjør dem til sosiale rollemodeller for de voksne. Ungdommer har på denne måten blitt mer voksne, mens de voksne begynner å bli mer ungdommelig. Arnett (2010, referert i Hurrelmann og Quenzel, 2015, s. 266) ser på dette fenomenet av ikke-eksisterende strukturer i overgangspassasjen fra barn til voksen hvor ungdom føler at deres overgang til voksentilværelsen blir utsatt flere ganger, som kommende voksenhet. Dette er en fase karakterisert av 1) søket for interessante og tilfredsstillende felt for jobb og arbeidsplass, 2) individets valg av hvilken partner etter prøving og feiling som individet bestemmer å danne samliv med, 3) søket etter en passende bolig å etablere seg i og en bosituasjon som passer for individet, og 4) søket etter den beste måten å forme og tilpasse seg i sine sosiale omgivelser.

I moderne tid er det samfunnets institusjoner som skole og arbeidsmarkedet som markerer overgangen fra barn til voksen. Myndighetsalderen markerer formelt voksentilværelsen, og slik har det vært siden 1800-tallet da folks livsløp begynte å bli standardisert og sekvensielt ordnet. I dagens samfunn er det noen teoretikere som snakker om de-standardisering av folks livsløp pga. valg-biografier der individer aktivt former sine livsløp gjennom samspillet mellom individers handlinger og samfunnets strukturer i historisk kontekst. Fauske og Øia (2003, s. 38) mener at alle samfunn tildeler individer spesifikke sosiale roller ut fra alder, og at ulike aldersfaser kan knyttes til bestemte hendelser, aktiviteter og milepæler i individers liv. Livsløpet ses i sammenheng med samfunnskonteksten, sosial mening og kulturelle forskjeller, og mange teorier om livsløpet har en forestilling om en syklisk utvikling som baserer seg både på en biologisk modell om menneskers vekst, vedlikehold og forfall, og en sosiokulturell modell om rekkefølgen av sosiale posisjoner og oppgaver i individers livsløp (Sugarman, 1990, referert i Fauske og Øia, 2003, s. 38). Den sosiokulturelle modellen vektlegger og fremhever at livsløpet består av spesifikke overganger som er tilknyttet bestemte sosiale roller. I dette perspektivet er utdanning, arbeid, familiestifting, boligetablering og ervervelse av andre varige konsumgoder sett på som viktige overganger til en uavhengig og selvstendig voksen som kan forsørge seg selv og sin familie (Fauske og Øia, 2003, s. 3). Den første demografiske overgangen med økende fødselsrate og synkende dødsrate på slutten av 1800-tallet bidro i tillegg til en standardisering av overgangene i individers livsløp slik at det ble lettere for samfunnet å fordele sosiale roller og oppgaver inn i bestemte aldersfaser når det er flere barn som vokser opp (Fauske og Øia, 2003, s. 39, Sogner, 2003). Før denne standardiseringen av livsløpet f.eks. at utdanning tilhører aldersfasene barn og ungdom mens

arbeid befinner seg i den neste aldersfasen som voksen, var det mer vanlig for barn og ungdom at det var parallellitet mellom sosiale posisjoner der barn kombinerte skolegang med arbeid på åker, fjøs, fabrikk, osv. Det var i tillegg vanlig for barn og unge før i tiden å flytte flere ganger ut fra og tilbake til foreldrehjemmet, og småbarn kunne bli plassert hos slektninger i kortere og lengre perioder (Hareven, 1994, Sogner, 1990, referert i Fauske og Øia, 2003, s. 39). Gjennom arbeidsvernlov, folkeskolelov, utdanningsreformer, historiske begivenheter og utviklingen av arbeidsmarkedet og deres behov for utdannet arbeidskraft i flere århundrer, har skoleeleven blitt barn og unges viktigste sosiale rolle som ved utdanning utvikles til kvalifisert arbeidskraft (Fauske og Øia, 2003, s. 39, s. 73-75, s. 146, Haavet, sitert i Fauske og Øia, 2003, s. 51). Fra slutten av 1800-tallet og fremover ble det vanligere med å anvende alder for å definere voksenstatus, gjennom å sette spesifikke aldersgrenser på hvor gammel man må være for å kunne arbeide, gifte seg og å stemme. I tillegg ble rettigheter og plikter tilknyttet aldersgrenser i stedet for sosial posisjon, f.eks. ved at borgerrettigheter som stemmeretten blir tildelt individer som er over myndighetsalderen på 18 år, og ikke lenger ut fra om de har eiendom, stilling eller inntekt (Fauske og Øia, 2003, s. 39). På denne måten ble bestemte aktiviteter forbeholdt for voksne, og det ble et tydeligere skille mellom barn og voksne. Individer kan gjennom samfunnets normer vurdere om et individ har blitt voksen ut fra formelle kriterier som alder og reelle kriterier som biologisk modning og sosial posisjon. Det som kan være problematisk i vurderingen om en ung person har oppnådd voksenstatus er at det kan være mangel på samsvar mellom de formelle og reelle kriteriene. Det tar rundt 20 år før et barn blir til voksen biologisk sett (Fauske og Øia, 2003, s. 15). Mange som er unge voksne biologisk, blir ikke oppfattet som fullstendig voksne sosialt sett hvis de f.eks. ikke har fått en fast jobb og etablert seg i egen bolig som et uavhengig, selvstendig og selvforsørgende individ (Fauske og Øia, 2003, s. 39-40). Å bli voksen innebærer en overgang fra å være forsørget av familien til å kunne klare å forsørge seg selv med eget hushold gjennom arbeidsmarkedet. Når myndige individer har blitt uavhengig av foreldrene gjennom å kunne forsørge seg selv og sin husholdning, har det skjedd et samsvar mellom formelle og reelle kriterier for voksenstatus. Det som ser ut til å kjennetegne dagens situasjon for mange unge mennesker er at det ikke er samsvar mellom formelle og reelle kriterier for voksenstatus ved at det kan ta lengre tid for unge å bli fullstendig selvforsørgende individer med eget hushold enn for 60 år siden (Roberts, 2012). Samtidig mener Frønes (1997), Fauske og Øia (2003), Roberts (2012, 2018) og Hurrelmann og Quenzel (2015) at ungdom og unge voksne er tenkende og handlende aktører som tilpasser seg sine omgivelser slik at ungdom blir voksne selv om de ikke gjennomfører alle de tradisjonelle utviklingsoppgavene, fordi de takler de

raske, skiftende sosiale endringene som skjer rundt dem og dermed er ungdom mer voksne i dag og kan ses på som rollemodeller av individer som klarer å tilpasse seg. Det var dette Nilsen (2019, s. 11-12) oppfattet under de biografiske intervjuene med dagens unge voksne som ser ut til å ha utviklet en form for uavhengighet selv om de på intervjutidspunktet bodde hjemme hos foreldrene og var under utdanning eller hadde midlertidige jobber.

Teoriene om aldersfaser og utviklingsoppgaver er relevante for å se nærmere på den første problemstillingen. Begge teoriene fremhever at samfunnet har normative oppfatninger av hva et individ bør gjøre eller holde på med i ulike faser av livet ut fra hvor gammel individet er. Dermed kan teoriene om aldersfaser og utviklingsoppgaver bidra til refleksjon av hvordan samfunnet oppfatter unge voksnes overgang til boligetablering, hva som fremstilles som problemer i overgangen til boligetablering og mulige løsningsforslag for å løse disse problemene. Teoriene fra ungdomsforskningen inneholder refleksjoner som er med på å belyse dataanalysen i sammen med dokumentanalysen.

3.2 Livsløpsforskning

Livsløpsforskningen kan hjelpe oss å forstå hvordan unge voksnes boligetablering er en kompleks prosess som er knyttet til overganger i andre livsbaner i individets liv. Livsløpsforskningen ser på livsløpet som en teoretisk orientasjon som er spesielt relevant til forskningen om menneskers utvikling og aldring (Elder, Johnson & Crosnoe, 2003, s. 4). Elder, Johnson og Crosnoe (2003, s. 4) argumenterer for at livsløp som teoretisk orientasjon består av mønstre av aldersnivåer som er forankret i sosiale institusjoner og historie. Dette synet er basert på et kontekstualistisk perspektiv som vektlegger betydningen av sosiale stier av livsbaner i historisk tid og rom for menneskers utvikling og aldring. I sammenheng med unges boligetablering ser Frønes (1997), Elder og Shanahan (1997), Elder, Johnson og Crosnoe (2003) og Nilsen (2019) på dette gjennom livsløpsteoriens begreper der de knytter menneskers vurderinger og handlinger i livsbaner sammen med den historiske samfunnskonteksten og dets tilhørende institusjoner. Mens Frønes (1997) og Nilsen (2019) ser på generasjonenes boligetablering i historisk kontekst, ser Elder, Johnson og Crosnoe (2003) på sammenhengen mellom individet som aktør og samfunnets grunnleggende institusjoner og hvordan dette kan knyttes til livsbaner slik som boligbanen. Elder, Johnson og Crosnoe (2003) fremhever fem paradigmatisk prinsipp i livsløpsteorien: 1) utvikling av individers livsspenn over hele livsløpet, 2) individets handlingsevne dvs. agency, 3) tid og rom, 4) timing og 5) sammenvevde liv. I denne sammenheng finnes det innenfor

livsløpsforskningen sentrale konsepter og begreper som forbinder livsbaner med tidsdimensjonen. Sosiale veier (social pathways) er livsbanene for utdanning og arbeid, familie og husholdning (Elder, Johnson & Crosnoe, 2003, s. 8). Disse sosiale veiene er formet av historiske krefter og er ofte strukturert av sosiale institusjoner. Individuer former deres egne livsløp og livsbaner i sammenheng med institusjonaliserte veier og normative mønstre. Individens veivalg skjer individuelt, men er også formet av den bredere konteksten som individene lever under og som veiene er forankret i, og er i tillegg påvirket av hva andre i samme aldersgruppe generelt sett velger. Store sosiale krefter kan fremkalle veier individer kan følge gjennom planlagte inngrep som f.eks. å finansiere høyere utdanning, og ved endringer som ikke er planlagt sånn som økonomiske sykluser. Når det gjelder unges utflytting og etablering på boligmarkedet velger unge voksne vei i boligbanen i sammenheng med de andre veiene de unge følger i sine livsbaner innenfor utdanning, arbeid, familie og husholdning. Norske myndigheter tilrettelegger for tidlig utflytting fra foreldrehjemmet og skaper institusjonaliserte veier i boligbanen og utdanningsbanen gjennom å bygge studentboliger, samtidig som at staten finansierer høyere utdanning slik at det å ta høyere utdanning er nærmest gratis for studenter. I tillegg kan Husbankens støtteordninger som bostøtte, startlån og boligtilskudd for etablering være en støtte som tilrettelegger for at unge kan velge å etablere seg på boligmarkedet. Når mange unge voksne velger å flytte tidlig ut fra foreldrehjemmet, vil flere velge å gjøre det samme pga. både institusjonaliserte veier og normative mønstre der de har lyst til å følge aggregatet av unge voksne som følger disse veiene (Elder, Johnson og Crosnoe, 2003). Det samme gjelder for valg innenfor andre livsbaner som utdanningsbanen. Når mange unge velger å ta lengre utdanning, vil flere gjøre dette (Frønes og Brusdal, 2000). Elder, Johnson og Crosnoes (2003) prinsipper om aktørens handlingsevne, betydningen av tid og rom, timing og sammenvevde liv, kan ses i sammenheng med Frønes (1997), Elder og Shanahan (1997) og Nilsen (2019) som fokuserer på unge voksnes boligetablering blant andre livsbaner i den historiske samfunnskonteksten i tid og rom. Elder, Johnson og Crosnoe (2003) og Nilsen (2019) ser på betydningen av timing i livsbanene. Nilsen (2019) ser timing sammen med begrepene om biografisk tid, familietid og historisk tid. Elder, Johnson og Crosnoe (2003) fremhever fem paradigmer som er viktige for livsløpsteorien. Det første paradigmatisk prinsippet handler om utviklingen av individens livsspenn gjennom hele livsløpet, der menneskers utvikling og aldring blir sett på som livslange prosesser (Elder, Johnson & Crosnoe, 2003, s. 11). Fra fødselen av utvikler mennesket seg biologisk, sosialt og psykologisk til å bli et voksent selvstendig individ, og det tar omtrent 20 år før et menneske er voksen (Elder, Johnson & Crosnoe, 2003, s. 11, Fauske

& Øia, 2003). Mennesker fortsetter å utvikle seg biologisk, sosialt og psykologisk til og med etter at man har fylt 18 år og blitt myndig, fordi det å lære seg å bli selvstendig på alle områder i livet tar tid og de endringene som skjer underveis i utviklingen opplever individet som meningsfullt. Elder, Johnson & Crosnoe (2003, s. 11) fremhever at den første orienteringen og opplæringen som arbeidstaker i arbeidslivet vil oppleves som meningsfullt for den unge voksne i 20-årene. Kvinner får mental og fysisk gevinst i sosial integrering inn til flere sosiale roller gjennom livsløpet, og at disse kan komme til å øke når de blir eldre (Moen, 1992, referert i Elder, Johnson & Crosnoe, 2003, s. 11). Mønstre i voksne menneskers tilpasninger til sine fysiske og sosiale omgivelser og aldring er generelt knyttet til de formative årene i utviklingen av livsløpet (Elder, Johnson & Crosnoe, 2003, s. 11).

Det andre prinsippet er om individets handlingsevne (agency) som handler om at individer som aktør konstruerer deres egne livsløp gjennom valgene og handlingene de tar innenfor de muligheter og begrensninger som finnes når de forholder seg til samfunnskonteksten rundt dem (Elder, Johnson og Crosnoe, 2003, s. 11). Fokuset på handlingsvalg kan ses i sammenheng med Mills (referert i Elder, Johnson og Crosnoe, 2003, s. 3-4) sitt begrep om den sosiologiske fantasi, der Mills mener at sosiologien må se sammenhenger mellom biografi og historie dvs. individ og samfunnet. Dette blir også fremhevet hos Giddens (1991) sitt begrep om strukturdualitet, og hos Beck (1992) om valgbiografi. Barn, ungdom og voksne reflekterer over deres handlingsvalg i livsløpet ut fra de valgalternativene de oppfatter at de har. Dette ses i sammenheng med kulturelle og sosiale omgivelser innflytelse og strukturelle muligheter og begrensninger i tid og rom. Handlingsevne refererer til individets evne og forutsetning for planlegging og handling, dvs. individets evne til å foreta gjennomtenkte valg for fremtiden og tro på sine egne evner i viktige valgsituasjoner (Elder og Shanahan, 1997, s. 20). Individers planlegging og refleksjon over valgalternativer kan ha stor betydning for utvikling av individets fremtidige livsbaner (Claussen, 1993, referert i Elder, Johnson og Crosnoe, 2003, s. 11). Planleggingsevnen er en bestemt aspekt ved handlingsevnen som en veloverveid og selvreflekterende prosess som gjør innflytelse på den videre utformingen av livsløpet, fra yrkessuksess til personlige relasjoner (Claussen, 1993, referert i Elder og Shanahan, 1997, s. 25). Claussen (1993, referert i Elder og Shanahan, 1997, s. 25) mener at ungdom og unge voksne er i stand til å overskue sine muligheter og treffe faktiske valg, og at det er derfor planleggingstiden i ungdomstiden som skiller livsløpenes utvikling. Planleggingsevnen kan knyttes til timing f.eks. at en ung voksen har mulighet til å gifte seg, men noen har mer oversikt over hva ekteskapsrollen innebærer og kan dermed planlegge å gifte seg når individet har gjort overganger i andre livsbaner, som å bli ferdigutdannet, skaffe

seg relevant jobb, og kjøpe bolig sammen med partneren før de gifter seg. I den forstand knyttes planleggingsevnen seg til individets selvtillit og intellektuelle investeringer i planleggingen av livsbanene. De som har en slik planleggingsevne i ungdomstiden vil kunne forberede seg bedre på voksenroller, og velge muligheter som gir dem god start på voksenlivet. Individets planleggingsevne må ses i sammenheng med individets alder og på samfunnskonteksten med de tilhørende historiske begivenhetene de lever under.

Det tredje prinsippet er om tid og rom, og forbindes med det andre prinsippet ved at individets livsløp er forankret i historisk tid og geografisk rom som individet opplever og erfarer gjennom livet. Den historiske tiden og den nasjonale konteksten individet lever under vil forme individets valgmuligheter og begrensninger som individet må forholde seg til i formingen av individets livsløp. Dette kan knyttes til min problemstilling ved at unge voksnes muligheter på boligmarkedet er formet av boligpolitikken og velferdspolitikken, og dette vil i sin tur påvirke unge voksnes handlingsrom i boligetablering sammenlignet med andre livsbaner.

Det fjerde prinsippet om timing handler om at hva slags utviklingsmessige konsekvenser som livsløpet, hendelser og atferdsmønstre har, varierer med når tid timingen inntreffer i deres liv. Elder og Shanahan (1997, s. 22-23) knytter tidsplassering med timing. Tidsplassering ser på hvordan individers handlinger skjer innenfor en historisk kontekst i tid og rom med historiske hendelser og begivenheter. Timing er individenes aktive handlinger for å koordinere livsbanene innenfor denne historiske samfunnskonteksten. Utflytting fra foreldrehjemmet og når tid det er passende å få barn knyttes til normativ timing som preges av de sosiale uformelle normene i samfunnets forventninger til menn og kvinners livsløp. Individet kan ha god og dårlig timing, og timingen må se i sammenheng med individets planlegging og når tid historiske hendelser i samfunnet inntreffer for individet som noen ganger kan komme uventet for individer generelt, slik som finanskrisen på slutten av 80-tallet som påvirket unge som allerede hadde kjøpt bolig med høy rente før finanskrisen, mens de som ventet litt fikk kjøpe bolig til en lavere boligpris. Prinsippet om timing vil kunne muliggjøre refleksjoner overfor hvordan unge voksnes boligetablering har utviklet seg over tid gjennom endringer i boligpolitikken.

Det femte prinsippet er om sammenvevde liv, der individets liv leves i gjensidighet med de andre signifikante livsløp og der individets handlingsvalg i eget livsløp kan påvirke familiens livsløp, f.eks. å flytte hjemmefra, etablere seg i egen bolig med samboer og få barn, som gjør at foreldrene bor hjemme alene, får svigersønn eller svigerdatter, og blir besteforeldre. Sosiale relasjoner har innflytelse på individers handlingsvalg, og prinsippet om sammenvevde liv

fremhever sammenvevingen av flere individers livsbaner med de gjensidige familiekarrierer og yrkeskarrierer, boligkarrierer, ekteskap og foreldreskap. Prinsippet om sammenvevde liv kan få frem hvordan unge voksnes egne livsbaner er knyttet til familiens livsbaner. Dette bidrar til å forstå hvordan velferdsordninger i boligpolitikken blir formet etter hvordan samfunnet oppfatter de unges boligetablering i sammenheng med de unges og familiens livsbaner i sammenvevde liv.

3.3 Kapitalismens utvikling over tid sett i sammenheng med velferdsstaten

Kapitalismen i dagens samfunn har utviklet seg over en lang tidsperiode. Selve begrepet kapitalisme ser ut til å ha flere definisjoner, og for å forstå kapitalismen i sammenheng med boligmarkedet, må man se nærmere på kapitalismens definisjoner (Skarstein, 2008; Kocka, 2018). Skarstein (2008, s. 63-4) mener at noen definerer kapitalisme som markedsøkonomi, uten nærmere beskrivelse av historiske kjennetegn, og at kapitalismen kan på denne måten være ahistorisk, og strekke utover alle historiske perioder som driver med handel av varer over hele verden. Skarstein (2008, s. 66) og Kocka (2018, s. 12) argumenterer for at kapitalisme kan defineres som den kapitalistiske produksjonsmåten fordi det er slik Marx selv tolker begrepet kapitalismen når han skriver utbredt om den kapitalistiske produksjonsmåten, og han har brukt begrepet kapitalisme kun en gang i hans verk *das Kapital* (Marx, 1885/1969, referert i Skarstein, 2008, 66). Appelrouth og Edles (2016, s. 28) ser på den kapitalistiske produksjonsmåten som råmateriale, teknologi, maskiner, fabrikker og jord, dvs. midlene som var nødvendige for å produsere goder, og at dette blir sett i sammenheng med økonomiske klasser som for Marx er individer som deler samme posisjon overfor den kapitalistiske produksjonsmåten. Marx (referert i Appelrouth og Edles, 2016, s. 28) argumenterer for at det i hans samtid på 1800-tallet eksisterte tre klasser, lønnsarbeideren som eier kun sin egen arbeidskraft, kapitaleieren som eier produksjonsmidlene og jordeiere som den gang fikk inntekter gjennom lønn, profitt og ved å leie ut jorda på deres tomt. Marx (referert i Kocka, 2018) tror at det kan ha eksistert tidligere former for kapitalisme, men han fokuserer mest på kapitalismen i hans samtid. Siden kapitalismen skal ses i sammenheng med boligmarkedet er det fint med flere definisjoner av kapitalismen som system. Held (1996, s. 79-81) argumenterer for at begynnelsen på den kapitalistiske økonomi ble først utviklet i år 1500, og kan ses i sammenheng med utviklingen av den moderne stat. Allerede i år 1000 eksisterte det handel mellom land i verden. For Europa var det gjennom Europas utforskning av verden til sjøs på 1500-tallet at globaliseringen ble etablert som et globalt handelssystem med

internasjonale produksjonsrelasjoner mellom verdens land og samfunn. I sammenheng med dette ble det utviklet utvidende kapitalistiske økonomiske mekanismer. Sosiologen Immanuel Wallerstein (referert i Held, 1996, s. 81-2) ser på utviklingen av kapitalismen som en affære for verdensøkonomien, og at det er gjennom kapitalismens fremvekst at store globale gjensidige forbindelser av handel ble oppnådd mellom verdens land. Wallerstein (referert i Held, 1996, s. 81) mener at det har historisk sett eksistert to verdenssystemer, verdensimperium og verdensøkonomi, der verdensøkonomi ble dominerende på 1500-1600-tallet fordi den nye verdensøkonomiske system var en økonomisk enhet som var basert på endeløs akkumulasjon av rikdom, og krysset landegrenser. McGrew (1996, s. 240-1) argumenterer for at moderne stater har blitt til avanserte kapitalistiske stater ved at de berører nærmest alle områder i individers liv som i arbeid, familiepolitikk, boligpolitikk og brukere av velferdsordninger. Et av de bestemte trekkene ved de avanserte kapitalistiske stater er fremveksten av velferdsstaten. Esping-Andersen (1990, 1999, 2009) om velferdsstatsregimer og de-familisering. Unges boligetablering kan ses i sammenheng med den norske velferdsstaten, som velferdsordningene fra Husbanken, og med familiens økonomiske kapital.

3.4 Dokumenter sett fra teoretiske perspektiver

Frem til nå har teorikapittelet sett på hvordan å forstå ungdom og deres overgang til boligetablering ut fra ungdomsforskning og livsløpsforskning. Nå skal dette delkapittelet se nærmere på hvordan å forstå dokumenter fra teoretiske perspektiver og at analyser av dokumenter som datakilder er samfunnsmessig relevant fra et sosialkonstruksjonistisk perspektiv. Dette er fordi dokumenter ikke bare er innholdscontainere av tekst, dokumenter er både tekst og gjenstand som gjennom sirkulasjon muliggjør handlinger som fører til påvirkning og endringer av saken om unges boligetablering og de boligpolitiske tiltak som har blitt innført fra 1964 til 2013 (Silverman, 2014; Prior, 2016; Asdal og Reinertsen, 2020). Det finnes flere teoretiske perspektiver av dokumenter (Prior, 2016; Asdal og Reinertsen, 2020, s. 221). Ofte ses dokumenter på som en passiv kilde som inneholder informasjon om den virkelige verden utenfor teksten (Charmaz, 2014). I et slikt perspektiv oppfattes dokumenter som passive og ubevegelige artefakter. Fra et sosialkonstruksjonistisk perspektiv oppfattes dokumenter som å spille en aktiv rolle i seg selv og fører til handlinger som påvirker og former samfunnet som dokumentet er en del av (Prior, 2016; Charmaz, 2014; Asdal og Reinertsen, 2020). Dokumenters representasjoner av hvordan å forstå saken og dens sosiale virkelighet kunne dermed føre til endringer i hvordan saken om unges boligetablering

oppfattes og hvilke tiltak som blir innført for å forme hva slags muligheter de unge har til boligetablering fra 1964 frem til 2013. Derfor vil det her være relevant først å utdype hva er konstruksjonisme og teoriene samt teoriretninger som kan knyttes til hvordan å oppfatte dokumenter.

Konstruksjonisme er en teoretisk modell som bidrar med et overordnet rammeverk for hvordan å se på virkeligheten, og er inspirert av teoriretningene sosiologisk fenomenologi representert av sosiologene Alfred Schutz, Peter Berger og Thomas Luckmann og etnometodologi representert av sosiologen Harold Garfinkel, der etnometodologien oppmuntrer konstruksjonister å se på folks måte å produsere orden i hverdagens sosiale interaksjon (Scott og Marshall, 2009, s. 698; Silverman, 2014, s. 23, s. 53). Konstruksjonister er opptatt av å se hva som skjer innenfor en sosial virkelighet og undersøke hvordan sosiale virkeligheter blir produsert, bygd opp og opprettholdt. De tar et steg tilbake fra den sosiale virkeligheten for å se den på avstand og beskrive hvordan denne virkeligheten har blitt brakt inn til eksistens. Mens de er dypt interessert i hva som skjer, reiser den konstruksjonistiske fornuft også spørsmål om prosessene der sosiale virkeligheter blir konstruert og opprettholdt, og det analytiske fokuset er ikke så mye på dynamikken innenfor sosiale virkeligheter, mye av fokuset er på konstruksjonen av sosiale virkeligheter (Holstein og Gubrium, 2008b, sitert i Silverman, 2014, s. 24-5). I sammenheng med dokumenter er konstruksjonister opptatt av å se på prosessene der tekster avbilder den sosiale virkeligheten (Silverman, 2014, s. 285). Dokumenter blir sett på som sosiale fakta eller konstruksjoner ved at de er produsert, delt og brukt på sosialt organiserte måter, og dokumenter konstruerer bestemte former for representasjoner gjennom å bruke deres egne konvensjoner. Det å anerkjenne dokumenter som sosiale fakta eller konstruksjoner gjør det nødvendig å undersøke dokumentene for hva de er og hva de er brukt for å oppnå (Atkinson og Coffey, 2004, sitert i Silverman, 2014, s. 285). Gubrium (2005, sitert i Silverman, 2014, s. 285) argumenterer for at konstruksjonister bør rette oppmerksomheten mot produksjonen, distribusjonen og sirkulasjonen av dokumenter i samfunnet, og at man tar et steg utenfor materialets narrativ og vurderer spørsmål som bl.a. hvem produserer spesifikke former for fortellinger om virkeligheten, hvor blir dokumentene sannsynligvis lest, hva er konsekvensene og hvordan blir dokumentene utfordret, og se dokumentene i sammenheng med samfunnet som de sirkulerer i. Konstruksjonister er også opptatt av å undersøke dokumenter som temaer i seg selv ved å undersøke dokumenters sammensetning, funksjon og hvordan dokumenter har evne til å gjøre handling som påvirker og gjør innflytelse i samfunnet som dokumenter er en del av (Silverman, 2014, s. 440).

Dette sistnevnte poenget ses i sammenheng med den praksisorienterte dokumentanalysen som blir her brukt til å analysere de utvalgte Stortingsmeldingene og NOU-rapportene. Dokumenter som Stortingsmeldinger kan generelt gjøre innflytelse på sosiale fenomener i samfunnet ved å definere saken som bygger opp det sosiale fenomenet og dets sosiale virkelighet, samt å skrive inn sosiale grupper, natur og ting inn i dokumenter der kunnskapen om dem blir gjort tilgjengelig for lesere på flere steder gjennom dokumenters sirkulasjon (Asdal og Reinertsen, 2020). Den praksisorienterte dokumentanalysens teoretiske inspirasjoner kommer fra det tverrfaglige fagfeltet STS som er forkortelse for Science, Technology and Society, og fra Michel Foucaults teorier om styring og diskurs (Asdal og Reinertsen, 2020). I sammenheng med konstruksjonismen har teoriretningen etnometodologi forbindelse med fagretningen STS ved at etnometodologien ble interessert i å undersøke vitenskapen gjennom å utføre etnografiske studier på laboratorier (Asdal, Brenna og Moser, 2007, s. 14; Joas og Knöbl, 2009, s. 172). Garfinkels etnometodologi ville ved ikke å kjenne seg igjen i samfunnets kultur, undersøke samfunnets kultur for å avdekke dets karakteristiske trekk som folk ikke er bevisst på nettopp fordi disse trekkene blir tatt for gitt, og dermed avdekker etnometodologer gjemte strukturer (Joas og Knöbl, 2009, s. 150). Etnometodologien er inspirert av fenomenologien til Husserl, Schütz, Berger og Luckmann i fokuset på virkelighetskonstruksjonen og at folk tar samfunnets karakteristiske trekk for gitt. Den sosiologiske fenomenologien knytter seg til konstruksjonismen gjennom fokuset på virkelighetskonstruksjonen, som handler om hvordan mennesker og samfunn konstruerer virkeligheten i gjensidige prosesser gjennom eksternalisering, objektivisering og internalisering (Berger og Luckmann, 2011). De tre sistnevnte begrepene knyttes til Berger og Luckmanns (2011, s. 9) argumentasjon om at samfunnet er et menneskelig produkt, samfunnet er en objektiv virkelighet og at mennesker er et sosialt produkt. Det skjer en dialektisk prosess mellom individ og samfunn, der mennesker aktivt skaper samfunnet de lever i samtidig som at samfunnet former mennesker til samfunnsborgere. I tillegg opplever mennesker samfunnet som de har skapt som en objektiv virkelighet som eksisterer utenfor dem selv, selv om det er individenes handlinger som opprettholder samfunnets sosiale orden (Berger og Luckmann, 2011, s. 68, s. 75). Mennesker eksternaliserer seg i sosial aktivitet når de er sammen med andre, og det er i denne prosessen at mennesker aktivt og sosialt skaper den sosiale orden og samfunnet som et menneskelig produkt, så lenge mennesker aktivt fortsetter å opprettholde den sosiale orden (Berger og Luckmann, 2011, s. 68). Mennesker opplever samfunnet som en objektiv virkelighet ved at mennesker observerer hverandres vanehandlinger og gjør gjensidige typeinndelinger av disse handlingene som utkrystalliserer seg til institusjoner,

f.eks. språk, arbeid og familie, der institusjonene har blitt objektivert til en ytre sosial verden som overføres til de neste generasjonene (Berger og Luckmann, 2011, s. 70-5). Fenomenologien fremhever også kunnskapen og språkets relevans i eksternaliseringen, objektiveringen og internaliseringen. I fenomenologisk sammenheng er kunnskap en motiverende drivkraft innenfor samfunnets institusjoner ved at kunnskap definerer institusjonalisert atferd og rollenes innhold i institusjonenes kontekst (Berger og Luckmann, 2011, s. 80). Kunnskap bidrar til eksternaliseringen av en objektiv verden, og kunnskapen objektivierer verden gjennom språket ved å ordne verden i objekter som oppfattes som virkelige. Mennesker objektivierer sosialt sett kunnskapen som allmenngyldige sannheter om virkeligheten, der kunnskapen danner grunnlaget for å oppfatte verden som verden. Det er denne kunnskapen som blir innlært i sosialiseringen og formidler internaliseringen av den sosiale verdens objektive strukturer inn til menneskers subjektive bevissthet, og gjør mennesker til et sosialt produkt. På denne måten er kunnskapen en realisering ved at kunnskapen gir både forståelse om den sosiale verden og kunnskapen frembringer verden kontinuerlig (Berger og Luckmann, 2011, s. 80). I tillegg er språket et grunnlag og et verktøy for det kollektive kunnskapslageret ved at språket objektivierer felles erfaringer i intersubjektive avleiringer inn til kunnskapslageret og blir forståelig for alle innenfor det lingvistiske fellesskapet. I fenomenologisk tankegang er språket et redskap fordi språket er et middel for å objektivere ny kunnskap inn til det eksisterende kollektive kunnskapslageret. Deretter overfører språket de objektiverte avleiringene inn til samfunnets kollektive tradisjon (Berger og Luckmann, 2011, s. 80-2). I denne sammenheng kan dette også knyttes til dokumenter fordi dokumenter kan ses på både som semiotiske tegn og som flyttbare gjenstander med kunnskapsinnhold som kan forflytte kunnskap om gjeldende fenomen fra et sted til andre steder over lange avstander i tid og rom (Reinertsen, 2018, s. 72-3; Asdal og Reinertsen, 2020). Fokuset på virkelighetskonstruksjonen gjorde at fenomenologien og etnometodologien også ble opptatt av hvordan mennesker tar for gitt de praksiser og trekk ved samfunnet fordi mennesker oppfatter samfunnet som en objektiv virkelighet som eksisterer utenom deres handlinger selv om det er mennesker som aktivt opprettholder sosial orden (Joas og Knöbl, 2009; Berger og Luckmann, 2011). Etnometodologien fremhever at den viktige dimensjonen i sammenheng med sosial orden er ikke styrken eller moralske reglers bindende natur, den viktige dimensjonen er normaliteten i hverdagslivet på grunnlag av at det er i hverdagslivets normalitet at folk relaterer seg til normer (Joas og Knöbl, 2009, s. 167).

I sammenheng med etnometodologisk tankegang, ville forskerne innenfor STS i laboratoriestudiene undersøke hvordan kunnskap i naturvitenskapen ble produsert i

laboratoriene i praksis, og at produksjonen av vitenskapen er en sosial og kulturell prosess knyttet til samfunnets kultur (Asdal, Brenna og Moser, 2007, s. 14; Joas og Knöbl, 2009, s. 172). Etnometodologien ville som nevnt ovenfor undersøke samfunnets strukturer og praksiser i hverdagens omgivelser for å avdekke skjulte strukturer som blir tatt for gitt men som er viktig for samfunnets opprettholdelse (Joas og Knöbl, 2009). STS mener at vitenskap er kultur, og at man dermed kan undersøke laboratorienes praksiser etnometodologisk (Asdal, Brenna og Moser, 2007). Forskerne i STS gjennomførte etnografiske studier for å undersøke hvordan vitenskapen virkelig fungerer og utvikler seg fremover i praksis. Fokuset var også på den tekstuelle praksisen som skjedde i laboratoriet gjennom undersøkelser av hvordan laboratoriets observasjoner av naturen blir oversatt til tekst og deretter hvordan disse tekstuelle representasjonene igjen blir oversatt og brukt til å konstruere og stabilisere fakta (Knorr-Cetina og Mulkay, 1983, referert i Asdal, Brenna og Moser, 2007, s. 14). Dette ble sett i sammenheng med etnometodologiens mål om å undersøke hvordan det sosiale blir produsert og ivaretatt gjennom de varierte lagene av sosial interaksjon, fordi etnometodologer mener at den sosiale orden eksisterer ikke på forhånd men det er heller slik at den sosiale ordenen alltid er under konstruksjon. Målet handler også om ikke å forklare hva som er spesielt, men å tolke det ordinære og det vanlige (Garfinkel, 1967, referert i Asdal, Brenna og Moser, 2007, s. 14). Det som foregikk i laboratoriene i praksis viste seg å være skrivearbeid der det å dokumentere var viktig fordi laboratorieforskerne brukte inskripsjonsteknologier sånn som grafer, tabeller og målinger for å dokumentere og skrive naturen inn til dokumentene for vitenskapelig dokumentasjon (Asdal og Reinertsen, 2020; Callon, 2007a). Dokumentene fungerer på denne måten som inskripsjonsteknologier som skriver natur, ting, sosiale grupper og andre sosiale fenomener inn i dokumentene (Callon, 2007a; Asdal, 2015; Asdal og Reinertsen, 2020). I sammenheng med dette fungerer Stortingets offentlige dokumenter også som inskripsjonsteknologi gjennom at dokumentene skriver inn det sosiale fenomenet som saken handler om sånn som unge voksnes muligheter til boligetablering, og hvordan fenomenet knyttes til andre aktører som staten, Husbanken, boligbyggerne og foreldrene osv. (Asdal og Hobæk, 2016; Asdal og Reinertsen, 2020, s. 226-7). Dokumenter som stortingsmeldinger er med på å forme boligetableringsmulighetene til unge gjennom å definere hva som er saken, det sosiale fenomenet saken omhandler og modifieringsarbeid samt omforming av saksdefinisjonen over tid gjennom historiske dokumentkjeder. Barry (2007, s. 297) mener at et objekt, f.eks. unges boligetableringsmuligheter i dette tilfellet, blir ikke uten videre politisk med en gang, men at dette avhenger av rommene som objektet sirkulerer i. Objektet unges boligetableringsmuligheter blir lett politisk når det sirkuleres rundt i offentlige dokumenter,

siden slike dokumenter gir objektet mobilitet ved å følge bevegelsesmønstre mellom politiske institusjoner som Stortinget, regjeringen og departementene (Barry, 2007, s. 297; Asdal og Reinertsen, 2020). I denne sammenheng ser Asdal og Reinertsen (2020) og Prior (2016) på dokumenter som aktanter i Aktør-nettverk teori, der aktanter er gjenstander som selv gjør handlinger ved å sette i gang en prosess. Dokumenter som aktanter gjør handlinger gjennom å påvirke utviklingen av boligetableringsmuligheter ved at dokumentene sammen i dokumentkjeder omformer saken over tid, og flytter sosiale grupper og sosiale fenomener inn i dokumentet. Dette forbindes med at aktør-nettverk teorien også kalles for den materiellsemiotiske vendingen, der dokumenter oppfattes i dobbel forstand som både fysisk gjenstand og tekst. Aktør-nettverk teorien er opptatt av å forstå makt gjennom hvordan teknologier og verktøy muliggjorde etablering av makt og kontroll over lange avstander, og hvordan dokumenter er verktøy som får til styring (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 228). De utvalgte dokumentene kan i denne sammenheng ses som politiske verktøy som får noe til å skje, de overtaler og realiserer noe, og de setter en sak i bevegelse. Dokumentene kan også tenkes på som en teknologi, dvs. et menneskeskapt redskap som muliggjør en bestemt handling (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 47). De er ofte verktøy som muliggjør spesifikke handlinger på helt andre steder, f.eks. de utvalgte dokumentene kan muliggjøre at Husbanken iverksetter nye boligpolitiske tiltak som får flere unge inn på det norske boligmarkedet. Asdal og Reinertsen (2020, s. 49) mener at dokumenter er småverktøy som er avgjørende for styring og forvaltning. Enkeldokumenter kan virke små men har overraskende stor betydning når man setter dem i sammenheng med hverandre. Det at dokumenter kobler seg sammen i historiske dokumentkjeder i sammenheng med større politiske, administrative eller vitenskapelige apparater som setter i gang videre prosesser gjør at dokumentene får stor virkningskraft (Asdal og Reinertsen, 2020). I tillegg kan dokumenter være med å styre over individers handlinger og prosedyrer (Jacobsson, 2016; Prior, 2016; Asdal og Reinertsen, 2020). I det tverrfaglige forskningsfeltet STS finnes det en retning som gjør inngrep ved å dra ut av laboratoriene for å forvandle nye objekter og lokaler til nye studieobjekter, sånn som politikken og offentlige administrasjoner, økonomi og økologi (Asdal, Brenna og Moser, 2007). STS vil i denne sammenhengen gjøre politikk til et nytt studieobjekt, og dette kan f.eks. gjøres ved å undersøke offentlige dokumenter (Asdal, 2007; Asdal og Hobæk, 2016, 2020; Barry, 2007). Stortinget er ifølge Asdal og Reinertsen (2020, s. 226) et dokumentskapt sted der rutinene, arbeidsoppgavene og daglige gjøremål er bygget opp av historiske dokumenter over tid. I denne sammenheng er Stortinget et sted komponert av dokumenter som stortingsmeldinger, proposisjoner og innstillinger som utgjør grunnen ved at de inngår i

dokumenttrekker med sine prosesser og gjør dermed byråkratier og parlamenter til særegne steder med sine praksiser. Dokumentprosessene i parlamentet følger bestemte bevegelsesmønstre. Stortingsmeldinger beveger seg fra regjering til stortingskomité og deretter til plenumsbehandling i Stortinget der debatten er tilgjengelig i bokserien og arkivet som heter Stortingsforhandlingene (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 226-7). I tillegg beveger en stortingsproposisjon fra regjering til stortingskomité hvor de blir til en innstilling som skal til plenumsforhandlingene i Stortingssalen der saken voteres over og blir dokumentert i Stortingsforhandlingene (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 133). Gjennom slike prosesser blir f.eks. de utvalgte stortingsmeldingenes foreslåtte boligpolitiske tiltak innført og gjennomført i praksis i det norske boligmarked. På denne måten fører dokumentene til at Stortinget kan virke inn på aktører, ting og sosiale fenomener som ellers kanskje kunne vært utenfor politikkenes rekkevidde (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 227). Dokumentene skaper også en sosial produksjon av dokumentvirkelighet ved at individers kunnskap om verden blir filtrert gjennom dokumentene som vil fremheve deres representasjon av den sosiale virkeligheten og hvordan virkeligheten samt det sosiale fenomenet skal bli forstått (Smith, 1974, referert i Prior, 2016). Dermed former dokumentene hvordan mennesker i sin samtid forholder seg til sin historiske samfunnskontekst. Sett i sammenheng med Aktør-nettverk teorien mener både Prior (2016, s. 182) og Asdal og Reinertsen (2020) at dokumenter er ikke kun en passiv ressurs, men dokumenter bør oppfattes aktanter som selv gjør handlinger og spiller en viktig rolle på sin egen måte i den økonomiske, teknologiske, vitenskapelige og i alle andre former for organisasjonell liv. I tillegg spiller dokumenter som aktanter en større rolle i et større aktørnettverk som dokumentene er en del av (Prior, 2016, s. 182). Stortingsmeldinger som aktanter vil dermed forme unge voksnes boligetablering over tid gjennom saksdefinisjon, definerer av det sosiale fenomenet, modifiseringsarbeid, omforming av saken og ved å bevege seg fra regjering til stortingskomité og til plenumsbehandling på Stortinget (Asdal og Reinertsen, 2020). Deretter vil stortingsmeldingen, proposisjonen til Stortinget og/eller innstillingen til Stortinget føre til innføring av boligpolitiske tiltak som så fornyer de institusjonelle ordningene til boligmarkedet i det norske samfunnet. De nye institusjonelle ordningene på boligmarkedet fører til nye muligheter og begrensinger som de unge voksne må forholde seg til i deres vurderinger av valgmuligheter i livsbanene sett i sammenheng med planleggingen av deres livsløp. Dette er fordi individets valg om f.eks. å ta høyere utdanning i utdanningsbanen påvirker andre valg og deres eventuelle timing i arbeidsbanen, familiebanen og boligbanen, og kan også påvirke andre individers valg vurderinger i deres livsløp siden det

ofte er lett for individer å ta valget om høyere utdanning når det har blitt et vanlig valg for mange unge (Frønes og Brusdal, 2000, s. 19, s. 36).

I dokumentanalysen blir aktør-nettverk-teori sett på som en materiell versjon av poststrukturalisme som er inspirert av teoriene til Michel Foucault, og som også hører sammen med verkene til Donna Haraway om feminisme i form av fokuset på multiple subjekter i aktør-nettverkene (Law i Moser, 2007, s. 343; Haraway, 2007; Star, 2007). I sammenheng med Foucaults teorier retter dokumentanalysen fokus på Foucaults begrep om Governmentality, programmer for styring og metaforen om Panopticon i sammenheng med utviklingen av disiplinærsamfunnet (Asdal og Reinertsen, 2020, kapittel 11). Foucault (i Appelrouth og Edles, 2016) nevner i verket *Discipline and Punish* metaforen om Panopticon i sammenheng med utviklingen av disiplinærsamfunnet. Panopticon var i utgangspunktet et fengsel med en disiplinær mekanisme ved at den fokuserte på disiplinering av fangene. Dette ble gjort gjennom dets arkitektur i form av et oktagonalt vaktårn som er omringet av mange celler. Når vekten er tilstede i vaktårnet, har vekten full oversikt over hva som skjer i hver celle mens personen inne i cellen ikke kan se vaktårnet men er bevisst på at han kan være under vaktens overvåking. Dermed vil denne bevisstheten føre til at personen disiplinere seg selv til å ha en normalisert atferd. Panopticon som oppfinnelse og som metafor kan fungere både som fengsel, sykehus, skole, arbeidsplass og laboratorium, og i sammenheng med utviklingen av disiplinærsamfunnet er det nettopp metaforen om Panopticon og dets funksjoner som blir benyttet i praksis i fengsler, på sykehus, skoler, arbeidsplasser og laboratorier. Hver institusjon følger med på og samler inn informasjon om individene, mens individene driver med selvdisciplin siden de er bevisste på at andre kan følge med på hva de gjør. Dette kan ses i sammenheng med Foucaults begrep Governmentality, der Foucault (referert i Asdal og Reinertsen, 2020, s. 232) var opptatt av å se på skiftende styringsregimer med styringsprogrammer og former for styring, som f.eks. hva slags styring som kom sammen med utviklingen av mer markedsorienterte, konservative og nyliberale styringsformer. Foucault (referert i Asdal og Reinertsen, 2020, s. 232) fremhever at dette handler ikke om å styre mindre, men å styre indirekte ved at dette er styringsformer som virker inn på individers frihet til å handle. På denne måten forbindes Governmentality med metaforen om Panopticon. Staten samler inn informasjon om hver innbygger ved at individene dokumenterer seg selv og sin situasjon slik at de kan få velferdsordningene de har krav på. I tillegg sender staten dokumenter for å disiplinere sine samfunnsborgere til f.eks. å spise sunnere. Disse to punktene knyttes til programmer for styring og demokratiets teknologier (Joas og Knöbl, 2009; Asdal og Reinertsen, 2020). Foucault (referert i Joas og

Knöbl, 2009, s. 363) fremhever hvordan diskurser gjennom makt bidrar til å forme og disiplinere menneskers sinn, kropp, tankegang og atferd. Diskurs definisjon. Et eksempel på dette er vitenskapsdiskurser der kunnskap er forbundet med makt i det som Foucault kaller power/knowledge, og Foucault oppfatter at makten ikke kun finnes hos en stor og mektig person, men makten er overalt gjennom institusjonene og utføres av alle i samfunnet (Appelrouth og Edles, 2016; Joas og Knöbl, 2009, s. 358). Siden makten finnes overalt og knyttes til diskursene i epistemer, og individer i disiplinærsamfunnets institusjoner disiplinerer seg selv på bakgrunn av diskursenes makt i bevissthet over at andre kanskje følger med på dem, former diskursene gjennom makten menneskers tankegang og atferd ved selvdisiplinering. Diskurser fører dermed til formingen og disiplineringen av mennesker, og fører til internaliseringen av makten som blir praktisert av alle sammen i samfunnet uten at det er behov for noen å fortelle dem å gjøre det. Vitenskapen som søken etter sannheten er en vilje til kunnskap med ukalkulerbare makteffekter, fordi Foucaults overordnede teori er at det er umulig å separere sannheten fra makt (Joas og Knöbl, 2009, s. 359). Gjennom Foucaults oppfatning av makt har Foucault gjort oss sensitive for det faktum at språket også produserer makteffekter som hver samfunnsvitenskap som er sensitive for makt må håndtere. Foucault (referert i Joas og Knöbl, 2009, s. 363) fremhever at makten kan både være produktiv og undertrykkende. Foucault viser i denne sammenheng frem at vitenskapene som diskurs har generert en massiv økning i kunnskap, men at deres positive makteffekter har blitt assosiert med viktige mekanismer for å forme og disiplinere subjekter. Hver diskurs, inkludert den vitenskapelige diskurs, ekskluderer alltid noen grupper og noen ting, mens diskursene vektlegger andre grupper og ting (Joas og Knöbl, 2009, s. 363). Dette sistnevnte poenget kan ses i sammenheng med STS som er opptatt av å undersøke grupper av mektige og marginale aktører samt aktanter i flere aktør-nettverk sett i sammenheng med fenomenologi (Asdal, 2007; Star, 2007; Callon 2007b).

4 Metode

Masteroppgaven vil undersøke hva slags forståelse om unge voksnes overgang til boligetablering som har blitt vist i Stortingsmeldinger og NOU-rapporter i tidsperioden 1964-2013, og hva Stortingsmeldinger og NOU-rapporter gjør for å forme unge voksnes boligetableringsmuligheter i tidsperioden 1964-2013. Alt dette har masteroppgaven analysert nærmere gjennom dokumentanalyse. Dokumentanalysen blir brukt for å undersøke hvordan dokumenter fremhever samfunnets normative oppfatning av unges boligetablering og hva

dokumenter kan gjøre for å forme muligheter til boligetablering, med fokus på tidsaspektet 1963-2013 i den norske samfunnskonteksten. Dette henger sammen med hensikten med studien, som er å undersøke og fremheve en dypere forståelse av den sosiale gruppen unge voksnes situasjoner og problemer i overgangen til selvstendig boligetablering sett i sammenheng med samfunnets og myndighetens oppfatning av dette i Stortingsmeldinger og NOU-rapporter over et lengre historisk tidsrom, og hvordan offentlige dokumenter former unges muligheter til boligetablering i tidsperioden 1964-2013. Dokumentanalysen bruker som nevnt innledningsvis to tilnærminger: den praksisorienterte dokumentanalysen utviklet av Asdal og Reinertsen (2020) og dokumentanalyse av politiske dokumenter utviklet av Cardno (2018). Dokumentanalysen vil videre fremheve hvordan dokumenter definerer et sosialt fenomen som unges boligetablering, omformer sakene om boligetablering gjennom dokumentkjeder av tidligere dokumenter og skriver mennesker, normer og boligetablering inn i dokumenter (Asdal og Reinertsen, 2020). I tillegg vil dokumentanalysen fokusere på å undersøke dokumentenes politiske kontekst, tekstens innhold og politikkenes konsekvenser (Cardno, 2018, s. 628). Dokumentanalysen med fokus på Grounded Theory gjør koding, kategorisering og memo-skriving (Miles og Huberman, 1994; Grønmo, 2004; Charmaz, 2014; Silverman, 2014). Kodingen, kategoriseringen og memo-skrivingen førte til forståelse av myndighetenes og samfunnets oppfatning om unges boligetablering slik det ble fremhevet i Stortingsmeldingene og NOU-rapportene i tidsperioden 1964-2013. Masteroppgavens forskningsdesign er i denne sammenhengen en kvalitativ longitudinell studie som bruker offentlige dokumenter som diakrone data for å undersøke samfunnets oppfatning av unge voksnes boligetablering gjennom offentlige dokumenter og se hva dokumenter gjør for unge voksnes boligetableringsmuligheter (Grønmo, 2004, s. 377, s. 384; White, 2017). De utvalgte Stortingsmeldingene utgjør diakrone data fordi de er dokumenter om sammenlignbare forhold om fenomenet boligetablering i Norge på ulike tidspunkter langt tilbake i tid, og dermed kan masteroppgaven avdekke stabilitet og endringsprosesser i samfunnets normative oppfatninger av unges boligetablering. Ved å bruke dokumenter som diakrone data unngår jeg problemet om tidsfeilslutning som følge av synkrone data, siden dokumentene som diakrone data ser på fenomenet norsk boligetablering i et tidsspenn som strekker seg fra 1964 til 2013 (Grønmo, 2004, s. 377-8, s. 383-4). Dermed kan dokumentene trekke en slutning om tidsforløp om samfunnets normative oppfatninger om unges boligetablering over tid og hva dokumentene gjør for å forme unge voksnes boligetableringsmuligheter.

Masteroppgaven er i tillegg en forstående studie som fokuserer på å skape en helhetlig forståelse av unge voksnes overgang til selvstendig boligetablering og hvordan samfunnet og

myndighetene gjennom Stortingsmeldinger og NOU-rapporter forstår denne prosessen over en tidsperiode på 50 år. Her konsentreres det på sosialkonstruksjonistiske analyser som undersøker hvordan unge voksne og samfunnet gjennom dokumentene oppfatter boligetablering i deres sosiale virkelighet og ser dette i sammenheng med den større helhetsforståelsen i den norske samfunnskonteksten i de siste 50 år (Grønmo, 2004, s. 371-5; Silverman, 2014). Dokumentanalysen med tilnærmingene til Asdal og Reinertsen (2020) og Cardno (2018) med fokus på Grounded Theory koding (Charmaz, 2014). følger en abduktiv logikk, som blir sett i sammenheng med den ontologiske antakelsen idealist og den epistemologiske antakelsen konstruksjonisme for å svare på problemstillingene (Silverman, 2014; Blaikie og Priest, 2019). Samfunnsvitenskapelige metoder kan generelt sett følge ulike logikker som mestre, men må endre farge for å tilpasse seg den bestemte logikken som anvendes til å belyse problemstillingen (Blaikie og Priest, 2019, s. 220-1). Den abduktive logikken blir brukt fordi denne logikken passer sammen med fokuset på konstruksjonistisk analyse og de tilhørende ontologiske og epistemologiske antakelsene idealist og konstruksjonisme (Blaikie og Priest, 2019, s. 102-5, s. 150). En dokumentanalyse av myndighetsdokumenter over en lengre tidsperiode kan kanskje få de unge voksne til å se på sine problemer i overgang til boligetablering i et nytt lys gjennom undersøkelser av samfunnets normative oppfatninger av unge voksne og deres situasjon på boligmarkedet over tid. For å undersøke dette videre valgte jeg å undersøke Stortingsmeldinger om unges boligetablering i tidsperioden 1964-2013.

4.1 Utvalgsstrategi

I dokumentanalysen har jeg valgt å undersøke offentlige dokumenter om boligetablering fra norske myndigheter i form av Stortingsmeldinger. Dokumentene kommer fra regjeringens nettside regjeringen.no og Stortingets nettside stortinget.no. Dokumentene som har blitt valgt ut dokumentanalysen er Stortingsmelding nr. 14 (1964-65) *Om boligbyggingen m. v.*, Stortingsmelding nr. 76 (1971-72) *Om boligspørsmål*, Stortingsmelding nr. 49 (1997-98) *Om boligetablering for unge og vanskeligstilte*, NOU 2002: 2 *Boligmarkedene og boligpolitikken*, Stortingsmelding nr. 23 (2003-2004) *Om boligpolitikken*, NOU 2011: 15 *Rom for alle* og Melding til Stortinget 17 (2012-2013) *Byggje-bu-leve*. Til sammen har det blitt gjennomført dokumentanalyse av 7 offentlige dokumenter bestående av 5 Stortingsmeldinger og 2 NOU-rapporter som strekker seg fra perioden 1964 til 2013.

Dokumenter er en type kilde som kan gi informasjon om samfunnsforhold over lange avstander i tid og rom (Grønmo, 2004, s. 120-1). De kan inneholde opplysninger om handlinger, meninger eller hendelser som skal studeres. På denne måten fungerer de utvalgte dokumentene som diakrone data om samfunnets oppfatning av boligetablering og tilhørende boligpolitiske tiltak over tid i en longitudinell studie. I tillegg til at dokumenter inneholder informasjon om en sak og dets samfunnsfenomen, er dokumenter en integrert del av sine omgivelser og kontekst der dokumenter kan gripe inn og forandre dem (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 15-6). Dokumentene er i dobbel forstand tekst og materielt objekt som i bestemte praksiser blir skrevet av avsendere av spesifikke grunner og dokumentene kan selv forme disse praksisene videre fordi de er del av større prosesser, systemer, apparater og institusjoner, i en dobbel materiell semiotikk (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 15-6, s. 249). I denne sammenheng er Stortingsmeldinger og NOU-rapporter dokumenter skrevet av byråkrater i departementene eller et nedsatt utvalg med mål om å oppnå påvirkning som nye boligpolitiske tiltak som deretter forandrer unges muligheter til boligetablering (Asdal og Reinertsen, 2020). Stortingsmeldinger og NOU-rapporter som dokumenter fremhever fremtidig politikk og strategi, og de gir oversikt over samtidens debatter og diskusjoner om et bestemt tema. I tillegg har Stortingsmeldinger og NOU-rapporter en sentral politisk rolle fordi de staker ut kursen for politikken der de dokumenterer tidligere og kommende forandringer i politikken, sosiale institusjoner og organiseringen av samfunnet, og etterfølges ofte av en lovendring (Rapley, 2007; Christensen og Fluge, 2016, s. 266).

I kvalitative studier er det viktig for reliabiliteten å være transparent overfor leserne ved å beskrive tilstrekkelig hvordan forskeren har gått frem med gjennomføringen av dataanalysen og være teoretisk transparent ved å fremheve eksplisitt sine teoretiske standpunkter i sammenheng med produksjonen og tolkningen, og at dette danner bestemte tolkninger (Mosiander og Valtonen, referert i Silverman, 2014, s. 83-4). De teoretiske standpunktene for produksjonen og tolkningen av data fra dokumentene har allerede blitt nevnt i delkapittel 3.4 som handlet om teoretiske syn på dokumenter med fokus på den teoretiske modellen konstruksjonisme, og modellens forbindelse med fenomenologi, etnometodologi, STS og aktør-nettverk-teorien. De formet hvordan dokumentanalysen og den kvalitative innholdsanalysen ble gjennomført, og dette blir sett nærmere på i metodekapitlets delkapitler 4.2 og 4.3. Når det gjelder utvalgsstrategien valgte jeg å gjennomføre strategisk utvalg basert på et teoretisk utvalg av dokumenter (Silverman, 2014, s. 60-3). Dette er fordi at i kvalitative studier brukes strategiske utvalg av enheter til å skape helhetsforståelse og den teoretiske utvalgsstrategien fokuserer på å velge dokumenter med bestemte karakteristikker

for å fremheve analytisk generalisering (Silverman, 2014, s. 60-3, s. 122). I den teoretiske utvalgsstrategien har utvelgingen av dokumentene vært basert på masteroppgavens tema og problemstillinger om samfunnets oppfatning av unge voksnes boligetablering og hva dokumenter gjør for unges boligetableringsmuligheter (Blaikie og Priest, 2019, s. 145). Dokumentene som ble funnet senere, ble valgt ut underveis gjennom fremdriften og utviklingen av dataanalysens første-nivå koder, mønsterkoding og kategorisering av datamaterialet (Miles og Huberman, 1994, s. 56-72). Utviklingen av kodings skjemaet i form av startlisten av koder, mesterkoder og mønsterkoder har skjedd i sammenheng med memo-skriving som fremhever koblinger mellom mønsterkoder og første-nivå koder, og bidrar til nye kategorier, mesterkoder og mønsterkoder i den kvalitative dataanalysen (Miles og Huberman, 1994, s. 69-76). Datainnsamlingen har på denne måten vært basert på et teoretisk utvalg av dokumenter ved at dokumentene har blitt valgt ut og undersøkt på basis av deres relevans til problemstillingene, og til forklaringene og representasjonene som dataanalysen holder på å utvikle (Mason, referert i Silverman, 2014, s. 62). Det teoretiske utvalget av dokumenter er opptatt av å konstruere et utvalg som er teoretisk meningsfullt fordi utvalget bygger inn bestemte karakteristikk og kriterier som hjelper å utvikle og teste teorier og forklaringer. Målet med den teoretiske utvelgingen er å ekspandere og generalisere teorier gjennom analytisk generalisering. Siden mine to problemstillinger handler om samfunnets oppfatning av unges boligetablering og hva dokumenter gjør for å forme unge voksnes boligetableringsmuligheter over tid, er det relevant å ta med både nyere og eldre dokumenter om boligetablering slik at jeg kan gjennomføre en kvalitativ longitudinell studie og en forstående studie som belyser problemstillingene. Underveis i datainnsamlingen begynte jeg å lese igjennom de første dokumentene som jeg fant på Regjeringens nettside, Stortingsmelding nr. 49 (1997-98) og Melding til Stortinget 17 (2012-2013). Mens jeg leste den sistnevnte henviste den til en tidligere Stortingsmelding som den var basert på. Det var Stortingsmelding nr. 23 (2003-2004). Slike henvisninger førte til at datainnsamlingen også bar preg av en form for snøballutvelging hvor undersøkelsesenheter er dokumenter istedenfor personer, og der dokumentene anbefaler andre relevante dokumenter å lese videre på (Asdal og Reinertsen, 2020). I gjennomlesningen av Stortingsmeldingene ble dette lagt merke til ved at dokumentene henviser til samtidige og tidligere dokumenter om boligetablering, og viser hvordan forskjellige typer offentlige dokumenter som Stortingsmeldinger, NOU-rapporter og proposisjoner henger sammen i dokumentkjeder (Asdal og Reinertsen, 2020).

4.2 Gjennomføringen av dokumentanalysen

Gjennomføringen av dokumentanalysen var basert på den praksisorienterte dokumentanalysen til Asdal og Reinertsen (2020) og tilnærmingen dokumentanalyse av politiske dokumenter utviklet av Cardno (2018). Asdal og Reinertsen (2020, s. 17) fremhever den praksisorienterte dokumentanalysen som metode med analytiske grep som undersøker dokumenter som sted, verktøy, arbeidshåndverk, tekst, sak og bevegelse. I denne masteroppgavens dokumentanalyse har jeg valgt å fokusere på de analytiske metodiske grepene sted, verktøy, sak og bevegelse sett i gjensidig sammenheng med hverandre. Dette er gjort fordi den praksisorienterte dokumentanalysen skal fremheve hvordan stortingsmeldinger som dokumenter gjør aktive handlinger i å forme saken om boligetablering over tid i dokumentkjeder gjennom dokumenttekstene som deretter fører til nye handlinger som innføring av boligpolitiske tiltak og nye stortingsmeldinger som bygger på saken (Asdal og Reinertsen, 2020). Det sistnevnte om hvordan en stortingsmelding om boligetablering og dets boligpolitiske tiltak bygger på tidligere stortingsmeldinger om lignende saker blir det satt fokus på i min dokumentanalyse. Dette fordi en dokumentanalyse av politikken kontekst inne i dokumentet fremhever verdiene som ligger bak argumentasjonen om gjennomføring av boligpolitiske tiltak (Cardno, 2018). I tillegg til å se på politikken kontekst vil det være relevant å se nærmere hvordan tekstens innhold ofte blir strukturert av disse verdiene og av tidligere politiske dokumenter der noen av verdiene ser ut til å gå igjen over tid. Dette poenget om verdier viser seg etter hvert til å være viktig i de utvalgte stortingsmeldingene, og dette ble avdekket gjennom kodingen av datamaterialet som blir utdypet nærmere i delkapittelet 4.3. Et eksempel fra dokumentanalysen om hvordan politikken kontekst og tekstens innhold blir knyttet til verdier og tidligere stortingsmeldinger, kan legges merke til i Melding til Stortinget nr. 17 (2012-2013) *Byggje-bu-leve*. I denne Stortingsmeldingens tekstinhold om den politiske kontekst nevner Stortingsmeldingen at den er bygget på tidligere Stortingsmeldinger som Stortingsmelding nr. 23 (2003-2004) *Om boligpolitikken*. I tillegg viser det seg i dokumentanalysen av begge dokumenter at flere av verdiene om boligetablering sånn som eierlinjen og den gode bolig fra Stortingsmelding nr. 23 (2003-2004) går igjen i Melding til Stortinget nr. 17 (2012-2013), og indikerer at disse verdiene er fremdeles viktige over tid. Dokumentanalysen vektlegger som nevnt også på hvordan Stortingsmeldinger fører til påvirkning i form av nye handlinger som innføring av boligpolitiske tiltak som startlån, og nye Stortingsmeldinger (Asdal og Reinertsen, 2020). Dette ses i sammenheng med fokuset til Cardno (2018) om politikken konsekvenser, som handler om hvordan dokumenter fremhever politikken intenderte helhetlige påvirkning, dvs. den bestemte påvirkningen som dokumentet

prøver å realisere (Asdal og Reinertsen, 2020). I de utvalgte Stortingsmeldingene er en vanlig intendert helhetlig påvirkning av boligpolitikken at de boligpolitiske tiltakene skal fortsette å hjelpe unge voksne, vanskeligstilte og barnefamilier inn til det norske boligmarkedet slik at de også har mulighet til å bli boligeiere. Når det gjelder vurderingene av analytiske grep i dokumentanalysen, kunne jeg også ha gjort dokumentanalysen på en annen måte ved å fokusere på andre analytiske grep som dokumenter som håndverk (Asdal og Reinertsen, 2020). I stedet for dokumenttekster kunne dokumentanalysen fokusere på å gjøre feltarbeid med dokumenter og dra til kontorene for å se hvordan byråkrater i praksis skaper dokumenter under produksjon. Der kunne det kanskje observeres hvordan byråkratene samarbeider når de skriver reviderte versjoner av et dokument mens de kommuniserer med kollegaer og overordnede om dokumentskrivningen (Jacobsson, 2016; Asdal og Reinertsen, 2020, s. 169). Deretter kunne det f.eks. ha blitt gjort et kvalitativt forskningsintervju med semi-strukturert spørreskjema av byråkrater som tar med seg et dokument der forskeren og byråkraten diskuterer hvordan dokumentet ble til mens byråkraten kommenterer noen interessante deler av dokumentets tilblivelse (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 169, s. 173). Et feltarbeid med dokumenter ville ha fokusert på hvordan dokumenter blir skapt og brukt i praksis i institusjonen som studeres, hvordan dokumenter blir til, flyttes på, skrives, brukes, leses og diskuteres av byråkratene (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 169). Der kunne forskeren i feltarbeidet antakeligvis i tillegg se hvordan byråkratene på kontorene bruker dokumenter i praksis som materielle objekter, f.eks. dokumenters plassering oppå tastatur på en kontorpult som signaliserer at dette er viktig og må gjøres raskt (Jacobsson, 2016, s. 160). Siden problemstillingene handler om samfunnets oppfatning av boligetablering over tid samt hva dokumenter gjør for å forme unges boligetableringsmuligheter, har jeg på bakgrunn av problemstillingene valgt å avgrense dataanalysen til kvalitativ innholdsanalyse og avgrense dokumentanalysen til å fokusere på analysegrepene verktøy, tekst, sak, bevegelse og dokumenter som sted, men ikke så mye på dokumentarbeid. Dette er fordi fokuset på dokumentarbeid ville ha krevd å kombinere dokumentanalysen med observasjon, og det er begrenset hva en masteroppgave har tid og kapasitet til å undersøke gitt ordgrensen. Dermed avgrenset denne masteroppgaven seg til å gjøre kun dokumentanalyse og kvalitativ innholdsanalyse istedenfor både kvalitativ innholdsanalyse, dokumentanalyse og observasjon. Fokuset på dokumentarbeid ville kunne ha gitt perspektiver om hvordan dokumenter blir produsert i praksis av byråkrater på kontorene for spesifikk bruk og intensjoner, mens et fokus kun på dokumenter gjør at fokuset blir på dokumenters rolle som aktanter i den materiellsemiotiske vendingen (Asdal og Reinertsen, 2020). Samtidig er fokuset på sted,

verktøy, tekst, sak og bevegelser i dokumentanalysen og på kodingen i den kvalitative innholdsanalysen hensiktsmessig når masteroppgaven vil undersøke dokumentene som diakrone data om samfunnets oppfatninger av unges boligetableringsmuligheter over tid og hva dokumenter gjør for å forme unges boligetableringsmuligheter. Dokumentanalysen fokuserer på å gjøre feltarbeid i dokumentene for å belyse svar til problemstillingen. De utvalgte dokumentene kan ses på som et sted i seg selv som et felt forskeren kan utforske (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 171). Ved å dykke nedover i teksten oppdages det fort at det kan leses mye mer ut av teksten enn først antatt når dette ses i sammenheng med de analytiske grepene sted, verktøy, tekst, sak og bevegelser. I sammenheng med disse analytiske grepene kan fokuset være på hvordan dokumentene definerer et sakskompleks f.eks. unges boligetablering som omformes eller modifiseres i dokumentkjedene over tid, se hvilke verktøy som blir brukt, og undersøke hvordan dokumenter bygger på andre dokumenter når de fremskriver et landskap samt skriver inn samfunnsfenomener og etablerer kontekster (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 171). Dokumentanalysen ser på dokumenter i handling, hvordan dokumenter som aktanter gjør aktive handlinger gjennom virkemidlene som har blitt vist i de analytiske grepene nevnt ovenfor (Prior, 2016). Mens dokumentanalysen ser på dokument som handling ser dataanalysen på dokumentets tekstinnhold med fokus på koding og memo-skriving for å analysere samfunnets oppfatning av unge voksnes boligetablering over tid.

Gjennomføringen av dokumentanalysen ble sett i sammenheng med forskningsetiske vurderinger, slik at datainnsamlingen ble gjort på en etisk forsvarlig måte ved å følge krav om hva som er forsvarlige måter å forske på (Alver og Øyen, 1997; Asdal og Reinertsen, 2020, s. 212). Masteroppgavens datainnsamling inneholder kun offentlig tilgjengelige dokumenter i form av stortingsmeldinger og NOU-er fra Regjeringens og Stortingets nettsider som er offentlig tilgjengelig for alle å lese, og som forskere kan undersøke uten å søke om innsyn (Silverman, 2014, s. 293; Asdal og Reinertsen, 2020, s. 162-3, s. 212). På denne måten fører offentlig tilgjengelige dokumenter til raskere datainnsamling enn hvis datainnsamlingen bestod av uformelle intervjuer av respondenter siden det tar lengre tid å finne personer og få tak i informert samtykke til intervjuing av dem. I tillegg er dokumenter stabile undersøkelsesenheter. Teksten i dokumentene forandres ikke ved at forskeren analyserer dem. Hvis forskeren hadde observert eller intervjuet personer, ville de observerte eller respondentene være bevisst på at de blir forsket på og regulere sin atferd eller sine meninger deretter. Ved å velge dokumenter som studiens datamateriale unngår forskeren dermed problemet kontrolleffekt (Grønmo, 2004, s. 192). De utvalgte dokumentene for den

kvalitative innholdsanalysen er relevante fordi de fremhever tidligere og kommende forandringer, og gir oversikt over samtidens debatt om boligpolitikken. Hvis jeg vil finne ut om hvordan samfunnets normative oppfatninger av unges boligetablering har vært over tid, er dokumentanalysen og den kvalitative innholdsanalysen gode samfunnsvitenskapelige metoder for å undersøke dette siden dokumenter gir oversikt over samfunnsforhold over store avstander i tid og rom. I tillegg fokuserte dokumentanalysen på kildekritikk som handler både om forskningsmetode og forskningsetikk, fordi kildekritikk innebærer å ha en aktiv kritisk tilnærming til hvordan vi finner og bruker dokumenter (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 206). Asdal og Reinertsen (2020, s. 210) fremhever at i sammenheng med dokumentanalysen handler kildekritikk om å vurdere kritisk et dokumentets opphav, autentisitet og gyldighet, slik at forskere kan forholde seg aktivt og kritisk til nettsider, nettkilder og digitale dokumenter. Et av spørsmålene i kildekritikken handler om kan man stole på sitt nettsøk. For å bygge opp tilliten til mine nettsøk i datainnsamlingen gjorde ble det for det første gjort nettsøk på tre søkemotorer, søkemotoren til Google og søkemotorene i Regjeringens og Stortingets digitale offentlig tilgjengelige databaser på deres nettsider. For det andre ble det gjort andre nettsøk som hadde røtter i samme tema, f.eks. nettsøkene: Unges boligetablering, Unge + bolig, bolig og boligpolitikk. Disse nettsøkene resulterte ofte at de samme stortingsmeldingene og NOU-rapporter dukket opp, samt andre tidligere stortingsmeldinger som disse var bygget på. I tillegg har datainnsamlingen vært observant på hvilke sider som lenker til bestemte dokumenter, og at nettsidene som dokumentene er publisert i tilhører Staten. Det andre spørsmålet om kildekritikk handler om å stole på avsender. I dette tilfellet kommer de utvalgte stortingsmeldingene i tidsspennet 1997-2013 fra regjeringen.no., mens de eldste stortingsmeldingene i utvalget i tidsspennet 1964-1989 kommer fra stortinget.no. Kildekritikken fokuserer videre på hva som nettsidene har publisert og hvorfor. Her har nettsidene til Stortinget og Regjeringen publisert stortingsmeldinger og NOU-er som er tilgjengelig for alle å lese gjennom deres digitale søkbare databaser med søkemotorer. De digitale versjonene av stortingsmeldinger og NOU-er blir publisert fordi de er offentlig tilgjengelige dokumenter som viser politikken om en sak og sakens gang i samlingen Stortingsforhandlinger. De blir publisert på nettsidene fordi folk har rett til innsyn i offentlige dokumenter som er offentlig tilgjengelige i Offentlighetsloven (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 128, s. 163-4). Det tredje spørsmålet i kildekritikk overlapper litt med det andre spørsmålet, og handler om man kan stole på dokumentet, som fokuserer på hvor dokumentet er funnet, og hvordan man kan vurdere om det er autentisk og gyldig. De utvalgte Stortingsmeldingene og NOU-ene kommer som nevnt ovenfor fra Stortingets og Regjeringens nettsider. På nettsidene

blir det fremhevet at det er Kommunal- og moderniseringsdepartementet som er avsenderne til de utvalgte Stortingsmeldingene, og dette styrker dokumentenes autenticitet og gyldighet. I tillegg kommer dokumentenes autenticitet, gyldighet og autoritet frem på forsidene til dokumentene ved at det norske riksvåpen med nasjonens tyngste symboler riksløven og kongehuset gir autoritet til dokumentene (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 80, s. 210-1). Det fjerde og siste spørsmålet i kildekritikken handler om forskeren har funnet alt som forskeren trenger, der dokumentene ses i lys av helheten som blir etablert i forskningsarbeidet (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 211). Det finnes mye informasjon og mange dokumenter som er tilgjengelig, og det er ikke gitt at man har funnet det vesentligste. I denne sammenheng har min datainnsamling vært basert på problemstillingene i avgrensningen av hvilke dokumenter som ble utvalgt i form av strategisk og teoretisk utvelgning av dokumentene. Dette har blitt gjort for å sikre utvelgning av dokumenter som er relevante i sammenheng med problemstillingenes tema i tillegg til at avgrensningen fører til at dokumentanalysen har et passende antall dokumenter for å muliggjøre en håndterlig analyse av dokumentene (Silverman, 2014; Asdal og Reinertsen, 2020, s. 211-2). Silverman (2014) argumenterer for at i kvalitativ forskning er kvaliteten i analysene viktigere enn kvantiteten av utvalg fordi i kvalitativ forskning er det viktig å gjøre grundige analyser av det utvalget man har. Det ble underveis i datainnsamlingen funnet opp til 16 dokumenter bestående av Stortingsmeldinger og NOU-rapporter som handlet om forskjellige perspektiver på temaet bolig, men gjennom vurderinger basert på de strategiske og teoretiske utvalgsstrategiene ble det valgt å analysere de 7 mest relevante dokumentene om boligetablering som sammen dekker tidsaspektet 1964-2013 og belyser svar til problemstillingene. I tillegg til kildekritikken har dokumentanalysen to andre viktige forskningsetiske prinsipper, grundighet og presisjon (Asdal og Reinertsen, 2020). I forskningsetikken om presisjon handler det om å skrive presise notater underveis i oppgaveskrivingen (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 117). For å lage presise notater ble det opprettet et eget notatdokument for dokumentanalysen der notatene ble organisert etter dato, hvor hvert notat beskriver hva jeg har gjort i løpet av en arbeidsøkt, og hva som jeg har funnet underveis i dokumentanalysen. Det ble også opprettet tilsvarende notatdokumenter for kodingen og memo-skrivingen der begge to også ble organisert ut fra dato. Å organisere de presise notatene etter dato gjorde at jeg fikk en detaljert og god oversikt over hvordan dokumentanalysen, kodingen og memo-skrivingen utviklet seg underveis, og oppdaget samtidig nye mønstre underveis i skrivingen og gjennomlesingen av notatdokumentene (Rapley, 2016; Asdal og Reinertsen, 2020, s. 117-8).

4.3 Gjennomføringen av koding, kategorisering og memo-skriving

I gjennomføringen av dokumentanalysen brukte jeg en abduktiv logikk inspirert av Schütz' fokus på menneskers hverdagslige kategorisering av verden rundt seg, for å finne svar på problemstillingene. Abduktiv logikk handler om å skape forståelse av hvordan sosiale aktører oppfatter den sosiale verden (Blaikie og Priest, 2019, s. 99-101). Forskerens oppgave er å oppdage, beskrive og forstå hvordan sosiale aktører oppfatter og forstår det bestemte sosiale fenomenet som studien undersøker, fra innsiden i deres syn av den sosiale verden. Den abduktive logikken konstruerer teori som kommer fra sosiale aktørers språk, meninger og oppfatninger i hverdagsaktivitetenes kontekst, og forskeren beskriver dette og vil i kodingen og kategoriseringen danne konsepter og kategorier som former grunnlaget for å forstå problemstillingen som undersøkes. Forskeren tar dermed utgangspunkt i de sosiale aktørers hverdagsbegreper som de bruker til å typifisere trekk ved deres verden og meningene som aktørene gir hverdagsbegrepene. For å forstå det sosiale fenomenet fra innsiden, er det viktig å få vite hva sosiale aktører allerede vet og trenger å vite for å drive deres hverdagslige aktiviteter (Giddens, 1976, 1979, referert i Blaikie og Priest, 2019, s. 100). Det er derfor slik at den abduktive logikken blir brukt i kategoriseringsprosessen fra å bevege seg fra hverdagens beskrivelser av det sosiale liv til tekniske beskrivelser av det samme sosiale liv (Blaikie og Priest, 2019, s. 100). I dataanalysen ble dette gjort ved å lese de utvalgte dokumenter for å undersøke samfunnets oppfatning av unges boligetablering over tid og analysere dette gjennom koding av datamaterialet fordi koding er dataanalyse (Miles og Huberman, 1994, s. 56). Miles og Huberman (1994, s. 56) definerer kode som merkelapper som gir meningsenheter til deskriptive eller grunnleggende informasjon samlet opp underveis i studien. Koder er i tillegg festet til informasjonsmengder av varierte størrelser fra ord til hele paragrafer og blir brukt til å oppsummere hele segmenter av informasjonsmengder gjennom å gi dem meningsfulle merkelapper. De første kodene i mitt kodingsskjema i begynnelsen av dataanalysen var deskriptive koder som nødvendiggjør litt tolkning ved at forskeren tenker at en klasse av fenomener hører sammen med dette segmentet av informasjon og gir en kode til dette segmentet (Miles og Huberman, 1994, s. 57). Disse deskriptive kodene ble i begynnelsen sett i sammenheng med emic analyse der kodenenes mening skulle være nær samfunnets aktørers mening i deres hverdagslige begrepsrammeverk (Silverman, 2014, s. 85). De første kodene ble dermed i den abduktive logikken forstått fra innsiden gjennom samfunnets begrepsrammeverk (Blaikie og Priest, 2019). Videre i dataanalysen gikk kodingen over fra emic analyse til etic analyse som handler om forskerens begreper, der forskeren gir

segmenter av informasjon koder med mening fra forskerens konseptuelle rammeverk bestående av teoretiske begreper (Silverman, 2014, s. 85). Dette ble gjort fordi at i kodingsskjemaet ble det utviklet mønsterkoder som er grunnleggende eller forklarende koder som identifiserer oppstående temaer, forklaringer og mønstre som har blitt oppdaget og illustrert i de kodede segmentene underveis i gjennomlesningen av dokumentene (Miles og Huberman, 1994, s. 57, s. 69). Mønsterkodene er meta-koder som samler sammen en stor haug av materiale inn til et mindre antall meningsfulle analyseenheter. Deskriptive koder er ofte første-nivå koder som er et verktøy for å oppsummere segmenter av data. Det mønsterkodene gjør er å gruppere første-nivå kodene og deres segmenter inn til et mindre antall av sett, temaer eller konstruksjoner, der mønsterkodenes meningsenhet forklarer de oppstående mønstrene (Miles og Huberman, 1994, s. 69). Dette blir forbundet med etic analyse i form av forskerens begreper fordi mønsterkodenes meningsenhet skal forklare de oppstående mønstre som blir samlet opp av oppsummerende første-nivå koder, og dermed brukes ofte begreper fra forskerens konseptuelle rammeverk som mønsterkodens meningsenhet, men noen av mønsterkodene kan likevel være tett på sosiale aktørers rammeverk avhengig av mønsterkodenes første-nivå koder. På denne måten kan kodingen og mønsterkodingen knyttes til den abduktive logikkens fokus på å bevege seg fra hverdagens beskrivelse til tekniske beskrivelser av det samme sosiale liv (Blaikie og Priest, 2019). Dette kan ses i sammenheng med Schütz sin modell om sosiologiske typifiseringer av typiske sosiale aktører, typiske sosiale handlinger og typiske sosiale situasjoner som er utviklet fra sosiale aktørers hverdagslige typifiseringer av deres sosiale verden (Blaikie og Priest, 2019, s. 150). Schütz (referert i Blaikie og Priest, 2019, s. 150) argumenterer for at forskeren bør bruke sosiale aktørers typifiseringer av verden rundt seg, som er menneskers hverdagslige kategoriseringer av typiske personer, sosiale handlinger og sosiale situasjoner. Dette er fordi at disse typifiseringene er sosialt konstruerte og sosiale aktører relaterer typifiseringer til personenes biografiske og situasjonelle bestemte systemer av interesser og omgivelser slik at aktørers bruk av intersubjektive meninger som motiver, mål, valg og planer kan bare bli erfart av aktører gjennom typifiseringer (Schütz, 1963, s. 243, s. 244, referert i Blaikie og Priest, 2019, s. 150). Det er disse typifiseringene som Schütz mener at samfunnsforskere skal oppdage, beskrive og bruke som ingredienser i sosiologiske idealtyper for å forme objektive konsepter og verifiserbar teori om subjektive meningsstrukturer. Det blir gjort ved å koble sosiale aktørers meninger i typifiseringer av hverdagens sosiale aktiviteter og situasjoner sammen med meningene om disse aktivitetene som forskeren må videreutvikle (attribute) for å produsere en adekvat teori. Dette er en av de viktige kjennetegnene til den abduktive

logikken, der forskeren tar utgangspunkt i sosiale aktørers hverdagslige begreper i den åpne kodingen og kategoriseringen, og videreutvikler noen av kategoriene senere i kategoriseringen i dataanalysen.

Underveis i den åpne kodingen kom det frem mange deskriptive koder og etter hvert ble koder som viser seg å ha sammenheng med andre koder, slått sammen til kategorier. En av de første kategoriene som kom frem i dataanalysen var kategorien verdi. Flere av de nyere og eldre Stortingsmeldingene ga uttrykk for at samfunnets oppfatning av unge voksnes boligetablering var knyttet til verdier i form av normative verdier. Noen av verdiene så ut til å gå igjen i flere Stortingsmeldinger, og dette ga meg inntrykket at noen verdier fungerer som en normativ grunnmur for hvordan å forstå unge voksnes boligetablering generelt sett i samfunnet. Verdiene eierlinjen, den gode bolig og muligheten til boligetablering for unge voksne og vanskeligstilte viser seg å gå igjen i Stortingsmeldingene fra 1997 til 2013. Dokumentene fokuserte på at det var statens rolle å få til boligpolitiske tiltak som løser problemene for å oppnå disse bestemte verdiene. Her kan det tenkes at disse verdiene vil ha en normativ virkning for det normative livsløpet hos unge voksne i sammenheng med når tid er det normativt riktig timing å gjennomføre overgang i livsbanene som boligbanen i tilknytning til de andre livsbanene og samfunnets normative verdier og eksisterende boligpolitikk. I tillegg førte dokumentanalysens spørsmål om politikken kontekst, tekstens innhold og politikken konsekvenser til at det ble mulig å se sammenhenger mellom hvordan boligpolitikken struktur slik de fremheves i dokumenter er knyttet til verdiene som ofte går igjen som en normativ grunnmur i samfunnets oppfatning av unge voksnes muligheter til boligetablering (Cardno, 2018). Dokumentanalysen frembrakte på denne måten hvordan verdier som eierlinjen og den gode bolig gikk igjen i lange historiske dokumentkjeder (Asdal og Reinertsen, 2020). I sammenheng med dokumentanalysetilnærmingen til Cardno (2018) gjennomførte jeg konstruktivistisk Grounded Theory koding (Charmaz, 2014). Først var det koding med begynnende koder, noen kodet etter tema andre etter gerund, og så ble de begynnende kodene samlet sammen til fokuserte koder som gjennom memo-skrivingen ble til kategoriene eierlinjen, den gode bolig, ungdom og boligetablering. Opprinnelig ble eierlinjen og den gode bolig kodet som normative verdier i boligetablering, men etter gjennomlesning av dokumentene så jeg at kodene eierlinjen og den gode bolig fikk så mange koder som tilhørte sammen med dem at jeg omkodet NVB til de fokuserte kodene og kategoriene eierlinjen og den gode bolig (Charmaz, 2014).

I sammenheng med kodingen og kategoriseringen av kategorier ble memo-skriving dvs. analytiske notater gjennomført underveis. Dette ble gjort for å se kategoriene fra hvert

dokument i sammenheng med den helhetlige forståelsen om det sosiale fenomenet unge voksnes boligetablering og samfunnets normative oppfatning av dette (Grønmo, 2004, s. 263; Charmaz, 2006, referert i Silverman, 2014, s. 199-122; Silverman, 2014, s. 392). Memo-skriving handler om å skrive ned idéer om koder og kodenes relasjon til hverandre som forskeren oppdager underveis i kodingen (Miles og Huberman, 1994, s. 72). Dette blir gjort i sammenheng med kodingen av datamaterialet gjennom at når kodingen fører til kategorier beskriver memo hvordan kategoriene forbindes med kodene fra det opprinnelige datamaterialet, slik at kategoriene fremdeles er nært knyttet til datamaterialets kontekst (Charmaz, 2006, referert i Silverman, 2014, s. 119-122). Underveis i gjennomlesningen av dokumentene begynte jeg å reflektere over meningsinnholdet om temaer knyttet til boligetablering i det som jeg leste. Deretter ble refleksjonene skrevet ned i form av memo som fremhevet sentrale koder og kategorier, og deres relasjon til hverandre i kategoriseringen av datamaterialet. Silverman (2014, s. 392) mener at skriving av memo er relevant for å komme i gang med dataanalysen, uansett om man bruker Grounded Theory eller andre metoder som dokumentanalysen i min studie. Skrivingen av memo fører til nedskrivning av tidlige idéer om nøkkelkonsepter og prosesser som kommer frem i dataanalysen. Deretter vil memoene reorganiseres og integreres på en logisk måte inn i skrivingen av analysekapittelet. I tillegg mener Grønmo (2004, s. 263) at analytiske notater dvs. memo kan kombineres med kodingen og kategoriseringen for å styrke den samlede helhetsforståelsen av det sosiale fenomenet. Hensikten med memo i utvikling av helhetsforståelse er å samle opp trådene, skape overblikk og gi en mest samlet fremstilling av datamaterialet. Når forskeren etter hvert har kommet lengre med dataanalysen, skrives nye analytiske notater dvs. memo og helhetsforståelsen bringes opp på høyere nivåer (Grønmo, 2004, s. 263). For dokumentanalysen og dataanalysen førte skrivingen av memo underveis i kodingen og kategoriseringen til at jeg fikk til en dypere refleksjon av det som stod i teksten i hvert dokument, og hvordan kategoriene som de ulike verdiene henger sammen med helhetsforståelsen av unge voksnes boligetablering på tvers av dokumentene i perioden 1964-2013. I tillegg førte memo-skrivingen og gjennomlesingen av memoene til produksjon av nye koder når sammenhengene mellom kodene i datamaterialet ble tydeliggjort. Dette skjedde bl.a. for koden den gode bolig som er en normativ verdi som handler om hva gode boliger bør innebære, når det ble klart i gjennomlesingen av utvalgte dokumenter og i memoene at koden den gode bolig kunne knyttes til boligstandard, tiltak til boligetablering for unge og vanskeligstilte, boligbygging av miljøvennlige og universelle boliger, og viktigheten av et velfungerende boligmarked. Disse kodene kom fra gjennomlesingen av Stortingsmelding nr.

23 (2002-2003). Underveis i kodingen lagde jeg en startliste av koder som ble til gjennom fokus på de sentrale begrepene i min problemstilling og det konseptuelle rammeverk (Miles og Huberman, 1994, s. 58). Der det ble dannet mesterkoder som NVB, UNG og BOETABL, som alle hadde sine tilhørende koder som bygde mesterkodene opp. Disse ble til underveis i kodingen og ved gjennomlesningen av memo som inspirerte til kategorisering av eksisterende koder til mesterkoder. I denne sammenheng kan disse tre mesterkodene også ses på som mønsterkoder fordi både NVB, UNG og BOETABL ble skapt da jeg gjennomgikk de deskriptive kodene og så dem i sammenheng med memoene. Jeg oppdaget hvordan kodene sammen dannet mønstre og dermed ble de tre mønsterkodene skapt med tilhørende første-nivå deskriptive koder dvs. subkoder og segmentene som utgjorde dem (Miles og Huberman, 1994, s. 69). Mønsterkodene har blitt testet ved den neste bølgen av datainnsamling og dataanalyse for å se om de holder ut. Dette er fordi at mønsterkoding er en intellektuell fornøyelig prosess der de kodene som overlever testingen ofte blir de mest kjøttfylte delene av dataanalysen (Miles og Huberman, 1994, s. 72). Etter gjennomlesningen av dokumentene ble det funnet ut å omkode NVB, UNG og BOETABL til kategoriene eierlinjen, den gode bolig, ungdom og boligetablering etter å ha gjennomført konstruktivistisk Grounded Theory koding (Charmaz, 2014).

5 Funn

I denne masteroppgaven har jeg undersøkt om hva slags forståelse det norske samfunnet har om unge voksnes boligetablering slik det blir vist i Stortingsmeldinger og NOU-rapporter, og om hva Stortingsmeldinger og NOU-rapporter gjør for å forme unge voksnes muligheter til boligetablering, begge i tidsperioden 1964-2013. Dette har blitt gjort ved å gjennomføre en dokumentanalyse av Stortingsmeldinger og NOU-rapporter om norsk boligpolitikk fra 1964 til 2013 slik at masteroppgaven blir en kvalitativ longitudinell studie med diakrone data, og en forstående studie med fokus på en helhetlig forståelse av unge voksnes boligetablering over tid. Dokumentanalysen har i denne sammenheng brukt to tilnærminger for å besvare masteroppgavens to problemstillinger: den praksisorienterte dokumentanalysen utviklet av Asdal og Reinertsen (2020), og dokumentanalysen av politiske dokumenter utviklet av Cardno (2018). For å belyse den første problemstillingen om hva slags forståelse av unge voksnes overgang til boligetablering som ble vist i Stortingsmeldinger og NOU-rapporter, ble fokuset rettet mot dokumentanalyse av politiske dokumenter med fokus på politikken kontekst, dokumentteksternes innhold og politikken konsekvenser gjennom Grounded Theory

koding (Cardno, 2018; Charmaz, 2014). Gjennom koding, kategorisering og memo-skriving for å fremkalle mønstre, forståelse og teoretiske konstruksjoner til analytisk generalisering i gjennomlesingen av dokumentene, dannet dokumentanalysen en helhetlig forståelse av unge voksnes overgang til boligetablering over tid (Miles og Huberman, 1994; Charmaz, 2014; Silverman, 2014). For å besvare den andre problemstillingen om hva Stortingsmeldinger og NOU-rapporter gjør for å forme de unge voksnes boligetableringsmuligheter, rettet fokuset seg mot den praksisorienterte dokumentanalysen av Stortingsmeldinger og NOU-rapporter om norsk boligpolitikk som undersøkte hvordan dokumentene formet sakene om unge voksnes boligetablering fra 1964 til 2013 (Asdal og Reinertsen, 2020). I denne masteroppgaven har det blitt gjort to hovedfunn. Det første hovedfunnet i delkapittel 5.1 handler om at forståelsen om unge voksnes overgang til boligetablering over tid slik det blir vist i de utvalgte Stortingsmeldingene og NOU-rapportene kan knyttes til myndighetenes og samfunnets oppfatninger av unges boligetablering, som oppfatningene om eierlinjen, om den gode bolig, om ungdom og om boligetablering. Disse oppfatningene her har blitt fremhevet kommer fra dokumentanalysen av politiske dokumenter med fokus på Grounded Theory koding (Cardno, 2018; Charmaz, 2014). Det andre hovedfunnet i delkapittel 5.2 handler om hva Stortingsmeldinger og NOU-rapporter gjør for å forme unge voksnes muligheter til boligetablering. Her fremheves det at dokumentene former unges boligetableringsmuligheter over tid ved å etablere hva som er saken gjennom konteksting, og hvordan saken omformes over tid gjennom modifieringsarbeid og å bygge opp saken basert på tidligere dokumenter i lange historiske dokumentkjeder (Asdal og Reinertsen, 2020).

5.1 Oppfatning om unges boligetablering i det norske samfunnet over tid

Det første hovedfunnet som ble gjort ved å anvende dokumentanalysetilnærmingen til Cardno (2018) er at forståelsen om unges overgang til boligetablering gjennom Stortingsmeldinger og NOU-rapporter over tid er preget av myndighetenes og samfunnets oppfatninger om boligetablering. Oppfatningene som fremheves her er basert på gjennomføringen av Grounded Theory koding i sammenheng med dokumentanalysen av politiske dokumenter (Cardno, 2018; Charmaz, 2014). Gjennom å kode dokumentenes innhold med begynnende koder, samle dem sammen til fokuserte koder og så gjennomføre memo-skriving som løfter noen fokuserte koder opp til kategorier, har dokumentanalysen fremhevet kategorier som utgjør oppfatninger i forståelsen om unge voksnes boligetablering over tid (Charmaz, 2014). Grounded Theory kodingen av de utvalgte Stortingsmeldingene og NOU-rapportene førte til kategoriene: Eierlinjen, Den gode bolig, Ungdom og Boligetablering.

Den første oppfatningen er eierlinjen, som er en sentral del av moderne norsk boligpolitikk og handler om normative verdier som boligetablering bør inneholde f.eks. verdien om å eie egen bolig og å være selvforsørget i boligmarkedet, og verdien om at eierlinjen skal bidra til å opprettholde individets velferd ved at individet som boligeier har mulighet til å opprettholde egen velferd. I tillegg kan konkrete tiltak som startlån, grunnlån og bostøtte knyttes til oppfatningen om eierlinjen fordi de bidrar til å få flere til å bli boligeiere. Verdien om eierlinjen dukker opp direkte og indirekte i de utvalgte dokumentene fra 1964-2013, dette fordi eierlinjens prinsipp om å eie egen bolig for å muliggjøre opprettholdelse av individets og familiens velferd er viktig og kan ses i sammenheng med velferdsstatens oppgaver overfor sine medborgere i det norske samfunn (Meld. St. 17 (2012-2013)). Det første dokumentet i utvalget Stortingsmelding nr. 14 (1964-65) fremhever verdien om eierlinjen ved å fokusere på å bygge tilstrekkelige antall boliger for å møte boliggetterspørselen samt å fremheve låne- og støtteordninger som skal bidra til å få flere unge familier til å bli boligeiere i det regulerte boligmarkedet. Stortingsmelding nr. 76 (1971-72) fremhever eierlinjens verdi ved å ha en målsetting for norsk boligpolitikk om å skaffe alle innbyggere et tilstrekkelig boligtilbud.

Den andre oppfatningen er den gode bolig, som handler om normative verdier om hva en god bolig bør innebære. For det første fremheves verdien at en bolig bør tilfredsstillende individets behov for trygghet, hygiene og hvile for at den skal oppfattes som god. For det andre knytter deler av den gode boligs verdier seg til eierlinjen, ved at det er viktig å ha et velfungerende boligmarked for å kunne bygge tilstrekkelig antall boliger med god standard, og der verdien om den gode bolig også vektlegger tiltak til å skaffe bolig til unge og vanskeligstilte. Den gode bolig fremhever i denne sammenheng også tiltak om å bygge miljøvennlige og universelt utformede boliger for funksjonshemmede og eldre for å få flere samfunnsgrupper inn som boligeier i det norske boligmarkedet. I tillegg fremhever den gode bolig verdien om valg av bolig som handler om at det er viktig at individer kan velge en bolig som passer deres behov, og der boligvalget symboliserer individets identitet, kultur og ønske om tilhørighet (Stortingsmelding nr. 23 (2003-2004)). Den gode bolig som kategori ble først funnet som en *in vivo* fokusert kode i gjennomlesningen av Stortingsmelding nr. 23 (2002-2003) og NOU 2002: 2. Tidligere dokumenter som Stortingsmelding nr. 14 (1964-65) og Stortingsmelding nr. 34 (1988-89) nevner ikke begrepet den gode bolig direkte, men verdien om den gode bolig går igjen i form av fokuset på å bygge boliger med bedre boligstandard enn det som eksisterte før 2. verdenskrig.

Den tredje oppfatningen er ungdom som handler om å forstå hva som er ungdom, og inneholder to fokuserte koder med tilhørende begynnende koder, som unge rundt 20 år og

unge rundt 30 år der begge der begge er i ulike faser og har ulike behov for boligetableringen. Unge rundt 20 år er ofte under utdanning og trenger midlertidige boliger som de kan leie. De unge rundt 30 år er ofte på jakt etter en permanent bolig fordi de er ferdigutdannet, har fått seg jobb og/eller har inngått parforhold. I tillegg fremheves det i de utvalgte dokumentene fra 1964-2013 fremheves det indirekte at voksenstatus kommer sammen med verdien om unges boligetablering, og kan antakeligvis knyttes til eierlinjens verdier om å eie bolig for å opprettholde individets velferd.

Den fjerde oppfatningen er boligetablering som knyttes til unge voksnes overgang til boligetablering, med fokus på boligpolitiske tiltak, velferdsstaten samt boligbanen og hvordan de former oppfatningen av unge voksnes boligetablering. Boligetablering er en oppfatning som er viktig i sammenheng med eierlinjen fordi målet med eierlinjen er å få flere til å bli boligeiere slik at enkeltindividet får mulighet til å opprettholde velferd.

De fire kategoriene eierlinjen, den gode bolig, ungdom og boligetablering kan videre ses i sammenheng med Cardno (2018) sin dokumentanalysetilnærming for å få en dypere forståelse av unge voksnes overgang til boligetablering over tid i tidsperioden 1964-2013, slik de utvalgte Stortingsmeldingene og NOU-rapportene fremhever dette. Når det gjelder å undersøke bakgrunnen for et dokumentets politiske kontekst, minner dette om Asdal og Reinertsens (2020, s. 132, s. 137) fokus på dokumentkjeder som består av referanser til andre dokumenter fra tidligere tid og sted. I Stortingsmelding nr. 14 (1964-65) fremheves bakgrunnen for dette dokumentets politiske kontekst med at Stortingsmeldingen er bygget på tidligere Stortingsmeldinger som handler mer om hvordan å gjenreise Norge etter 2. verdenskrig, slik Kommunal- og arbeidsdepartementet beskriver det. Ved den kongelige resolusjon i år 1962 ble Boligkomitéen oppnevnt og fikk i oppgave å utrede problemer rundt boligfinansiering og boligstøtte, og komme med forslag på retningslinjer og tiltak for fremtidig boligpolitikk (Stortingsmelding nr. 14 (1964-65), s. 1). Dette førte til Stortingsmelding nr. 14 (1964-65). Viktige verdier som førte til Stortingsmelding nr. 14 (1964-65) var målet om å gjenreise Norge etter 2. verdenskrig, med fokus på å bygge nye boliger og utvikle låne- og støtteordninger for å få flere til å bli boligeiere, og med dette fremheves både verdiene om den gode bolig og eierlinjen. Når det gjelder tekstens innhold er tekstens struktur bygget opp på hva saken handler om, som er rapportering og forslag til nye tiltak i boligbyggingen og i låne- og støtteordningene. Først struktureres teksten rundt målet om gjenreisningen av Norge etter 2. verdenskrig, så om at det burde settes ned en ny Boligkomité, og deretter fokus på forslag til nye låne- og støtteordninger for individer med vanlige inntekter sett i sammenheng med familiens størrelse og forsørgerens

erhvervsmuligheter. Deretter kommer en beskrivelse av boligbyggingen i perioden 1951-1962 med fokus på boligbyggingens kvalitet, der verdien om den gode bolig fremheves (Stortingsmelding nr. 14 (1964-65)). Politikkenes konsekvenser i Stortingsmelding nr. 14 (1964-65) handler om at det bør settes ned en ny boligkomité som vurderer forslag om boligbygging og nye låne- og støtteordninger til å få flere til å komme inn i boligmarkedet som boligeiere (Cardno, 2018). Gjennom fokuset på politikkenes kontekst, tekstens innhold og politikkenes konsekvenser, har verdiene om eierlinjen, den gode bolig og boligetablering blitt fremhevet. Stortingsmelding nr. 14 (1964-65) fremhever verdien om eierlinjen ved at dokumentet fokuserer på å bygge tilstrekkelig antall boliger for å møte boliggetterspørselen og å fremheve låne- og støtteordninger samt boligfinansiering og bostøtte som skal bidra til å få flere familier fra ulike sosiale grupper til å bli boligeiere i det regulerte boligmarkedet, og på denne måte har dokumentet også tenkt på oppfatningen om ungdom fordi det var mange unge som stiftet familie tidlig og den unge familien trengte å etablere seg i egen bolig (Blom, 2014; Frønes, 1997). Verdien om den gode bolig blir også fremhevet i Stortingsmelding nr. 14 (1964-65) ved å fokusere på boligbygging. Dette må ses i sammenheng med at under krigen var det en del boligområder som ble ødelagt, og derfor ble det et viktig mål etter krigen å bygge et tilstrekkelig antall boliger slik at folk får et sted å bo (Holt-Jensen, 2013). I tillegg til å bygge flere boliger, ble boligbyggingen knyttet til målet om gjenreisningen av Norge slik at man skulle bygge nye boliger som hadde bedre standard enn før krigen, som en del av den nye moderne boligpolitikken i Norge (Holt-Jensen, 2013; Stortingsmelding nr. 14 (1964-65)).

I Stortingsmelding nr. 76 (1971-72) *Om boligspørsmål* er den politiske konteksten at dokumentet er laget av Kommunal- og arbeidsdepartementet der bakgrunnen for politikkenes verdier kommer for det første fra Stortingsmelding nr. 63 (1967-68) og Innst. St. 184 (1968-69). Hovedmålet for boligpolitikken har i denne perioden vært «..å skaffe alle et høvelig boligtilbud innen rammen av et leie- og kostnadsnivå som de boligsøkende kan makte» (St. Meld. nr. 63 (1967-68), sitert i St. Meld. nr. 76 (1971-72), s. 5). Spørsmålet om bostøtte, boligfinansiering og bostøtte ble ikke så mye berørt i Stortingsmelding nr. 63 (1967-68), og Stortingsmelding nr. 76 (1971-1972) mener at dette må løftes frem og foreslår å videreutvikle ordninger for boligfinansiering og låne- og støtteordningene som bostøtten, og eierlinjen blir dermed fremhevet som viktig ved at fokuset er å få flere grupper til å bli boligeiere. Tekstens innhold bygger rundt denne politiske konteksten, og videre struktureres teksten til å handle om å hjelpe visse sosiale grupper med boligetablering, som funksjonshemmede og eldre. I tillegg blir fokuset på å bygge bedre boliger samt å forbedre bomiljøet rundt boligene, og her kommer verdien den gode bolig inn ved fokus på å bygge boliger med bedre kvalitet til og

med utendørs. Hvordan de skal få til dette ses i sammenheng med politikkenes konsekvenser, dokumentet argumenterer for at dette blir muliggjort gjennom å forbedre boligfinansiering og bostøtten, det blir settet ned et utvalg som skal se på situasjonen for unge barnefamilier i en senere Stortingsmelding, bygge flere studentboliger og bomiljøet skal forbedres gjennom å bygge serviceinstitusjoner som skoler, daginstitusjoner og arbeidsplasser rundt boligbebyggelsen slik at folk får institusjonene nær der de bor (Stortingsmelding nr. 76 (1971-1972)).

Bakgrunnen i Stortingsmelding nr. 49 (1997-1998) *Om boligetablering for unge og vanskeligstilte* sin politiske kontekst ligger i den tidligere Stortingsmelding nr. 34 (1988-1989), som fremhever betydningen av boligbyggingen sett i sammenheng med samfunnsutviklingen som skjedde på 80-tallet. I Stortingsmelding nr. 49 (1997-1998) blir eierlinjen fremhevet som en sentral verdi der fokuset er å få særlig unge og vanskeligstilte inn på boligmarkedet. Dette former også tekstens struktur, som ser tidligere dokumenter sammen med denne Stortingsmeldingens samtidige samfunnskontekst som er at situasjonen for boligetablering generelt sett er gode for de unge, fordi det er høy etterspørsel på boligmarkedet, stigende boligpriser, høy økonomisk konjunktur, lav arbeidsledighet og lavt rentenivå. Politikkenes konsekvenser ligger i at dokumentet vil hjelpe unge og andre vanskeligstilte som ikke klarer å komme inn på boligmarkedet gjennom sin intenderte boligpolitikk (Stortingsmelding nr. 49 (1997-1998); Cardno, 2018, s. 628).

I Stortingsmelding nr. 23 (2003-2004) ses den politiske konteksten sammen med flere tidligere dokumenter. Den første er Stortingsmelding nr. 49 (1997-1998) nevnt ovenfor, som dannet grunnlaget for Innstilling til Stortinget nr. 100 (1998-1999) som deretter satte ned et utvalg som skal se på boligpolitikken i historisk perspektiv, og dette ble NOU 2002: 2. NOU-rapporten satte i gang en bred høringsrunde på Stortinget og førte til denne Stortingsmeldingen, og på denne måten kan dette ses i sammenheng med dokumentbevegelser ved at dokumenter i lange historiske dokumentkjeder bygger på hverandre og hvert dokument fører til bevegelse i form av et dokument konkret beveger seg fra departement til Stortinget og til høringsrunde i plenum som så danner grunnlaget for en ny Stortingsmelding (Asdal og Reinertsen, 2020). Tekstens innhold struktureres først rundt verdien om eierlinjen der målet er at alle får mulighet til å eie egen bolig for å opprettholde velferd, og fremhever at i 2003 er det mange unge som har liten egenkapital og dermed er inngangsterskelen for å komme inn på boligmarkedet høyt. Politikkenes konsekvenser i denne sammenheng er at Stortingsmeldingen vil innføre startlån fra Husbanken for å klare å få flere unge inn på boligmarkedet. Deretter struktureres teksten rundt om verdien om den gode bolig ved å sette ut tre hovedmål: å bygge

boliger med bedre kvalitet, å få flere unge og vanskeligstilte inn på boligmarkedet, og bygge miljøvennlige og universelt utformede boliger for de med nedsatt funksjonsevne og eldre.

I NOU 2002:2 ligger den politiske konteksten i både Stortingsmelding nr. 34 (1988-1989) og Stortingsmelding nr. 49 (1997-1998). Dette førte til den kongelige resolusjonen 22. desember 1999 som gjennom Innstilling til Stortinget nr. 100 (1998-1999) satte ned et utvalg for å drøfte mål og virkemidler i boligpolitikken. Tekstens innhold struktureres rundt mandater, hva dokumentet skal gjøre i ulike kapitler og så beskriver samfunnskonteksten om hvordan mye har endret seg i siden 90-tallet. Politikkens konsekvenser i dokumentet handler om en rekke tiltak som anbefales gjennomført der den ene handler om byggingen av boliger med god kvalitet og det er her begrepet den gode bolig blir nevnt konkret for første gang (NOU 2002:2). Fokuset her ligger i bygging av boliger med høy kvalitet, å få unge inn på boligmarkedet og bygge universelt utformede boliger. Verdiene om ungdom og boligetablering blir dermed også synlig her.

Politikkens kontekst i NOU 2011:15 *Rom for alle* ses i sammenheng med at det ble settet ned et boligutvalg ved den kongelige resolusjonen av 21. mai 2010. Dokumentet har Stortingsmelding nr. 23 (2003-2004) som bakgrunn, og som fremhever den norske sosiale profilen i boligpolitikken. Tekstens innhold struktureres rundt å fremheve at det ikke er alle som har råd til å skaffe seg egen bolig. Eierlinjen fremheves her som en sentral verdi fordi det å bli boligeiere muliggjør som nevnt tidligere å opprettholde individets velferd, og i NOU 2011: 15 blir dette fremhevet tydelig fordi bolig blir sett på som en viktig grunnpilar i velferdspolitikken. Her blir verdien den gode bolig knyttet sammen ved eierlinjen ved å fokusere på hjemmet, et sted som opprettholder individets velferd samt betydningen av identitet og sosial tilhørighet (NOU 2011: 15). NOU 2011: 15 fremhever at det overordnede målet i boligpolitikken er at alle skal bo trygt og godt. Mulighetene for å skaffe seg en god bolig er likevel avhengig av enkeltindividers evner og ressurser, og at boligsosiale problemer ofte knyttes til ikke kun lav inntekt men også helseproblemer, nedsatt funksjonsevne, diskriminering osv. Den sosiale boligpolitikken handler mer om å bistå enkeltindivider og familier til en tilfredsstillende bosituasjon og å bevare denne bosituasjonen over tid (NOU 2011: 15). NOU 2011: 15 fremhever at eierlinjen er fremdeles viktig i den norske boligpolitikken, og det at en stor del av den norske befolkningen eier en egen bolig har ført til økt velstand generelt i befolkningen. Det å eie en bolig er knyttet til flere fordeler som økt selvspekt og nærmere tilknytning til lokalsamfunnet, og kan virke integrerende til fordel for de vanskeligstilte hvis de kommer inn i boligmarkedet ved å bekjempe fattigdom og forhindre marginalisering (NOU 2011: 15). For å få flere unge inn i boligmarkedet i dag fremheves det

at det er viktig med startlån fordi den ikke tar hensyn til egenkapital, og på denne måten kan startlån, bostøtte og andre boligpolitiske låne- og støtteordninger bidra til at flere unge og andre vanskeligstilte kommer seg inn på boligmarkedet (NOU 2011: 15).

Politikkens kontekst i Melding til Stortinget nr. 17 (2012-2013) ligger i Stortingsmelding nr. 23 (2002-2003). Tekstens innhold struktureres rundt verdiene om eierlinjen, den gode bolig, ungdom og boligetablering blir fremhevet som verdier som var viktige i forrige Stortingsmelding og blir gjeldende i denne Stortingsmelding. Politikkenes konsekvenser i denne sammenheng er å få flere unge og barnefamilier med lav inntekt inn i boligmarkedet gjennom tiltak som økt bostøtte og startlån for unge og andre samfunnsgrupper (Meld. St. 17 (2012-2013)). Hvis man ser på funnene her fra et metodologisk standpunkt kan det sies at konstruktivistisk Grounded Theory vektlegger prinsippet om at koder er selv sosiale konstruksjoner ved at forskerens standpunkter legger til grunn for hvordan forskeren ser på verden, og at dette egentlig gjelder forskning generelt (Charmaz, 2014). I denne sammenheng vil mine funn være preget av at jeg er en kvinnelig student i 20-årene, med en fysisk funksjonshemming. Dette har kanskje gjort at jeg ble mer sensitiv overfor datamateriale i dokumentene som handler om andre sosiale grupper i samfunnet, som funksjonshemmede, eldre og personer med minoritetsbakgrunn. Samtidig oppfattes det som viktig å fremheve at den norske boligpolitikken ikke kun hjelper de unge, men også andre sosiale grupper gitt at det innenfor denne gruppen finnes unge funksjonshemmede og unge med minoritetsbakgrunn (Charmaz, 2014).

5.2 Hvordan Stortingsmeldinger og NOU-rapporter former unges boligetableringsmuligheter

Den andre hovedfunnet i masteroppgaven er at Stortingsmeldinger og NOU-rapporter har innflytelse til å forme unges voksnes boligetableringsmuligheter gjennom at dokumentene etablerer hva som er saken om boligetablering, senere dokumenter omformer saken over tid i historiske dokumentkjeder, samtidig som dokumentene gjør konteksting ved aktivt å beskrive at dette er konteksten for de unge i boligmarkedet i det norske samfunn (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 112-120). Dette fremheves i de utvalgte dokumentene ved at hvert dokument etablerer hva som er saken om boligetablering og hvordan situasjonen er for de unge, og de gjør konteksting ved å beskrive at dette er konteksten for boligetablering i det norske samfunnet. De tidligste dokumentene i utvalget, sånn som Stortingsmelding nr. 14 (1964-65) *Om boligbyggingen m. v.* etablerer saken om boligetablering til å handle om å gjenreise samt bygge opp det moderne Norge etter 2. verdenskrig gjennom boligbygging med fokus på

ierlinjen i den moderne norske boligpolitikken, der unges boligetablering ses i sammenheng med familieetablering med en-forsørgerfamilien som hovedmodell (Frønes, 1997; Blom, 2014). Stortingsmelding nr. 76 (1971-1972) etablerer saken på grunnlag av saken i forrige Stortingsmelding, der saken nå handler om å videreutvikle ordninger for boligbygging og låne- og støtteordninger som bostøtten for å få unge, eldre og funksjonshemmede inn på boligmarkedet. De unge blir i denne Stortingsmeldingen sett på som unge barnefamilier som dermed trengte å etablere seg i egen bolig, og tiltak for å få dette til ble sett på som nødvendig for å løse samtidens boligproblem. Samtidig fremheves kvinner som husmødre i sammenheng med utbygging av serviceinstitusjoner nær boligene, slik at husmødre, unge og de andre i nabolaget opplever et bedre bomiljø som ses i sammenheng med verdien om den gode bolig (Stortingsmelding, nr. 76 (1971-1972), s. 14-5). De senere dokumentene i utvalget som f.eks. Stortingsmelding nr. 49 (1997-1998) *Om boligpolitikk for unge og vanskeligstilte*, NOU 2002:2 *Boligmarkedene og boligpolitikken*, og Stortingsmelding nr. 23 (2003-2004) *Om boligpolitikken*, NOU 2011: 15 *Rom for alle* og Melding til Stortinget 17 (2012-2013) *Byggje-bu-leve* etablerer saken om boligetablering med fokus på både boligbygging og å få unge samt andre grupper inn på boligmarkedet. I denne sammenheng knyttes sakene om unges boligetablering generelt sammen med den utvidede ungdomstiden der boligbanen knyttes til andre livsbaner som utdanning, arbeid og familie hvor to-forsørgerfamilien nå har blitt hovedmodell (Nilsen, 2019; Hurrelmann og Quenzel, 2015; Blom, 2014). Sakene i disse Stortingsmeldingene og NOU-rapportene handler generelt om at unges muligheter til boligetablering må ses i sammenheng med tidligere samfunnskontekst, og hva som er forskjellen mellom de regulerte og uregulerte boligmarkedene (St. Meld. nr. 49 (1997-1998); NOU 2002: 2; St. Meld. nr. 23 (2002-2003); NOU 2011: 15; Meld. St. 17 (2012-2013)). De unge har en lengre ungdomstid fordi de ofte tar lengre tid i utdanning, de unge har ofte lav inntekt og liten egenkapital, unges utflyttingsmønster generelt sett er ved begynnelsen av 20-årene, og det oppstår flere oppløsninger av parforhold som fører til flere husholdninger med kun en person og dermed etterspørsel av små boliger (NOU 2002: 2). I tillegg kan utviklingen av unge voksnes muligheter til boligetablering over tid ses i sammenheng med hvordan dokumenter som Stortingsmeldinger og NOU-rapporter er styringsteknologi som aktivt former muligheter til boligetablering gjennom utvikling av boligpolitiske tiltak over lange avstander (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 47-9, s. 232). Samtidig kan dokumentene som styringsteknologi i Foucaults teorier om styring og disiplinering, forme individenes normative oppfatninger av unges overgang til boligetablering fordi dokumentene skriver inn kontekst om hva som er situasjonen samt fremhever sentrale verdier, og er på denne måten

styringsteknologi som disiplinerer befolkningen som subjekter i samfunnet (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 232-4). Stortingsmeldinger og NOU-rapporter former saksdefinisjonen om unges boligetableringsmuligheter sett i sammenheng med normative verdier for boligetablering gjennom modifieringsarbeid som omformer saken på nye måter, der saken bygger på tidligere dokumenter i historiske dokumentkjeder (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 111-120, s. 132-3). I tillegg fungerer Stortingsmeldinger og NOU-rapporter som inskripsjonsteknologi som aktivt skriver samfunnsfenomenet unges boligetablering og andre relaterte aktører, ting, elementer og verdier inn i dokumentene (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 225, s. 228-9; Callon, 2007a). Dette kan ses i sammenheng med aktør-nettverk-teorien ved å se på dokumentene som aktanter som gjør handlinger ved å forme historiens gang fordi dokumentene sammen over tid omformer definisjonen av hva som er saken i norsk boligetablering og påvirker samfunnet i nye retninger gjennom deres forslag om boligpolitiske tiltak som blir innført (Prior, 2016; Cardno, 2018; Asdal og Reinertsen, 2020). I tillegg til Asdal og Reinertsens (2020) fokus på dokumenter saksetablering og modifieringsarbeid, fremhever dokumentanalysetilnærmingen til Cardno (2018) hvordan Stortingsmeldinger og NOU-rapporter om boligetablering med boligpolitiske tiltak er preget av samfunnets normative verdier om bolig og boligetablering. Dette blir gjort gjennom fokus på politikken kontekst, tekstens innhold og politikken konsekvenser i dokumentets innhold.

Ved å gjennomføre dokumentanalyse for å belyse svar på problemstillingene får masteroppgaven samtidig en god oversikt over både oppfatninger om unge voksnes overgang til boligetablering og hvordan dokumenter former muligheter til boligetablering. Dette har i tillegg ført til oppdagelsen av at noen av funnene fra dokumentanalysen av politiske dokumenter gjennom Grounded Theory koding og den praksisorienterte dokumentanalysen kan ses i sammenheng med hverandre (Cardno, 2018; Charmaz, 2014; Asdal og Reinertsen, 2020). Verdier og normer om boligetablering generelt fungerer som normative strukturer for unge voksnes overgang til boligetablering, og dokumentene former unges muligheter til boligetablering gjennom saksetablering, saksomforming og konteksting samt muliggjøre handling som innfører boligpolitiske tiltak (Nilsen, 2019; Isengard, König og Szydlik, 2018; Asdal og Reinertsen, 2020). Deretter ser det ut til at de boligpolitiske tiltakene fungerer igjen som strukturelle institusjonelle ordninger som bidrar til å opprettholde eller endre normative oppfatninger om når tid det er normativt riktig å gjøre overgang til boligetablering i sammenheng med andre livsbaner (Hurrelmann og Quenzel, 2015; Hoolachan, et. al., 2017, s. 64). I metodologisk synspunkt handler det her i et sosialkonstruksjonistisk perspektiv at dokumenter er sosiale konstruksjoner av virkeligheten (Silverman, 2014). Her er forskerens

tolkning av dokumentene preget av forskerens standpunkter og multiple subjekter ved at forskeren kan se samfunnet fra flere synspunkter (Star, 2007; Haraway, 2007). I denne sammenheng kan jeg gjennom den poststrukturalistiske teorien om multiple subjekter forstå at jeg kan se på samfunnet fra flere perspektiver fordi jeg både er en ung student i 20-årene, jeg er en kvinne og samtidig har jeg en fysisk funksjonshemming som gjør at jeg kan se ting fra fysiske funksjonshemmedes perspektiv (Star, 2007; Haraway, 2007; Moser og Law, 2007). Imidlertid så handler masteroppgaven mest om unge voksnes boligetableringsmuligheter over tid, dermed har fokuset i hovedsak vært på den sosiale gruppen ungdom, men andre grupper som funksjonshemmede, eldre og personer med minoritetsbakgrunn har så vidt blitt nevnt for å fremheve at den norske boligpolitikken er del av sosialpolitikk i den norske velferdsstaten (Star, 1997; Haraway, 2007; Esping-Andersen, 1990, 1999, 2009; Johansson, 2008; NOU 2011: 15).

6 Diskusjonen om funn

I denne masteroppgaven har fokuset vært på forståelsen unge voksnes overgang til boligetablering ved å undersøke Stortingsmeldinger og NOU-rapporter i tidsperioden 1964-2013, og hva Stortingsmeldinger og NOU-rapporter gjør for å forme unge voksnes boligetableringsmuligheter.

Funnene fra delkapittel 5.1 og delkapittel 5.2 kan ses i sammenheng med hverandre og de fremhever for det første at Stortingsmeldinger og NOU-rapporter bygger på hverandre i historiske dokumentkjeder (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 132-3; Cardno, 2018, s. 628). Hver Stortingsmelding og NOU-rapport i utvalget bygger på tidligere og samtidige dokumenter, slik at politiske verdier fra tidligere dokumenter og samtidige dokumenter integreres inn i gjeldende dokument (Cardno, 2018, s. 628). Samtidig fører slike politiske kontekster til å danne saksetablering dvs. hva som er saken (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 112-3; Asdal, 2007; Asdal, 2015). Det at Stortingsmeldinger og NOU-rapporter henvender seg til hva som var saken i tidligere dokumenter, bidrar den politiske kontekstens bakgrunn også til saksomforming ved at Stortingsmeldingene fremhever at saken før var slik men nå er det dette som er saken, og på denne måten bidrar dette også til aktiv konteksting (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 116-120). Dette vises f.eks. i Stortingsmelding nr. 76 (1971-1972) som gjør konteksting ved å fremheve at tidligere dokumenter som Stortingsmelding nr. 63 (1967-1968) hadde som mål for boligpolitikken å skaffe alle et tilstrekkelig boligtilbud innenfor rammen av leie- og kostnadsnivå som folk generelt makter, men som ikke tok nok hensyn til boutgifter, boligfinansiering og bostøtte (St. meld. nr. 76 (1971-1972), s. 5). Dette ville

Stortingsmelding nr. 76 (1971-1972) gjøre noe med, og etablerer her at nå dette er saken, som er å forbedre ordningene for boligfinansiering og bostøtte, slik at flere kan komme inn på boligmarkedet. Her bidrar denne Stortingsmeldingen også å vise frem en annen viktig del av dokumentanalysen som knyttes til aktør-nettverk-teori i form av at Stortingsmeldingen fungerer som inskripsjonsteknologi som skriver nye aktører inn i Stortingsmeldingen (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 228-9). Mens Stortingsmelding nr. 14 (1964-1965) fokuserte mest på unge barnefamilier, var fokuset i Stortingsmelding nr. 76 (1971-72) på å hjelpe flere sosiale grupper som bl.a. funksjonshemmede og eldre, og i tillegg blir aktøren husmoren skrevet inn i dokumentet fordi Stortingsmeldingen fremhever at det burde bli bygd flere deltidsarbeidsplasser siden dette er etterspurt av husmødre som ellers er hjemmeværende (St. Meld. nr. 76 (1971-1972)). Callon (2007a, s. 71) fremhever at dokumenter i aktør-nettverk-teori driver med «mobilization» eller mobilisering på norsk dvs. i betydning å gjøre ting mobile, og dette blir gjort ved å skrive aktører og samfunnsfenomener inn i dokumentet slik at aktørene og samfunnsfenomenene blir mobile og kan flyttes rundt i dokumentet over lange avstander og bli lest av folk langt borte og i senere tid. Dette blir gjort ved å forvandle f.eks. ungdoms utflytting fra foreldrehjemmet til tabeller i et dokument, slik som det ble gjort i NOU 2002: 2. Callon (2007a) fremhever også at i aktør-nettverk-teori fokuseres det på fire momenter i form av de engelske begrepene problematization, interessement, enrollment og mobilization, og at de til sammen utgjør oversettelse av aktører og ting inn til dokumenter. Mobilisering kan knyttes til oversettelse gjennom at aktører som ungdom omplasseres fra den virkelige verden utenfor dokumentet til å bli skrevet inn i dokumentet der ungdom som samfunnsfenomen blir forvandlet til f.eks. tabeller som så beveger seg til andre steder der dokumenter blir lest, f.eks. at NOU 2002: 2 antakeligvis har blitt lest av byråkrater i departementer som så lager Stortingsmelding nr. 23 (2002-2003) *Om boligpolitikken* (Callon, 2007a, s. 71; Barry, 2007; Asdal og Reinertsen, 2020). Idéen om oversettelse vektlegger kontinuiteten av omplasseringer og forvandlinger ved at ungdom som sosialt fenomen omplasseres fra samfunnet inn til Stortinget gjennom dokumentene, dvs. å oversette er å omplassere (Callon, 2007a, s. 74). Aktørene og maktrelasjonene mellom dem blir gjennom dokumentets oversettelse bundet sammen i aktør-nettverk (Callon, 2007a). I tillegg handler oversettelse i aktør-nettverk-teori om at avsendere av et dokument må uttrykke med sitt eget språk hva andre sier og vil ha, hvorfor de handler som de gjør og hvorfor de som aktører assosieres med hverandre dvs. at dokumentets avsendere etablerer seg som en talsperson på vegne av aktørene som blir skrevet inn i dokumentene (Callon, 2007a, s. 74). Dette gjør også Stortingsmeldinger og NOU-rapporter ved at departementene eller utvalget som avsendere av

dokumentene taler for hva aktører som unge, personer med lav inntekt, funksjonshemmede og innvandrere vil ha og hvorfor de handler som de gjør slik at tiltak for å forbedre deres situasjon på boligmarkedet blir nødvendig. Oversettelsene gir en forklaring av hvordan noen få får rettigheten til å uttrykke og representere mange aktører i de naturlige og sosiale verdener som de har mobilisert, og dette gjelder også for Stortingsmeldinger og NOU-rapporter ved at dokumentene taler for de ungdom om unges situasjon i det norske boligmarkedet (Callon, 2007a, s. 74-5). Aktør-nettverk-teori vektlegger delegasjon og disiplinering, og offentlige dokumenter som Stortingsmeldinger og NOU-rapporter kan dermed oppfattes som deleganter som taler for andre aktører som unge, enslige, barnefamilier og funksjonshemmede, og på denne måten er dokumenter representasjoner av den sosiale virkeligheten i et sosialkonstruksjonistisk perspektiv (Callon, referert i Star, 2007, s. 81; Asdal og Hobæk, 2016; Silverman, 2014).

Overordnet sett former Stortingsmeldingene og NOU-rapportene saken om unge voksnes boligetablering over tid ved å fokusere på samfunnskonteksten gjennom konteksting ved at hvert dokument aktivt skriver inn en kontekst om hvordan forholdene er for unge og andre grupper i det norske boligmarkedet (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 116-120). De unge voksnes boligetablering i tidsperioden 1964-2013 er preget av endringer i det norske boligmarkedet og i samfunnskonteksten generelt sett. Stortingsmelding nr. 14 (1964-1965) og Stortingsmelding nr. 76 (1971-1972) fremhever begge en samfunnskontekst der de unge oppfattes ofte som unge barnefamilier i det regulerte boligmarkedet, der de unge behøver et sted å bo for å stifte familie og opprettholde familiens velferd (Nilsen, 2019; Frønes, 1997; Hurrelmann og Quenzel, 2015). Historiske betingelser gjør innflytelse på fødselskohorter ved at aldersgrupper opplever de samme historiske begivenhetene ulikt og de formende historiske betingelsene som individene vokser opp med blir del av deres livserfaringer som former deres oppfatninger, fortolkninger og handlingsvalg som de tar med seg videre livet (Frønes, 1997). En historisk periode består av hendelser med tilhørende strukturelle betingelser og disse hendelsene vil bli opplevd ulikt hos ulike sosiale grupper og fødselskohorter. Historien blir foret av krefter utenfor mennesket og av individers forestillinger og verdier, dvs. menneskers evne til å handle (Frønes, 1997, s. 60). I etterkrigstiden gikk Norge fra å være et av de fattige landene i Europa til å bli en av de rikeste landene i verden gjennom oppdagelsen av oljen som ga landet store inntekter (Frønes, 1997, s. 60; Skoland, 2014, s. 9). På 50-tallet var det vanlig etter den obligatoriske grunnskolen at unge menn gikk inn og arbeidet i industrien, mens kvinner ble husmødre (Frønes og Brusdal, 2000). Dette sammenfalte med at 50-taller var den store husmor-epoken, der kvinner følte det var naturlig for dem å bli husmødre (Frønes, 1997;

Nilsen, 2019). Ungdomstiden var på denne måten relativt kort og hektisk for de som var unge på 50-tallet, siden de ofte giftet seg tidlig og fikk sitt første barn lenge før de fylte 30 år (Fauske og Øia, 2003, s. 44). Dette ble samtidig mulig pga. tidlig boligetablering gjennom Husbanken på 50-tallet. Det regulerte boligmarkedet ga unge barnefamilier nye muligheter til boligetablering som ikke hadde vært tilgjengelig før krigen (Nilsen, 2019). For å komme inn på boligmarkedet på 50-tallet, trengte mange unge familiens ressurser, og måtte ha god planlegging og spart opp til boliglån over flere år. Familiens økonomi og ressurser var viktige for unge på 50-tallet, både når det gjaldt utdanningsoppgåvelser, ekteskap og boligetablering. Boligetablering falt ofte sammen med inngåelse av ekteskap. Blom (2014, s. 336) karakteriserer at 50- og 60-tallet var preget av økonomisk vekst, industriell ekspansjon og oppbygging velferdsstaten, og kjønnsrollene på denne tiden var at mannen var familieforsørger mens kvinner skulle være husmødre med ansvar for hjemmet med husarbeid og barneoppdragelse. En-forsørgerfamilien var den dominerende familieformen (Frønes, 1997). Utbyggingen av velferdsstaten hadde ført til økning av typiske kvinneyrker innenfor utdanning og helse- og omsorgsarbeid, og bidro til å sementere et kjønnsdelt arbeidsmarked (Blom, 2014, s. 352-3). På midten av 70-tallet sank sysselsettingen i industrien, arbeidsløsheten steg og utbyggingen av velferdsstaten avtok. Den nye kvinnebevegelsen på 70-tallet førte i tillegg til endringer i kjønnsrelasjoner førte i tillegg til endringer i kjønnsrelasjonene både i familien og samfunnet. Det var først kvinnene som hadde fullført obligatorisk grunnskole som begynte å arbeide etter at barna hadde nådd en viss alder (Frønes, 1997). Så kom oljeindustrien som ga Norge en uvanlig sterk økonomi som fikk arbeidsledigheten til å synke igjen (Blom, 2014, s. 336). For fødselskohortene som hadde sin ungdomstid på 70- og 80-tallet var fokuset på høyere utdanning for begge kjønn pga. økt antall studenter og arbeidsmarkedets økte etterspørsel etter kvalifisert utdannet arbeidskraft i servicenæringen (Frønes, 1997). På 70-tallet endret utdanningsmønsteret seg ved at flere oppnådde en høyere utdanning enn obligatorisk grunnskole. Ungdom på 70-tallet fikk dermed en lengre ungdomstid enn tidligere fødselskohorter fordi de tok lengre utdanning for å kunne få seg fast jobb. Dagens to-forsørgerfamilie der både mor og far har høy utdanning og begge er i arbeid ble den dominerende familieformen først på 80-tallet, der det samtidig skjedde en stille kjønnsrevolusjon i utdanningssystemet ved at kvinner ble utdanningssystemets vinnere og det ble et flertall av kvinnelige studenter i høyere utdanning (Frønes, 1997). Dette skjedde i sammenheng med overgang til utdanningssamfunnet, der utdanning forandrer både menn og kvinners yrkeskarriere, samt helheten i deres livsløp og samfunnets forventninger av det normative livsløpet (Frønes, 1997, s. 66-7). Utdanning representerer også overgangen til

voksenlivets arbeidsliv og dette har blitt akselerert siden den økonomiske nedgangsperioden på 80-tallet frem til den økonomiske oppgangen på 90-tallet (Frønes, 1997). Dette kan ses i sammenheng med livsløpsteori om at livsbanene er gjensidig knyttet sammen, fordi timingen av et individs overgang i livsbaner som boligbanen er knyttet til andre overganger som utdanningsbanen, arbeidsbanen og familiebanen (Elder, Johnson og Crosnoe, 2003). Et individs overgang til boligbanen på 50- og 60-tallet ville vært knyttet til at ung først ble ferdig med obligatorisk utdanning, finne seg arbeid, deretter finne en ektefelle og stifte familie der menn er hovedforsørgere og kvinner blir hjemmeværende husmødre og boligetableringen sammenfalt ofte med inngåelse av ekteskap siden Husbankens generelle subsidiering hjalp særlig unge barnefamilier inn på boligmarkedet (Stortingsmelding nr. 14 (1964-1965); Stortingsmelding, nr. 76 (1971-1972); Elder, Johnson og Crosnoe, 2003; Frønes, 1997). Dette knyttet også til sammenvevde liv, ved at de nærmestes overganger i livsbaner påvirker ens egne overganger i livsbaner, f.eks. at en ung mann på 60-tallet får en fast jobb, og sett i sammenheng med foreldres økonomi og ressurser kan han og hans forlovede inngå ekteskap gjøre overgang til boligetablering der livene til mannen, kvinnene og foreldrene er knyttet sammen (Elder, Johnson og Crosnoe, 2003). Sammenlignet sett ville unges overgang til boligetablering se annerledes ut ved at unge først holder på med utdanning, underveis vil noen av dem prøve å inngå parforhold men oppløsning av parforhold har blitt vanligere, deretter vil de unge finne seg arbeid som de er kvalifisert for etter endt utdanning, og så kan de unge gjøre overgang til boligetablering som enslige eller i par (Hurrelmann og Quenzel, 2015; Elder, Johnson og Crosnoe, 2003). På 80-tallets de-regulerte boligmarked var det høy rente og inflasjon på inntekt og det ble nesten risikofritt å ta opp boliglån, og timingen av boligetablering var viktig om de gjorde overgangen før eller etter finanskrisen på 80-tallet der de som gjorde boligetablering etter krisen fikk kjøpe bolig med lavere boligpriser (Nilsen, 2019). I tillegg fokuserte velferdsstaten på å hjelpe bestemte sosiale grupper inn til boligmarkedet gjennom selektive velferdsordninger ved at bostøtten ble selektiv (Nilsen, 2019; Johansson, 2008).

Samfunnsfenomenet unges boligetablering blir dermed gjort tilgjengelig for departementene, regjeringene og Stortinget ved at ungdom og andre aktører blir skrevet inn i dokumentene gjennom inskripsjonsteknologi, i form av at aktører som materielle størrelser oversettes til tegnsystemer i form av materiell semiotikk (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 238). Gjennom konteksting former dokumentene også sin samtid ved at ordene former tingene, når dokumentene beskriver at dette er saken og samfunnskonteksten legger frem konkrete tiltak, former de samfunnskonteksten videre gjennom å være styringsteknologi som kan styre over

lange avstander, dvs. at dokumentene er styringsteknologi som Stortinget bruker for å kunne muliggjøre konkrete boligpolitiske tiltak over hele landet (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 229-32, s. 239-240). Dette kan ses i sammenheng med Foucaults teorier om Governmentality og metaforen om Panopticon ved at myndighetene bruker dokumentene som styringsteknologi for å kunne muliggjør disiplinering av subjektene dvs. medborgerne i det norske samfunnet (Joas og Knöbl, 2009; Foucault, 1991). I dette tilfellet vil Stortingsmeldinger og NOU-rapporter som styringsteknologi forme medborgerne i det norske samfunnet gjennom konkrete boligpolitiske tiltak som bostøtte, startlån og andre ordninger fra Husbanken eller til boligbygging som så legger historiske strukturelle betingelser for de unges timing inn til boligetablering sett i sammenheng med andre overganger i livsbaner (Frønes, 1997). Det er på denne måten at Stortingsmeldinger og NOU-rapporter former både myndighetenes og samfunnets oppfatning av unge voksnes overgang til boligetablering og de unge voksnes boligetableringsmuligheter, og verdiene utgjør normer for når tid det normativt sett er riktig timing for overgang til boligetablering i sammenheng med andre livsbaner (Nilsen, 2019; Harper, 2016, s. 10).

Det at dokumentene former samfunnets oppfatninger om unges boligetablering kan ses i sammenheng med oppfatningene om eierlinjen, den gode bolig, ungdom og boligetablering. Eierlinjen er som verdi går igjen i de utvalgte dokumentene for dokumentanalysen. I de tidlige Stortingsmeldingene fra 1964-1972 fremheves eierlinjen som hovedmål i boligpolitikken for å gjenreise Norge etter 2. verdenskrig. Dette fletter seg sammen med verdiene som den gode bolig, ungdom og boligetablering ved at det vektlegges bygging av nye boliger med bedre kvalitet enn før, de unge ses på som unge barnefamilier som trenger boliger for å stifte familie og opprettholde familiens velferd og dermed knyttes verdiene om ungdom og boligetablering inn. Konteksten for eierlinjen, den gode bolig, ungdom og boligetablering blir videreutviklet i de senere Stortingsmeldingene og NOU-rapportene fra 1997-2013 om boligetablering, ved at eierlinjen ses på som fremdeles en viktig verdi fordi boligeie opprettholder individers velferd gjennom hjemmet som forbedrer helsen og forsterker individers følelse av identitet og å høre til (NOU 2011: 15; Hoolachan et. al., 2017). Fokuset unge har endret seg fra unge barnefamilier til den unge student med ofte lav inntekt og lite egenkapital sett i sammenheng med det de-regulerte boligmarkedet og høye boligpriser som gjør terskelen til inngang på boligmarkedet høy, og dermed blir verdien om boligetablering viktig sett i sammenheng med eierlinjen og det settes ut tiltak som økt bostøtte og startlån for å få de unge samt unge barnefamilier med lav inntekt og lite egenkapital inn på boligmarkedet (Meld. St. 17 (2012-2013); Pedersen, 2019, s. 6). På denne måten får de unge mulighet til å

komme inn på boligmarkedet, f.eks. etter at de i sin forlengede ungdomstid har fullført utdanningen og skaffet seg en jobb (Nilsen, 2019; Hurrelmann og Quenzel, 2015; Frønes, 1997).

7 Avslutning

I denne masteroppgaven har jeg fokusert på å undersøke unges muligheter til boligetablering gjennom dokumentanalyse av 5 Stortingsmeldinger og 2 NOU-rapporter (Asdal og Reinertsen, 2020; Cardno, 2018). Dette har blitt sett i sammenheng med tidligere forskning innenfor livsløpsforskning, ungdomsforskning og det tverrfaglige forskningsfeltet STS. Her har funnene vist at forståelsen av unge voksnes overgang til boligetablering må ses i sammenheng med myndighetenes og samfunnets oppfatninger av dette. Oppfatninger ses i denne sammenheng med verdiene eierlinjen, den gode bolig, ungdom og boligetablering. Samtidig er dokumenter med på å forme unge voksnes boligetableringsmuligheter gjennom å forme sakene om boligetablering, sett i sammenheng med dokumentets sjanger om politikken kontekst, tekstens innhold og politikken konsekvenser.

Dette kan ses i sammenheng med tidligere forskning som livsløpsforskning, ungdomsforskning og forskningsfeltet STS. Unge voksne boligetablering må knyttes til samfunnets kontekst som utgjør strukturelle betingelser for unges handlingsvalg, der timing til boligetablering må knyttes til overganger i andre livsbaner som arbeidsbanen, utdanningsbanen og familiebanen (Nilsen, 2019; Hurrelmann og Quenzel, 2015; Frønes, 1997). Dokumenter bidrar her til å forme samfunnskonteksten gjennom å etablere saken og beskrive hva som er konteksten og fremheve konkrete tiltak som alle er med på å forme unges boligetableringsmuligheter (Asdal og Reinertsen, 2020; Asdal, 2007; Asdal, 2015, Foucault, 1991). Videre virker dokumenter som både inskripsjonsteknologi og styringsteknologi ved å skrive ungdom inn i dokumentene og gjøre dem bevegelige i dokumentform, samtidig som at dokumenter som styringsteknologi muliggjør styring og disiplinering over for individer i det norske samfunnet (Callon 2007a, 2007b; Joas og Knöbl, 2009; Foucault, 1991).

I sammenheng med dette kan kanskje nyere forskning innenfor livsløpsforskning, ungdomsforskning og forskningsfeltet STS se nærmere på hvordan dokumenter i seg selv kan være en datakilde for å utforske samfunnsfenomener som ungdom, livsløp og boligetablering. i en annen perspektiv enn det som kommer frem gjennom forskningsintervjuer og statistiske

surveyer (Grønmo, 2004). Dokumenter viser seg å være datakilder som kan fremheve hvordan dokumenter er en sosial konstruksjon i sammenheng med samfunnets kontekst i tid og rom (Silverman, 2014).

Masteroppgaven har i denne sammenheng vært et bidrag for å vise at det er mulig å undersøke unge voksnes boligetableringsmuligheter over tid gjennom å gjennomføre dokumentanalyse av Stortingsmeldinger og NOU-rapporter. Samtidig viser masteroppgaven hvordan dokumenter bidrar til å forme unge voksnes boligetableringsmuligheter i tidsperioden 1964-2013.

8 Litteraturliste

Alver, B. G. & Øyen, Ø. (1997). *Forskningsetikk i forskerhverdag. Vurderinger og praksis*. Bergen: Tano Aschehoug.

Appelrouth, S. og Edles, L. D. (2016). *Classical and Contemporary Sociological Theory: Text and Readings*. 3. utgave. Thousand Oaks: SAGE.

Asdal, K. (2007). Re-Inventing Politics of the State. Science and the Politics of Contestation. I: Asdal, K., Brenna, B. og Moser, I. (red.). *Technoscience. The Politics of Interventions*. Oslo: Unipub. Kapittel 11, s. 309-326.

Asdal, K. (2015). What is the Issue? The transformative capacity of documents. I: *Distinktion: Scandinavian Journal of Social Theory* 16 (1), s. 74-94. DOI: 10.1080/1600910X.2015.1022194

Asdal, K., Brenna, B. og Moser, I. (2007) The Politics of Interventions. A History of STS. I: Asdal, K., Brenna, B. og Moser, I. (red.). *Technoscience. The Politics of Interventions*. Oslo: Unipub. Introduksjon, s. 7-53.

Asdal, K. og Hobæk, B. (2016) Assembling the Whale: Parliaments in the Politics of Nature. I: *Science as Culture* 25 (1), s. 96-116. DOI: 10.1080/09505431.2015.1093744

Asdal, K. og Reinertsen, H. (2020). *Hvordan gjøre dokumentanalyse. En praksisorientert metode*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Barry, A. (2007) Political Invention. I: Asdal, K., Brenna, B. og Moser, I. (red.). *Technoscience. The Politics of Interventions*. Oslo: Unipub. Kapittel 10, s. 287-307.

Beck, U. (1992) *Risk Society. Towards a New Modernity*. London: SAGE.

Berger, P. L. og Luckmann, T. (2011) *Den samfunnsskapede virkelighet*. 5. opplag. Bergen: Fagbokforlaget.

Blaikie, N. og Priest, J. (2019) *Designing Social Research*. 3. utgave. Cambridge: Polity Press.

Blok, A. (2013) Fransk pragmatisk sociologi: Boltanski, Thévenot, Latour. I: Andersen, H. og Kaspersen, L. B. (red.) *Klassisk og moderne samfundsteori*. 5. utgave. København: Hans Reitzels Forlag. Kapittel 25, s. 529-550.

Blom, I. (2014) Del V Brudd og kontinuitet. Fra 1950 til årtusenskiftet. I: Blom, I. og Sogner, S. (red.). *Med kjønnsperspektiv på norsk historie: Fra vikingtid til 2000-årsskiftet*. (333-390). Oslo: Cappelen Akademisk Forlag. Kapittel 5, s. 333-390.

Callon, M. (2007a) Some Elements of a Sociology of Translation. Domestication of the Scallops and the Fishermen of St. Brieuc Bay. I: Asdal, K., Brenna, B. og Moser, I. (red.). *Technoscience. The Politics of Interventions*. Oslo: Unipub. Kapittel 1, s. 57-78.

Callon, M. (2007b) Actor-Network Theory. – The Market Test. I: Asdal, K., Brenna, B. og Moser, I. (red.). *Technoscience. The Politics of Interventions*. Oslo: Unipub. Kapittel 9, s. 273-286.

Cardno, C. (2018) Policy Document Analysis: A Practical Educational Leadership Tool and a Qualitative Research Method. I: *Educational Administration: Theory and Practice*, 24 (4), s. 623-640. DOI: 10.14527/kuey.2018.016

Chambers, D. (2012) *A Sociology of Family Life: Change and Diversity in Intimate Relations*. Cambridge: Polity Press.

Charmaz, K. (2014) *Constructing Grounded Theory*. 2. utgave. London: Sage.

Charmaz, K. og Bryant, A. (2016) *Constructing Grounded Theory Analyses*. I: Silverman, D. (red.) *Qualitative Research*. 4. utgave. London: SAGE. Kapittel 21, s. 347-362.

Christensen, K. & Fluge, S. (2016) Brukermedvirkning i norsk eldreomsorgspolitikk – Om utviklingen av retorikken om individuelt medansvar. I: *Tidsskrift for velferdsforskning*. Årg. 19, nr. 3-2016, s. 261-277.

Dommermuth, L. (2009) Utflytting fra oppveksthjemmet: Når flytter de unge hjemmefra? I: *Samfunnsspeilet/ Statistisk sentralbyrå* (23) 1/2009, s. 9-12.

Drægner, E. (2020) Kjøpe eller selge nå? *VG*, 23. mars, s. 20-23.

Elder, G. H., Jr. & Shanahan, M. J. (1997) Oppvekst, sosial endring og handlingsevne. Et livsløpsperspektiv. I: Frønes, I., Heggen, K. & Myklebust, O. J. (red.). *Livsløp. Oppvekst, generasjon og sosial endring*. Oslo: Universitetsforlaget. Kapittel 2, s. 19-46.

Elder, G. H., Jr., Kirkpatrick Johnson, M. & Crosnoe, R. (2003) The Emergence and Development of Life Course Theory. I: Mortimer, J. T. & Shanahan, M. J. (red.). *Handbook of the Life Course*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers. s. 3-19.

Esping-Andersen, G. (1990) *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press.

Esping-Andersen, G. (1999) *Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford: Oxford University Press.

Esping-Andersen, G. (2009) *The Incomplete Revolution. Adapting to Women's New Roles*. Cambridge: Polity Press.

Fauske, H. & Øia, T. (2003) *Oppvekst i Norge*. 1. utgave. Oslo: Abstrakt forlag.

Foucault, M. (1991) Governmentality. I: Burchell, G., Gordon, C. og Miller, P. (red.). *The Foucault Effect: Studies In Governmentality With Two Lectures And A Interview With Michel Foucault*. London: Harvester Wheatsheaf. Kapittel 4, s. 87-104.

Frønes, I. (1997) Generasjoner, barndom og familier i etterkrigs-Norge. I: Frønes, I., Heggen, K. & Myklebust, J. O. (red.). *Livsløp. Oppvekst, generasjon og sosial endring*. Oslo: Universitetsforlaget. Kapittel 4, s. 59-74.

Frønes, I. (2008) Ungdom. I: Korsnes, O. (red.). *Sosiologisk Leksikon*. 2. utgave. Oslo: Universitetsforlaget, s. 320-322.

Frønes, I., Heggen, K. & Myklebust, J. O. (1997) Livsløpsanalyse – begreper og forståelsesformer. I: Frønes, I., Heggen, K. & Myklebust, J. O. (red.). *Livsløp. Oppvekst, generasjon og sosial endring*. Oslo: Universitetsforlaget. Kapittel 1, s. 9-18.

Frønes, I. og Brusdal, R. (2000) *På sporet av den nye tid. Kulturelle varsler for en nær fremtid*. Bergen: Fagbokforlaget.

Galster, G. & Wessel, T. (2019) Reproduction of social inequality through housing: A three-generational study from Norway. I: *Social Science Research* 78 (2019), s. 119-136. DOI: 10.1016/j.ssresearch.2018.12.016

Giddens, A. (1991) *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.

Grønmo, S. (2004) *Samfunnsvitenskapelige metoder*. 1. utgave. Bergen: Fagbokforlaget.

Gulbrandsen, L. (2002) Aldri har det vært så ille som akkurat nå. Om norsk ungdoms utflytting fra barndomshjemmet og etablering i egen bolig. I: *Tidsskrift for ungdomsforskning*. 2 (1), s. 33-50.

Haraway, D. (2007) Situated Knowledges. The Science Question in Feminism and The Privilege of Partial Perspective. I: Asdal, K., Brenna, B. og Moser, I. (red.). *Technoscience. The Politics of Interventions*. Oslo: Unipub. Kapittel 3, s. 109-131.

Harper, S. (2016) *How Population Change Will Transform Our World*. Oxford: Oxford University Press.

Hegnar, T. (2019) Fattigere på bygda? *Finansavisen*. Tirsdag 27. august, 2019. Årgang 28, nr. 196. s. 2.

Held, D. (1996) The Development of the Modern State. I: Hall, S., Held, D., Hubert, D. & Thompson, K. (red.). *Modernity: An Introduction to Modern Societies*. Malden: Blackwell Publishing. s. 55-89.

Holt-Jensen, A. (2013) *BOLIG FOR ALLE? Problemer og visjoner for norsk boligpolitikk*. Rapport nr. 1, 2013. Oslo: Res Publica.

Hoolachan, J., McKee, K., Moore, T. og Soaita, A. M. (2017) 'Generation rent' and the ability to 'settle down': economic and geographical variation in young people's housing transitions. I: *Journal of Youth Studies*, 20 (1), s. 63-78. DOI: 10.1080/13676261.2016.1184241

Hurrelmann, K. og Quenzel, G. (2015) Lost in transition: status insecurity and inconsistency as hallmarks of modern adolescence. I: *International Journal of Adolescence and Youth* 20 (3), s. 261-270. DOI: 10.1080/02673843.2013.785440

Isengard, B., König, R. og Szydlík, M. (2018) Money or space? Intergenerational transfers in a comparative perspective. I: *Housing Studies* 33 (2), s. 178-200. DOI: 10.1080/02673037.2017.1365823

Jacobsson, K. (2016) Analysing Documents through Fieldwork. I: Silverman, D. (red.). *Qualitative Research*. 4. utgave. London: SAGE. Kapittel 10, s. 155-170.

Joas, H. & Knöbl, W. (2009) *Social Theory. Twenty Introductory Lectures*. New York: Cambridge University Press.

Johansson, H. (2008) *Socialpolitiska klassiker*. Stockholm: Liber.

Johnson, M. K. (2015) Adolescence, Sociology of. I: Wright, J. D. (red.) *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences. Reference Work*. 2. utgave. DOI: 10.1016/B978-0-08-097086-8.32142-0

Kaspersen, L. B. (2013) Anthony Giddens. I: Andersen, H. og Kaspersen, L. B. (red.) *Klassisk og moderne samfundsteori*. 5. utgave. København: Hans Reitzels Forlag. Kapittel 22, s. 453-468.

Kocka, J. (2018) *Kapitalismens historie*. Oslo: Dreyers Forlag.

Lund, A. (2018) Den norske sykepleierindeksen. I: *Tidsskrift for boligforskning* (1) 1-2018, s. 67-73. DOI: 10.18261/issn.2535-5988-2018-01-05

Mattioli, E. & De Luigi, N. (2018) Young people and housing transitions: Moral obligations of intergenerational support in an Italian working-class context. I: Irwin, S. & Nilsen, A. (red.). *Transitions to Adulthood Through Recession. Youth and Inequality in a European Comparative Perspective*. London: Routledge. Kapittel 8, s. 139-55.

McGrew, A. (1996) The State in Advanced Capitalist Societies. I Hall, S., Held, D., Hubert, D. & Thompson, K. (red.). *Modernity: An Introduction to Modern Societies*. Malden: Blackwell Publishing.

Melding til Stortinget 17 (2012-2013) *Byggje-bu-leve*

Miles, M. B. og Huberman, A. M. (1994) *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. 2. utgave. Thousand Oaks, California, London, New Delhi: Sage.

Moser, I. (2007) Interventions in History. Maureen McNeil and John Law in Conversation on the Emergence, Trajectories and Interferences of Science and Technology Studies (STS). I: Asdal, K., Brenna, B. og Moser, I. (red.). *Technoscience. The Politics of Interventions*. Oslo: Unipub. Epilog, s. 329-349.

Moser, I. og Law, J. (2007) Good Passages, Bad Passages. I: Asdal, K., Brenna, B. og Moser, I. (red.). *Technoscience. The Politics of Interventions*. Oslo: Unipub. Kapittel 5, s. 157-178.

Nilsen, A., das Dores Guerreiro, M., Kovacheva, S. & Smithson, J. (2012) Comparing transitions to motherhood across contexts. I: Nilsen, A, Brannen, J, & Lewis, J. (red). *Transitions to Parenthood in Europe: A comparative life course perspective*. Bristol: Policy Press. Kapittel 4, s. 41-65.

Nilsen, A. (2019) Synchrony of Intersecting Temporalities in Young People's Housing Transitions: Intergenerational Cross-national Comparisons. I: *Housing, Theory and Society*. DOI: 10.1080/14036096.2019.1653361

Nordli-Hansen, M. (1999) Utdanningspolitikk og ulikhet. Rekruttering til høyere utdanning 1985-1996. I: *Tidsskrift for samfunnsforskning* 40 (2), s. 172-203.

NOU 2002: 2 *Om boligmarkedene og boligpolitikken*.

NOU 2011: 15 *Rom for alle. En sosial boligpolitikk for framtiden*.

Plantin, L., Bäck-Wiklund, M., Kovacheva, S. & das Dores Guerreiro, M. (2012) Comparing transitions to fatherhood across contexts. I: Nilsen, A, Brannen, J. & Lewis, S. (red.). *Transitions to Parenthood in Europe: A comparative life course perspective*. Bristol: Policy Press. Kapittel 5, s. 67-88.

Pedersen, K. (2019) -Så at det faktisk kan la seg gjøre å få barn og være heltidsstudent. *Bergens Tidende*. Fredag 25. januar 2019. s. 6-7.

Prior, L. (2008) Documents and Action. I: Alasuutari, P., Bickman, L., og Brannen, J. (red.). *The SAGE Handbook of Social Research Methods*. London: SAGE.

Prior, L. (2016) Using Documents in Social Research. I: Silverman, D. (red.). *Qualitative Research*. 4. utgave. London: SAGE. Kapittel 11, s. 171-185.

Rapley, T. (2007) *Doing Conversation, Discourse and Document Analysis*. London: SAGE.

Rapley, T. (2016) Some Pragmatics of Qualitative Data Analysis. I: Silverman, D. (red.) *Qualitative Research*. 4. utgave. London: SAGE. Kapittel 20, s. 331-345.

Reinertsen, H. (2018) Aldri nok rapporter? Om evalueringens optikk og bistandens resultater. I: Bjørkdahl, K. (red.). *Rapporten. Sjanger og styringsverktøy*. Oslo: Pax Forlag. Kapittel 2, s. 60-87.

Revolv, M. K., Sandvik, L. & With, M. L. (2018) *Bolig og boforhold – for befolkningen og utsatte grupper*. Rapport 2018/13. Oslo-Kongsvinger: Statistisk Sentralbyrå. Tilgjengelig fra: [https:// www . ssb .no](https://www.ssb.no)

Roberts, K. (2018) Youth research meets life course terminology: The transition paradigm revisited. I: Irwin, S. & Nilsen, A. (red.). *Transitions to Adulthood Through Recession: Youth and Inequality in a European Comparative Perspective*. Kapittel 2, s. 17-34.

Ruud, M. E. (2009) *Unges boligpreferanser*. NIBR-Notat: 2009:106. Oslo: Norsk institutt for by- og regionsforskning.

Scott, J. og Marshall, G. (2009) *Oxford Dictionary of Sociology*. 3. utgave revidert. Oxford: Oxford University Press.

Silverman, D. (2014) *Interpreting Qualitative Data*. 5. utgave. Los Angeles: SAGE.

Skarstein, R. (2008) *Økonomi på en annen måte. Makt og penger fra europeisk føydalisme til globalisert kapitalisme*. Oslo: Abstrakt Forlag.

Skoland, K. (2014). *Klasser i arbeidslivet – En studie av arbeidsforhold i oljeserviceindustrien*. Doktoravhandling. Universitetet i Bergen.

Sogner, S. (2003) *I gode og vonde dager. Familieliv i Noreg frå reformasjonen til vår tid*. Oslo: Det Norske Samlaget.

Star, S. L. (2007) Power, Technology and the Phenomenology of Conventions. On Being Allergic to Onions. I: Asdal, K., Brenna, B. og Moser, I. (red.). *Technoscience. The Politics of Interventions*. Oslo: Unipub. Kapittel 2, s. 79-107.

Stortingsmelding nr. 14 (1964-1965) *Om boligbyggingen m. v.*

Stortingsmelding nr. 76 (1971-1972) *Om boligspørsmål*

Stortingsmelding nr. 49 (1997-1998) *Om boligetablering for unge og vanskeligstilte.*

Stortingsmelding nr. 23 (2003-2004) *Om boligpolitikken.*

Tellmann, S. M. (2018). Norges offentlige utredninger – mellom forskning og politikk? I: Bjørkdahl, K. (red.). *Rapporten. Sjanger og Styringsverktøy*. Oslo: Pax Forlag. Kapittel 4, s. 107-126.

Vogt, K. C. (2018a) The timing of a time-out: the gap year in life course context. I: *Journal of Education and Work*, (31) 1, s. 47-58. DOI: 10.1080/13639080.2017.1407493

White, P. (2017) *Developing Research Questions*. 2. utgave. London: Palgrave Macmillan.

Øia, T. og Fauske, H. (2010) *Oppvekst i Norge*. 2. utgave. Oslo: Abstrakt Forlag.